చేతఁ జేర్చఁబడిన తేనెవలె ఆ సచ్చిదానందాది పదత్రయమందలి భావము తెలియులాగున వచింపుమని తాత్పర్యము.

అవ :- సచ్చిదానందపదార్థములయొక్క ఐక్యమును శ్రుతిప్రమాణములచేత చెప్పఁ దొడఁగి ప్రారంభకారణమును ఒద్దికగా శిష్యునకుఁ జెప్పుచున్నారు.

శా॥ శీతస్యందశుచిత్వము ల్జలము శోచిష్కేశ మారక్తరు
గ్జాతోష్ణత్వము లంచుఁ బల్క నొకఁ డౌ చందంబున న్భూతసం
జాతంబం దనృతాదుల న్జదుప నా సచ్చిత్సుఖధ్వాన సం
భూతార్థంబులు బ్రహ్మమందొకటిగాఁ బొల్పొంద భేదంబులై. 137

టీకా :- శీతస్యందశుచిత్వముల్–శీత=చల్లఁదనము, స్యంద=పల్చనగా జరుగుట, శుచిత్వములు=శుభ్రత, జలము=ఈ (మూఁడును) నీరే, ఆరక్తరుగ్జాతోష్ణత్వములు–ఆరక్త=అంతటను నిండిన యెఱుపును, రుగ్జాత=ప్రకాశమును పుట్టించుటయును, ఉష్ణత్వము=వేఁడిమియును, శోచిష్కేశము=ఈ (మూఁడును) అగ్నియే, అంచున్=ఈ ప్రకారమని, పల్కన్=పలికినను, ఒకఁడౌ చందంబునన్=ఒకటియే ఐనట్లు, భూతసంజాతంబందున్–భూత=ఆకాశాదిపంచభూతములవలన, సంజాతంబందున్=పుట్టినటువంటి లోకమందు, అనృతాదులన్–అనృత=అసత్యమే, ఆదులన్=మొదలుగాఁగలవానిని, అనఁగా, సత్తు, చిత్తు, ఆనందము అనెడి మూఁటియందుగల అనృత జడ దుఃఖములను, చదుపన్=నాశము చేయఁగాను, అసచ్చిత్సుఖధ్వానసంభూతార్థంబులు–ఆ=అట్టి, సత్=సద్రూపముయొక్కయు, చిత్=చిద్రూపముయొక్కయు, సుఖ=ఆనందరూపముయొక్కయు, ధ్వాన=శబ్దములచేతను, సంభూత=పుట్టిన, అర్థంబులు=భావములు, బ్రహ్మమందున్=పరబ్రహ్మమందు, ఒకటిగాన్=ఒకటిగానే, అభేదంబులై=భేదములేనివై, పొల్పొందున్=ప్రకాశించును.

తాత్పర్యము :- చల్లఁదనమును పల్చనగా జరుగుటయును శుభ్రతయును అనెడు పేళ్లచేత జలము ఒక్కటియైనట్లును, ఎఱుపును ప్రకాశమును ఉష్ణమును అనెడి నామములచేత అగ్ని ఒక్కటియైనట్లును, ఆకాశాది పంచభూతవికారమైన ప్రపంచమందు అనృతజడ దుఃఖాదులు నిరసించినను సచ్చిదానంద శబ్దార్థములు పరబ్రహ్మమందు ఒకటిగానే భేదములేనివై ప్రకాశించునని తాత్పర్యము.

అనఁగా నిప్పునందును, నీటియందును కలిగిన గుణములగు వేఁడిమి, ఎఱుపు, శైత్యము, శుభ్రత మొదలయినవానిని విచారింపఁగా వేఱుగాక వానియొక్క స్వరూపములే ఐనట్లు, అసత్యరూపమై జడరూపమై దుఃఖరూపమైయుండునట్టి ప్రపంచసమూహముల యొక్క పరిహారమువల్ల సచ్చిదానందస్వరూపమైనది ఒక్కటిగా ప్రకాశించునని తెలియవలెను.

పేరుగలదు. ఆ యసంగమము సామాన్యంబు విశేషంబునన ద్వివిధంబైయుండును. **సామాన్యాసంగ** మనఁగా–శబ్దాదివిషయములందుఁ గర్తయు, బాధ్యుండును, బాధకుండును, నేఁగానని నిశ్చయించుకొని సుఖదుఃఖంబులు దైవాధీనంబులని భావింపుచు భోగసంయోగములు రోగవియోగంబులని యెంచి సర్వంబును గాలవశంబగుటవలన దేనియందును నాశపడక యుండునట్టి స్థితి. **విశేషాసంగమ** మనఁగా– పైని జెప్పిన క్రమనియోగంబువలనను, దుర్జనవియోగంబువలనను, ఆత్మజ్ఞాన ప్రయోగంబువలనను, పురుషప్రయత్నంబువలనను సంతతాభ్యాసముచేయుటచేత పరమవస్తువు కరతలామలకంబై తోఁచుచుండ సంసారపారావారంబునకుఁ బారంబునగు పరతత్త్వస్థితిని జెంది మౌనియై పరమశాంతినిఁబొందుట. ఇట్టి తృతీయభూమినికన్న మహాపురుషుండు సర్వసంకల్పము లుడిగి బ్రహ్మనిష్ఠయందు మనస్సును లయింపఁజేయును. మఱియు నీమూఁడు భూమికలలో దేనినైననొక్కటిని పొంది మృతుండగువాఁడు దేవయానములందు దేవతాస్త్రీతోఁ గూడి అమరలోకంబున అపరిమితభోగంబులందుచు పుణ్యాపాపవిచయంబుడిగి పోవఁ గా **"శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టో హి జాయతే, అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్"** అను గీతావచనమురీతిని భూమియందు శ్రీమంతులును, ధీమంతులును ఆచారవంతులును అగు వారి యిండ్లయందుఁబుట్టి ముందు తానువదలిన భూమికకుఁ జేరి అందుండి క్రమముగా పై భూమికకునెక్కి స్వాంతముఁజెంది అంతములేని పరమాత్మయే తానగునని భావము. మొదటి మూఁడుభూమికలయందును జన్మముగలదు. తక్కినవానియందు జన్మములేదు. **సత్త్వాపత్తి** యనఁగా–పై మూఁటిని అభ్యసించి యింద్రియార్థములందిచ్చమాని ద్వైతభావములేక ప్రపంచమును స్వప్నతుల్యముగా తలఁ చుచు నిర్మలుఁడై ఆత్మనిష్ఠగలిగి ప్రకాశించుట. **అసంసక్తి** యనఁగా– పై నాలుగు భూమికలయందు అభ్యాసమువలన త్రిగుణములయొక్కయు విషయములయొక్కయు సంగమంబులేక సత్తామాత్రమై నిలచి అనఁగా నిద్రలోవలెనుండి బ్రహ్మనిష్ఠయందు గుఱితప్పకయుండుట. **పదార్థాభావన** అనఁగా– అభ్యాసముచేత ఐదవభూమికెక్కిన వాఁడు వాసనాసంచయశూన్యుఁడై ఘనభావమునొంది సర్వదృశ్యములులేక అద్వైతభావము గలిగియుండుట. అనఁగా బ్రహ్మము తానేయను జ్ఞప్తి విడువకుండుట. **తురీయ** మనఁగా–పై ఆఱుభూమికలయందలి భేదాభేదములఁజక్కఁగాఁ దెలిసికొని పరబ్రహ్మ మాత్రముగా నుండుట. దానిని కొందఱు బ్రహ్మయనియు కొందఱు విష్ణువనియు, కొందఱు రుద్రుఁడనియు, కొందఱు జీవుఁడనియు, కొందఱు శూన్యమనియు, కొందఱు కాలమనియు, కొందఱు ప్రధానము మొదలయినవనియు ఇట్లనేకులు అనేక రీతుల వక్కాణింతురు కాఁబట్టి దానికి నామరూపంబులు లేకుండినను గల్పితనామంబులు చెప్పంబడును. ఈ సప్తభూమికలను అభ్యాసముచేయువాఁడు బ్రహ్మవిద్యరిష్ఠుఁడై

విదేహముక్తిఁ జెందునని భావము. వీనిలో మొదటిభూమికాత్రయము ప్రపంచవ్యవహారము గలది గనుక జాగ్రదవస్థయగును. చతుర్థభూమికయందు రూపనామములతోఁగూడిన ప్రపంచము స్వప్నమురీతిగాఁగనఁబడును. గావున స్వప్నావస్థయగును. పంచమషష్ఠ భూమికలయందు సకలసంకల్పములు శూన్యమై నిదురవలె ప్రపంచముతోఁచుటచేత సకలమైన వాసనలు క్షీణమై పరిపూర్ణమైన ప్రపంచము తేజోమయమైన పరమాత్మగాఁ గనఁబడుచున్నందువలన సుషుప్త్యవస్థయనఁబడును. సప్తమభూమిక అవాఙ్మానసగోచరము కాఁబట్టి దానిని తుర్యమని తుర్యాతీతావస్థయని చెప్పుదురు. వీనిలో తుర్యమును పొందినవాఁడు జీవన్ముక్తుఁడని తుర్యాతీతమును పొందినవాఁడు విదేహముక్తుఁడని గ్రహింపదగును.

అవ :– సచ్చిదానందలక్షణమును గుఱించి సలక్షణముగఁ జెప్పితిఁగాన ఇంకనేదైన సందేహముండినయెడల అడుగుమని ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.

మ॥ తగ బోధించితి మోదపంచకము చిత్సంతోష మాలింపు మొ
ప్పుగ వాక్రుచ్చెద మాయఁ దెల్పు తఱియు న్బోధించితి న్గాదె యి
మ్ముగ సచ్చిత్సుఖశబ్దభావముల నామోదించు మంచు క్రమం
బుగ నాత్మాద్వయతోషయుగ్మ మఱి నీ బుద్ధి న్దెగ న్వేఁడుమా. 135

టీకా :– (ద్వంద్వరహితుఁడవైన శిష్యుఁడా) తగన్=లెస్సగాను, మోదపంచకమున్=అయిదు విధములైన ఆనందములను, బోధించితిన్=తెలియఁజేసితిని, చిత్సంతోషమున్= జ్ఞానానందమును, ఒప్పుగన్=ప్రకాశించునటులు, వాక్రుచ్చెదన్=తెలియఁజెప్పుచున్నాను, ఆలింపుము=వినుము, మాయన్=మాయాస్వరూపమును, తెల్పు తఱియున్=తెలియఁ జేయుసమయమందు, ఇమ్ముగన్=బాగుగాను, సచ్చిత్సుఖశబ్దభావములన్–సత్= (పరబ్రహ్మ మందలి ఒప్పుచుండెడి) సల్లక్షణము, చిత్=చిల్లక్షణము, సుఖ=ఆనందలక్షణము అనెడి, శబ్ద=శబ్దములమూఁటియొక్క, భావములన్=తాత్పర్యములను, ఆత్మాద్వయతోషయుగ్మము– ఆత్మ=ఆత్మానందము, అద్వయతోష=అద్వితీయానందము, యుగ్మము=అనెడి యీ రెంటిని, క్రమంబుగన్=వరుసగాను, ఆమోదించుమంచున్=వినుమనిచెప్పుచు, మున్=ముందు, బోధించితిఁగాదె=తెలియఁజెప్పితినిగదా, అఱి=కొఱఁతను=(అనఁగా సందేహమును), నీ బుద్ధిన్ తెగన్వేఁడుమా–నీ=నీయొక్క, బుద్ధిన్=అంతఃకరణమందు, (ఉండెనేని) తెగన్= నశించునటులు, వేఁడుమా=అడిగికొనుమా!

తాత్పర్యము :– ద్వంద్వరహితుఁడవైన శిష్యుఁడా! వరుసగా అయిదువిధములైన ఆనందములను తెలియఁజేసితిని. జ్ఞానానందమును ఇఁకఁజెప్పఁబోవుచున్నాను వినుము. ముందుమాయాస్వరూపమును తెలియఁబఱచెడు సమయమందుఁ జక్కఁగా

పరబ్రహ్మమందలి సల్లక్షణ చిల్లక్షణ ఆనందలక్షణములను శబ్దములమూఁటియొక్క తాత్పర్యములను ఆత్మానందాద్వైతానందములరెంటిని తెలియఁబఱచితినిగదా? ఇఁక నీ అంతఃకరణమందుఁ గొఱఁతయుండెనేని అది నశించుటకుఁగాను వేఁడుకొనుమని తాత్పర్యము.

అవ :– ఆత్మ సచ్చిదానందమని తెలిసియును దాని నిజమైన స్వానుభూతి వెలుపలవచ్చు నిమిత్తము శ్రుతియుక్త్యనుభవములను చేరియుండెడి కూడికను తెలియనడుగు చున్నాఁడు.

మ॥ శరసంజన్ము జగంబు న న్గనిన యాచార్యేంద్ర! వేఱైన త
ద్వరసచ్చిత్సుఖ శబ్దభావములు మత్స్వాంత స్థిరం బెట్లగు
న్ధరఁ బర్యాయ పదాళిరేఖననుబంధంబొప్పమింజేసి యే
కరసాఖండము నౌ మధుక్రియ నెఱుంగం బల్కు మాయర్థమున్. 136

టీకా :– శరసంజన్ముజగంబునన్గనిన యాచార్యేంద్ర–శర=రెల్లుదర్భయందు, సంజన్మున్= ఉద్భవించిన కుమారస్వామిని, జగంబున్=నామరూపాత్మకమైన ప్రపంచమును, నన్= నన్నును, కనిన=పుట్టించిన, ఆచార్యేంద్ర=గురుశ్రేష్ఠుఁడవైన సదాశివమూర్తీ, తద్వరసచ్చిత్సుఖ శబ్దభావములు–తత్=ముందుచెప్పిన, వర=శ్రేష్ఠమైన, సత్=(దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేద శూన్యమైన) సత్తనెడి, చిత్=(జడరహితమైన) చిత్తనెడి, సుఖ=(దుఃఖరహితమైన) సుఖమనెడి, శబ్ద=(మూఁడు) శబ్దములయందలి, భావములు=తాత్పర్యములు, వేఱైనన్=వేఱువేఱుగా నుండినను, మత్స్వాంతస్థిరంబు–మత్=నాయొక్క, స్వాంత=(విషయముల యందు ప్రవర్తించెడి) మనస్సునకు, స్థిరంబు=నిల్కడ, ఎట్లగున్=ఏ ప్రకారము కలుగును, ధరన్= భూమియందు, పర్యాయపదాళిరేఖన్=పర్యాయనామములయొక్క సమూహమువలెనే, అనుబంధంబు=సంబంధము, ఒప్పమిన్=కూడకుండుటవలన, ఏకరసాఖండమున్–ఏక= ఒక్కటిగానైన, రస=మధురాదిరసములతోఁ గూడిన, అఖండమున్=పరిపూర్ణమును, ఔ=అగునట్టి, మధుక్రియన్=(తేనెటీఁగలు నానావిధపుష్పముల యందలి మకరందముఁ దెచ్చి ఒకటిగాఁ చేర్చెడు) తేనెవలె, ఆ యర్థమున్=ఆ సచ్చిదానందాది పదత్రయమందలి భావమును, ఎఱుంగన్= తెలియులాగున, పల్కుము=వచింపుము.

తాత్పర్యము :– కుమారస్వామిని జగత్తును నన్నును కనిన గురుస్వామివైన సదాశివమూర్తీ! ముందుచెప్పిన శ్రేష్ఠములైన సచ్ఛబ్ద చిచ్ఛబ్ద ఆనందశబ్దములనెడి మూఁటియొక్క తాత్పర్యములు వేఱైనను నాయొక్క విషయములయందు ప్రవర్తించెడి మనస్సునకు నిల్కడయే ప్రకారముగా కలుగును. భూమియందు పర్యాయనామములవలెనే సంబంధము కూడకుండుటచేత ఒకటిగానైన మధురాదిరసములతోఁగూడి పరిపూర్ణమగు తేనెటీఁగల

ఇంద్రియములకు గోచరించనిదియు, అశరీరము=శరీరము లేనిదియు, అద్వయము=ద్వంద్వములేనిదియు, అసాధ్యము=సాధ్యముగానిదియు, అతీంద్రియము=ఇంద్రియముల నతిక్రమించి యుండునదియు, అప్రతర్క్యము=తర్కయుక్తులకు లభ్యముగానిదియు, ఇట్లు=ఈ ప్రకారము, అరయన్=విచారించఁగాను, నిషేధనామములు=త్రోయఁగా నిలువఁబడిన అర్థముయొక్క పేళ్లును, సుతా=కుమారా, బహుభంగులన్=అనేకవిధములుగాను, శ్రుతులు=వేదములు, ఆడున్=పల్కును.

తాత్పర్యము :- నశించనిదియు, ఈడులేనిదియు, వ్యాధులు లేనిదియు, చెప్పుటకు నలవిగానిదియు, రెండవదిలేనిదియు, ప్రాగభావ, ప్రధ్వంసాభావ, అన్యోన్యాభావ, అత్యంతాభావములనెడి నాలుగువిధములైన అభావములుకానిదియు, చలించనిదియు, ఖండముగానిదియు, పుట్టుకలేనిదియు, ఇట్టిదట్టిదని చెప్పుటకు వీలుపడనిదియు, అంతములేనిదియు, పుట్టుకయనెడి దోషము మొదలగునవి లేనిదియు, నిర్మలమయినదియు, స్పృశింపఁదగనిదియు, చింతించుటకు అశక్యమయినదియు, కారణము లేనిదియు, మూర్తద్రవ్యముకానిదియు, వికారశూన్యమయినదియు, లింగవిభక్తులు లేనిదియు, దుష్టముగానిదియు, అవయవశూన్యమైనదియు, కళలు మీఱినదియు, ప్రకృతిగుణములేనిదియు, క్రిందికిఁబడనిదియు, తెలియశక్యము గానిదియు, క్షరము గానిదియు, సాధనాంతరాపేక్షలేనిదియు, సమానములేనిదియు, మృతముగానిదియు, అంతరహితమయినదియు, మనస్సు మొదలయిన ఇంద్రియములకు గోచరించనిదియు, ద్వంద్వములు లేనిదియు, సాధ్యముగానిదియు, ఇంద్రియముల నతిక్రమించి యుండునదియు, తర్కయుక్తులకు లభ్యముగానిదియు, ఈ ప్రకారము విచారించఁగాను త్రోయఁగా నిలువఁబడిన పేళ్లను కుమారా! అనేక విధములుగాను వేదములు పలుకుచున్నవని తాత్పర్యము.

నిరంజనంబు అనఁగాః- **'నిర్గతమంజనం యస్య తత్ నిరంజనం'**-అని వ్యుత్పత్తి. అంజనమనఁగాఁ గాటుక. అది భూతాంజనము, ధనాంజనము, దేవాంజనము, చోరాంజనము మొదలైన సాధనములద్వారా భూతధనాదులను దెలిసికొనిన చందమున ఆ పరబ్రహ్మమును దెలిసికొన నలవిగాదుగనుక నిరంజనంబని చెప్పఁబడెను. **అద్వయమనఁగా** ః ద్వంద్వరహితమైనది. ఇచ్ఛాద్వేషములవలనఁ గలిగినటువంటి శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదులు ద్వంద్వములు. ఆ పరబ్రహ్మము అట్టివానియందు మోహముచేతఁ దగులుకొననిదియని గ్రహింపవలయును.

అవ :- ఈ విధముగాఁ జెప్పఁబడిననామములయొక్క ఏకత్వమును జెప్పుచున్నారు.

శా॥ ఈ రీతి న్విధి సన్నిషేధములఁ దా నీక్షించి తత్తద్గుణ
శ్రీ రంజిల్ల సమాఖ్యలం దెలుపు ధాత్రి న్వేద మా నామ వి

అవ :- సచ్చిదానందైకమత్యము స్థిరపడుటనుగూర్చి వేద మొకటిగాఁ జెప్పిన ప్రియమైన పేళ్లలో విధినామములను రెండు పద్యములచేతఁ జెప్పుచున్నారు.

మ॥ పరమార్థంబు నిదాన మేకము పరబ్రహ్మంబు నిత్యంబు స
త్పరిపూర్ణంబు సనాతనంబు నిజ మాప్తంబాత్మ బోధంబు సు
స్థిర మాద్యంబు శమంబు శాంతము మహాజీవంబు తుర్యంబు పు
ష్కర మాలక్ష్యము దృక్కు తత్త్వము ప్రకృష్టజ్యోతి యంచున్దగన్. 138

మ॥ పర మేకాంతము సర్వశక్తము చతుష్పాదంబు సత్యంబు దు
స్తరమోంకారము జ్యోతి పావనము హృద్యంబుత్తమం బాధ్యమం
బర మాధారము సాక్షి కేవలము సంప్రజ్ఞానభూతం బనా
వరుస న్విధినామము ల్దెలియ మున్వాక్రుచ్చె వేదం బిలన్. 139

టీకా :- పరమార్థంబు-పరమ=అతిశయమైన, అర్థంబు=వస్తురూపమైనదియు, నిదానము=జగత్తునకు ఆదికారణమైనదియు, ఏకము=ముఖ్యమైనదియు, పర=అతిశయమైన, బ్రహ్మంబు=గొప్పదియు, నిత్యంబు=శాశ్వతమైనదియు, సత్పరిపూర్ణమ్-సత్=శ్రేష్ఠముగా, పరిపూర్ణము=అంతటనిండియుండునదియు, సనాతనంబు=అనాది అయినదియు, నిజము=యథార్థమైనదియు, ఆప్తంబు=అంతటమైత్రిగలిగియుండునదియు, ఆత్మ=స్వస్వరూపమైనదియు, బోధంబు=జ్ఞానస్వరూపమైనదియు, సుస్థిరము=కదలనిదియు, ఆద్యంబు=మొదటిదియు, సమంబు=సమభావమైనదియు, శాంతము=శాంతస్వరూపమైనదియు, మహాజీవంబు=సకలజీవులకు జీవమైనదియు, తుర్యంబు=పదియాఱవభాగమైనదియు, పుష్కరము=సమృద్ధిగా నుండునదియు, ఆలక్ష్యము=లక్షణముచేత అంతటచూడఁబడునదియు, దృక్కు=దృగ్రూపమైనదియు, తత్త్వము=తత్త్వస్వరూపమైనదియు, ప్రకృష్టజ్యోతి-ప్రకృష్ట=అత్యుత్కృష్టమైనదియు, జ్యోతి=ప్రకాశమైనదియు, తగన్=లెస్సగాను, అంచున్=ఈ ప్రకారమనియు, క్రిందిపద్యముతో నన్వయము.

ఇలన్=భూమియందు, పరము=అంతటికి పరమైనదియు, ఏకాంతము=ఏకాంతముగా నుండునదియు, సర్వశక్తము=సకలసామర్థ్యములుగలదియు, చతుష్పాదంబు=నాలుగుపాదములుగలదియు, సత్యంబు=సత్యస్వరూపమైనదియు, దుస్తరము=దుర్లభమైనదియు, ఓంకారము=ప్రణవస్వరూపమైనదియు, జ్యోతి=జ్యోతి స్వరూపమయినదియు, పావనము=పవిత్రమైనదియు, హృద్యంబు=మనోజ్ఞమయినదియు, ఉత్తమంబు=శ్రేష్ఠమయినదియు, ఆధ్యము=ప్రభువైనదియు, అంబరము=ఆకాశస్వరూపమయినదియు, ఆధారము=అన్నిటికీ ఆధారమయినదియు, సాక్షి=మధ్యస్థమైనదియు, కేవలము=ముఖ్యమయినదియు, సంప్రజ్ఞానభూతంబు=

జ్ఞానస్వరూపమయినదియు, అనన్=అనునట్లుగాను, వరుసన్=క్రమముగాను, సద్విధినామములు–సత్=శ్రేష్ఠములైన, విధినామములు=నిర్ణయములైన పేళ్లు, తెలియన్=తెలియునట్లుగాను, మున్=పూర్వమందు, వేదంబు=శ్రుతి, వాక్రుచ్చెన్=వచించెను.

తాత్పర్యము :– అతిశయమైన వస్తురూపమయినదియు, జగత్తునకు ఆది కారణ మయినదియు, అతిశయమైన గొప్పదియు, శాశ్వతమయినదియు, శ్రేష్ఠముగా అంతటను నిండియుండునదియు, అనాది అయినదియు, యథార్థమయినదియు, అంతట మైత్రిగలిగి యుండునదియు, స్వస్వరూపమయినదియు, మొదటిదియు, సమభావ మయినదియు, శాంతస్వరూపమయినదియు, సకలజీవులకు జీవనమయినదియు, పదియాఱవ భాగమయినదియు, సమృద్ధిగా నుండునదియు, లక్షణముచేత అంతటను చూడఁ బడునదియు, దృగ్రూపమయినదియు, తత్త్వస్వరూపమయినదియు, అత్యుత్కృష్టమైనదియు, ప్రకాశమయినదియు, భూమియందు అన్నిటికిని పరమయినదియు, నేకాంతముగా నుండునదియు, సకలసామర్థ్యములు గలదియు, నాలుగుపాదములు గలదియు, సత్యస్వరూపమయినదియు, దుర్లభమయినదియు, ప్రణవస్వరూపమయినదియు, జ్యోతిః స్వరూపమయినదియు, పవిత్రమైనదియు, మనోజ్ఞమయినదియు, శ్రేష్ఠమయినదియు, ప్రభువైనదియు, ఆకాశస్వరూపమయినదియు, అన్నిటికిని ఆధారమయినదియు, మధ్యస్థమయినదియు, ముఖ్యమయినదియు, జ్ఞానస్వరూపమయినదియు అనునట్లుగా క్రమముగా శ్రేష్ఠములగు నిర్ణయములైన పేళ్లు తెలియునట్లుగాను పూర్వమందు శ్రుతి వచించెనని తాత్పర్యము.

ఈశావాస్యము మొదలయిన ఉపనిషత్తులయందుఁ జెప్పఁబడిన నామములు త్రయోదశవిధములు. వానిలో విధినామములు నిషేధనామములు ముఖ్యములు. వేదమందు బ్రహ్మస్వరూపమునకు నిర్ణయములైన పేళ్లు విధినామములనఁబడును. అనఁగా వానికంటె నుత్కృష్టమయినవి లేవని భావము. **“సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తజ్జలానీతి శాంత ఉపాసీత”, “ఆత్మానమేవ వేదాహం బ్రహ్మోస్మీతి”, “ఆత్మావారే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః”**–అను మొదలైన వాక్యములయందు చెప్పఁబడ్డట్లు సర్వము బ్రహ్మమనియు ఆ బ్రహ్మమందుండియే సర్వము కలుగుచు ఉజ్జీవించుచు లయించుచు ఉన్నదని శాంతచిత్తుఁడై ఉపాసించి తన్నెఱిఁగి తానే బ్రహ్మమనియు ఒకరివలన చూడఁ బడెడువాఁడు, వినఁబడెడువాఁడు, మననముఁజేయఁబడెడువాఁడు, నిదిధ్యాసముఁజేయఁ బడెడువాఁడు ఆత్మస్వరూపుఁడైన తానేగదాయనియు, అనఁగా, ఏవేని కండ్లకుఁగనఁ బడుచు కర్ణములకు వినఁబడుచున్నవో అవియన్నియు ఆత్మస్వరూపమని భావించవలయునని వేదాభిప్రాయము.

అవ :– నిషేధనామములను రెండు పద్యములచేతఁ జెప్పుచున్నారు.

మ॥ అవినాశం బతులం బనామయ మవాచ్యం బద్వితీయం బభా
వవిహీనం బచలం బఖండ మజ మవ్యక్తం బనంతంబు సం
భవదోషాదివివర్జితం బమల మస్పర్శం బచింత్యం బహే
తు వమూర్తం బవికార మవ్యయము నిర్దుష్టం బనాఁ బేళ్లగున్. **140**

చ॥ నిరవయవంబు నిష్కళము నిర్గుణ మచ్యుత మప్రమేయ మ
క్షరము నిరంజనం బసదృశం బమృతంబు నిరంతరం బగో
చర మశరీర మద్వయ మసాధ్య మతీంద్రియ మప్రతర్క్యమి
ట్లరయ నిషేధనామముల నాడు శ్రుతు ల్బహుభంగుల న్సుతా! **141**

టీకా :– అవినాశంబు=నశించనిదియు, అతులంబు=ఈడులేనిదియు, అనామయము=(దేహేంద్రియవ్యాపారములు లేకుండుటంజేసి) వ్యాధులు లేనిదియు, అవాచ్యంబు=చెప్పుటకు నలవిగానిదియు, అద్వితీయంబు=ఆత్మస్వరూపమునకంటె రెండవది లేనిదియు, అభావవిహీనంబు=ప్రాగభావ, ప్రధ్వంసాభావ, అన్యోన్యాభావాత్యంతాభావములనెడి నాలుగువిధములైన అభావములులేనిదియు, అచలంబు=చలించనిదియు, అఖండము =ఖండముగానిదియు, అజము=పుట్టుకలేనిదియు, అవ్యక్తంబు=ఇట్టిదట్టిదని చెప్పుటకు వీలుపడనిదియు, అనంతంబు=అంతములేనిదియు, సంభవదోషాదివివర్జితంబు –సంభవ=పుట్టుకయనెడి, దోష=దోషమే, ఆది=మొదలగునవి, వివర్జితంబు=లేనిదియు, అమలము=నిర్మలమయినదియు, అస్పృశంబు=స్పృశింపఁదగనిదియు, అచింత్యంబు= చింతించుటకు అశక్యమయినదియు, అహేతువు=కారణములేనిదియు, అమూర్తంబు= మూర్తద్రవ్యము కానిదియు, అనఁగా కంటికి కనఁబడనిదియు, అవికారము= షడ్వికారములేనిదియు, అవ్యయము=లింగవిభక్తులు లేనిదియు, నిర్దుష్టంబు=దుష్టము గానిదియు, అనాన్=అనునట్లుగాను, పేళ్లు=నామములు, అగున్=అగును.

నిరవయవంబు=(ఆ పరమాత్మ మాతృపితలు లేనిదగుటవలన) అవయవశూన్య మయినదియు, నిష్కళము=కళలకు మీఱినదియు, నిర్గుణము=ప్రకృతిగుణములు లేనిదియు, అచ్యుతము=(అంతటను ఆ బ్రహ్మమేయున్నది గనుక జరుగుటకు వేఱుజాగా లేనిదగుటవలన) క్రిందికిఁబడనదియు, అప్రమేయము=(ప్రమాత, ప్రమాణము, ప్రమేయము అను త్రిపుటిరహితమయినది గనుక) తెలియనశక్యమయినదియు, అక్షరము=క్షరము గానిదియు, (అనఁగా నశించనిదియు) నిరంజనంబు=సాధనాంతరాపేక్ష లేనిదియు, అసదృశంబు=సమానములేనిదియు, అమృతంబు=మృతముగానిదియు, నిరంతరంబు=అంతరరహితమయినదియు, అగోచరము= మనస్సు మొదలయిన

తాత్పర్యము :– త్రిపరిచ్ఛేదశూన్యమైన సద్రూపమును, త్రికాలావేద్యమైన చిద్రూపమును ఒకటేయగును. ఆ సత్తుచిత్తులు రెండును వేఱనినను అనృతజడములౌను. అప్పుడు సర్వప్రపంచమునకు విలక్షణుఁడైన సాక్షి యెక్కడఁదోఁచును. అనఁగా సత్తునకు, చిత్తు వేఱైనయెడల సాక్షిదోఁచదనియు, చిత్తునకు సత్తు వేఱైనయెడల నిల్కడ ఎవ్విధమునను కలుగదనియు భావము. ఆ చిత్తును ఆనందమునకు హేతువనినను అది జడస్వభావముగలదియగునే అప్పుడు ఆనందానుభవము ఏ ప్రకారమగును. కాఁబట్టి ఆ సత్తుచిత్తులయొక్క జంట ఏకమైనపక్షమందు దానియందే అంతఃకరణమందుఁ దోఁ చెడి దుఃఖములు నశించి నిరతిశయానందమగునని తాత్పర్యము.

ఆత్మసద్రూపమనుటకు **''కేనావ్యబాధితత్వేన త్రికాలేఽప్యేకరూపతా, విద్యమానత్వమస్త్యేతత్తద్రూపత్వం సదాత్మనః''**–అను శ్లోకార్థము చొప్పున ఏ వస్తువు దేనిచే తను బాధింపఁబడక మూఁడుకాలములందును ఏకస్వరూపముగ నుంటున్నదో ఆ పదార్థమే సద్రూపమని భావము. త్రికాలములయందు నెవ్విధమునను దేనిచేతను బాధింపఁబడనిది ఆత్మయేగనుక అదియే సద్రూపము. ఇందుకు అనుభవదృష్టాంతము. బీదవాఁడు తాను పూర్వజన్మమందెవ్వరికిని బెట్టని హేతువుచేత నీ జన్మమందు బీదతికము ననుభవించెద ననియు ఇప్పుడెవ్వరికైన నేదైనను ఇచ్చుటకు చాలనివాఁడనైయున్నాను గాన ఇఁకరాఁ బోవు జన్మమందును దరిద్రుఁడనుగానే యుందునని యు చెప్పుటచేతను భాగ్యవంతుఁడు తాను మునుపటిజన్మమున దానధర్మములు సలుపుటచే నీ జన్మమునఁ గలిమిగలవాఁడనై పుట్టితిని గనుక మఱుజన్మమునందును ఇట్లే యుండుటకు దానాదులు చేసితేనేగదా యని తలంచుటచేతను ఈ రీతినే వేదవిహితములగు కర్మానుష్ఠానపరులును ఈశ్వరభక్తులును తమతమ కర్మోపాసనలచేత నీ జన్మమున సత్కర్మప్రవర్తనలును దైవభక్తులును గలిగినవనియు వానిచేఁ దమకు పరలోకసౌఖ్యములును భగవత్సాన్నిధ్య పదవులును కలుగునని యెంచుటలచేతను కాలత్రయమందును ఆత్మయున్నదని అనుభవసిద్ధమే గదా! మఱియు యుక్తిచేత విచారించినయెడల మనమిప్పుడు సశరీరులమేగదా! ఆ శరీరములు పూర్వజన్మమందు చేసిన కర్మముచేతనే గదా కలిగెననవలయును. ఎందుకనఁగా– చెట్టువలనఁ గలిగిన విత్తనము ఆ చెట్టునకుఁ గారణముగానట్లు ఈ శరీరములు ఈ జన్మమునఁ జేసిన కర్మకు కారణమనరాదు గనుక పూర్వజన్మఫలమనియే చెప్పవలయును. దేహములేనియెడల కర్మచేయ సరిపడదు గనుక తొల్లిటిజన్మమందును దేహము కలదనియే స్ఫురించుచున్నది. ఆ జన్మమున ఆ దేహమెట్లు కలిగెనని యోజించిన అంతకు పూర్వముచేసిన కర్మవలననని రూఢిపడుచున్నది. ఇందువలన శరీరపరిగ్రహణము అనేక కల్పములనుండి వచ్చుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున యుక్తిచేతను, ఆత్మత్రికాలాబాధ్యమయిన సద్రూపమనియే సాధింపనైనది. ఆ

స్తారార్థం బొకఁడైనభాతి సుత! సత్సంవిత్సుఖోక్త్యర్థము
ల్చేరు న్పూర్ణమునందు నీవ యదియై చెన్నొందు మెవ్వేళలన్. 142

టీకా :– సుత=కుమారా, ఈ రీతిన్=ఈ ప్రకారముగాను, విధిసన్నిషేధములన్ –విధి= నియతిపూర్వకములను, సత్=లెస్సగాను, నిషేధములన్=త్రోయఁబడఁగా నిలిచినవానిని, తాన్=తానైన, వేదము=వేదమైనది, ఈక్షించి=పరమాత్మనుచూచి, తత్తద్గుణ శ్రీరంజిల్లన్– తత్తత్=అప్పుడప్పుడు నూతననూతనములుగా జనించెడి, గుణ=పరమాత్మునియందలి ప్రకృతిగుణములచేత, శ్రీ=సంపదైశ్వర్యములచేత, రంజిల్లన్=ప్రకాశించఁగాను, సమాఖ్యలన్ =నామధేయములను, తెల్పున్=తెలియఁజేయును, ధాత్రిన్=పుడమియందు, ఆ నామ విస్తారార్థంబు–ఆ నామ=ఆ పేళ్ళయొక్క, విస్తార= విస్తరించిన, అర్థంబు=తాత్పర్యము, ఒకఁడైనభాతిన్=ఒక్కటియేయైనట్లు, సత్సంవిత్సుఖోక్త్యర్థముల్–సత్=సత్తనెడి, సంవిత్= చిత్తనెడి, సుఖ=ఆనందమనెడి, ఉక్తి=శబ్దములయందలి, అర్థములు=తాత్పర్యములు, పూర్ణమునందున్=అఖండాకారపరబ్రహ్మమునందు, చేరున్=ఒకటిగానే కూడును, ఎవ్వేళలన్=సర్వకాల సర్వావస్థలయందు, నీవ=నీవే, అదియై=(అపరోక్షజ్ఞానముచేత) ఆ పరబ్రహ్మమై, చెన్నొందుము=ప్రకాశింపుము.

తాత్పర్యము :– కుమారా! ఇవ్విధముగా తానైన వేదము విధిపూర్వకముగాను నిషేధపూర్వకముగాను పరమాత్మను తానుగా యోజించి అప్పుడప్పుడు క్రొత్తక్రొత్తగాఁ బుట్టెడి పరమాత్మునియందలి వివర్తోపాదానప్రకృతి గుణములవలనఁ గలిగిన సంపదైశ్వర్యములచేత ప్రకాశించెడి నామధేయములను తెలియఁజేయును. పుడమియందు ఆ పేళ్ళయందు విస్తరించిన అర్థంబు ఒక్కటియేయైనట్లు సచ్చిదానందములనెడి మూఁడు వాక్యములయందలి తాత్పర్యములు అఖండాకార పరబ్రహ్మమందు ఒకటిగానే కూడును. కాఁబట్టి సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఆ పరబ్రహ్మము నీవేయైయుందుమని తాత్పర్యము.

అవ :– గుణాతీతమైన వస్తువునకు ప్రకృతిజన్యములైన గుణములను జెప్పవచ్చునా యనుదానికి సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

చ॥ అగుణున కిమ్మెయిం బలుక నాఖ్యలు వంధ్యకుమారసంతతి
న్జగతి గణించినట్టు లని సజ్జన! యెంచకు మార్యు లౌదురే
తగ నెఱిఁగింపకున్న గురుతత్త్వము దేశికు లీశు నట్లొగిన్
నిగమము గౌణనామముల నెమ్మి నుతింపఁ దదర్థ మేకమౌను. 143

టీకా :– సజ్జన=మంచిశిష్యుఁడా!, అగుణునకున్=నిర్గుణుఁడైనపరబ్రహ్మమునకు, ఇమ్మెయిన్=ఈ ప్రకారముగాను, ఆఖ్యలు=పేళ్లను, పలుకన్=వచించినను, జగతిన్=

పుడమియందు, వంధ్యకుమారసంతతిన్-వంధ్య=గొడ్రాలియొక్క, కుమార=బిడ్డల యొక్క, సంతతిన్=సముదాయమును, గణించినట్టులని=లెక్కపెట్టినట్టులని, ఎంచకుము= ఆలోచించకుము, గురుతత్త్వమున్-గురు=అతిశయమైన, తత్త్వమున్=పరబ్రహ్మ రూపమును, తగన్=లెస్సగాను, దేశికులు=ఆచార్యులు, ఎఱిఁగింపకున్నన్=తెలియఁ జేయకుండినచో, ఆర్యులౌదురే=పండితులౌదురా, ఈశున్=పరమాత్మని, అట్లు=ఆ ప్రకారము, ఒగిన్=క్రమముగాను, నిగమము=వేదము, గౌణనామములన్=ప్రకృతిగుణ సంబంధములైన పేళ్ళను, నెమ్మిన్=మిక్కుటముగా, నుతింపన్=స్తోత్రముచేయఁగాను, తదర్థము=ఆపేళ్ళయొక్క అర్థము, ఏకమౌన్=ఒక్కటేయగును.

తాత్పర్యము :- మంచిశిష్యుఁడా! నిర్గుణుఁడైన బ్రహ్మమునకు ఈ ప్రకారము పేళ్ళను బల్కినను పుడమియందు గొడ్రాలికొడుకులను వారిగోత్రనామములను లెక్కచేసినట్టులని ఆలోచించకుము. అతిశయమైన పరబ్రహ్మస్వరూపమును లెస్సగా పెద్దలు శిష్యులకుఁ దెలియఁజేయకుండిరేని పండితులౌదురా? అనఁగా పండితులు కారనుట. కాఁబట్టి పరమాత్మని ఆ ప్రకారము క్రమముగా వేదములు ప్రకృతిగుణసంబంధములైన పేళ్ళను మిక్కిలి స్తోత్రముచేయఁగాను ఆ పేళ్ళయొక్క అర్థము ఒక్కటే యగునని తాత్పర్యము.

అవ :- సచ్చిదానందముల తాత్పర్యము ఒక్కటే అనునది శ్రుతి చూపించినట్లు బుద్ధి యందును చూపించవలయునని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

ఉ॥ మోహతమస్సహస్రరవిమూర్తి! మదుక్తుల నాలకింపు మీ
దేహముకంటె నన్య మగు ధీపరిపూర్ణమదీయతత్త్వ మే
సాహసవృత్తిఁ గంటి శ్రుతి సమ్మతిఁ దెల్పుము యుక్తి యుల్ల మా
యూహ నడంగ వృక్షమున నొప్పుగఁ దాఁపిన చీలపోలికన్. 144

టీకా :- మోహతమస్సహస్రరవిమూర్త-మోహ=ఈశ్వరజీవజగద్భ్రములనెడి, తమః=కటిక చీఁకటికి, సహస్రరవి=వెయ్యి సూర్యులు యేకకాలమందు ప్రకాశించిన స్వరూపమువంటి స్వరూపములుగల, మూర్తి=నా గురుస్వామీ, మదుక్తులన్=సేవకుఁడనైన నామాటలను, ఆలకింపుము=(ఆదరణపూర్వకముగా) వినుము, ఈ దేహముకంటెన్=ఈ పంచభూత వికారమైన స్థూలదేహముకంటెను, అన్యము=వేఱైనది, అగు ధీపరిపూర్ణమదీయతత్త్వమున్ -అగు=ఐనట్టి, ధీ=అపరోక్షజ్ఞానముచేత, పరిపూర్ణ=అంతరబాహ్యములయందంతటను నిండిన, మదీయ=నాయొక్క, తత్త్వమున్=యథార్థస్వరూపమును, ఏన్=నేను, సాహసవృత్తిన్ =(అంతఃకరణమందుఁదోఁచెడి జగద్వ్యాపారములను నిరసించఁగా మిగిలిన బ్రహ్మవిషయక వృత్తిచేతను, కంటిన్=చూచితిని, శ్రుతిసమ్మతిన్=వేదసమ్మతమును, తెల్పుము=తెలియఁ జెప్పుము, యుక్తిన్=యుక్తిచేతను, ఉల్లము=మనస్సునునది, ఆ యూహన్=ఆ జ్ఞప్తియందు,

వృక్షమునఁదాఁపిన చీలపోలికన్-వృక్షమునన్=పచ్చిచెట్టునందు తాఁపిన=కొట్టిన, చీలపోలికన్=ఇనుపమేకువలె, అడంగన్= పొందునట్లుగాను, తెల్పుము=తెలియఁజెప్పుము.

తాత్పర్యము :- ఈశ్వరజగద్భ్రమలనెడి కటికచీఁకటికి వేయిసూర్యులు ఏకకాలమం దుదయించిన తేజస్సువంటి తేజస్సుగల గురుస్వామీ! సేవకుఁడనైన నాయొక్క మాటలను ఆలకింపుము. ఈ స్థూలదేహముకంటె వేఱైన అపరోక్షజ్ఞానముచేత అంతరబాహ్యముల యందంతటనిండిన నాయొక్క నిజస్వరూపమును చూచితిని. వేదసమ్మతముగను యుక్తిచేతను పచ్చిమ్రాఁకునందుఁగొట్టిన చీలవలె నామనస్సైనది. నేనైన ఆ యూహ యందుఁ బొందులాగుఁ దెలియఁజెప్పుమని తాత్పర్యము.

"వృక్షమునఁ దాఁపిన చీలపోలికన్" అనుటచేత ఎండినమ్రానియందుఁ గొట్టఁ బడిన ఇనుపమేకుకంటె పచ్చిగానుండు చెట్టునందుఁ గొట్టఁబడిన మేకు కదలక బిగువుగా కలచుకొనియుండుఁగాన ఆ తీరున శిష్యుఁడు తన మనస్సును బ్రహ్మవిషయకజ్ఞానమందు నిలకడగానుండునటులు శ్రుతి ప్రమాణములచేతను యుక్తిమార్గములచేతను బోధింపవలయునని ఆచార్యులను అడుగుచున్నాఁడు.

అవ :- ఆ ప్రశ్నకు దిగువవచ్చెడి రెండుపద్యములచేత ఉత్తరము చెప్పుచున్నారు.

మ॥ అవినాభావము లౌను సన్మతులు మిథ్యాభూతము ల్గావె వే
అవి యైన న్బరుఁడెందుఁ దోఁచు స్థితియెట్లౌఁ బ్రజ్ఞకు న్దాని హే
తువనం బ్రీతికి జాడ్య మౌ నెటులు తత్తోషాప్తియౌ నన్న నా
కవ యొండైనఁ బ్రమోదమందెయగు దుఃఖంబు ల్మదిం దీఱఁగన్. 145

టీకా :- సన్మతులు-సత్=(దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యమగు) సద్రూపము, మతులు= (త్రికాలములను తెలిసికొనెడి) చిద్రూపము, అవినాభావములౌను-అవినాభావములు =ఒకదానికొకటి వేఱులేని స్వభావములు, ఔను=అగును, (అనఁగా దీపమునకు దీపప్రకాశమునకు భేదములేనట్లు) అవి=ఆ సత్తుచిత్తులు రెండును, వేఱు=భిన్నములు, ఐనన్=ఐనపక్షమందు, మిథ్యాభూతముల్గావే=అసత్యములుగావా, పరుఁడు=సర్వ ప్రపంచమునకు విలక్షణుఁడైనసాక్షి, ఎందున్=ఎచ్చటను, తోఁచున్=ప్రకాశించును, (అనఁ గా ప్రకాశించఁడనుట) ప్రజ్ఞకున్=చిత్తునకు, స్థితి=నిల్కడ, ఎట్లౌన్=ఏ ప్రకారమగును. ప్రీతికిన్=ఆనందమునకు, దానిన్=ఆ ప్రజ్ఞను, హేతువనన్=బీజమనినను, జాడ్యమౌన్= జడస్వభావము ఐనదగును, తత్తోషాప్తి=ఆ యానందప్రాప్తి, ఎటులు=ఏ ప్రకారము, ఔనన్నన్= కలుగుననఁగా, ఆ కవ=ఆ సత్తుచిత్తులజంట, ఒండైనన్=ఒక్కటేయైనను, అందే=ఆ జంటయందే, ప్రమోదము=నిరతిశయానందము, మదిన్=మనస్సునందు, దుః ఖంబులు= శోకములు, తీఱఁగన్=తీఱులాగున, అగున్=అగును.

ఆత్మానుభవము పెంపొందునట్టుగాను ఆలింపుము. అతిశయమయిన నిద్రయందు కలిగిన ఆనందము ఆ జ్ఞప్తిచేత కలిగిన ఆ జ్ఞానము, ఆ సుఖమేయగును. కాఁబట్టి ఆనందజ్ఞానములు భిన్నములుకావు. సకలము లయించెడి బ్రహ్మక్షయకల్పమందును నిద్రయందును గల చీఁకట్లయొక్క భేదములని నీ తెలివిచేతను సద్రూపుఁడవౌట చేతను చూచుచున్నావుగదా. ఇఁకను బ్రహ్మజ్ఞానివై యుండుమని తాత్పర్యము. అనఁగా– సచ్చిదానందముల నెఱిఁగెడి జ్ఞానముయొక్క యథార్థము ఒక్కటేయనుటకు అనుభవమును తెలిసికొంటివి గాన శ్రుతి యుక్త్యనుభవములతోఁగూడిన సచ్చిదానందముల కూడికయొక్క స్వరూపమును గురుముఖముగాఁ దెలిసికొనునటులు పరమనిష్ఠయందుండుమని భావము.

అవ :– శ్రుతియుక్త్యనుభవ ప్రకారము శిష్యుఁడు సహజనిష్ఠను పొందుటను చెప్పఁబడుచున్నది.

మ॥ సాంగామ్నాయవిదాత్మదేశికకృప స్సంపూర్ణమై నిష్ఠ త
త్సాంగత్యం బెడలేక యేకముగఁ దత్సంవిత్సుకార్థంబు లు
ప్పొంగ న్పుష్పరసంబుమాడ్కిని దదుద్బోధ న్జగచ్చిత్ర ము
త్తుంగ స్వచ్ఛపటంబున న్బలెఁ గనెౕ దోడ్తో నిజాత్మ న్దగన్. 148

టీకా :– సాంగామ్నాయవిదాత్మదేశికకృపౕ–సాంగ=(శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, ఇవి యనెడు) షడంగములతోఁ గూడిన, అమ్నాయ=(ఋగ్యజుస్సామాథర్వణములను) నాలుగువేదములను, విత్=తెలిసిన, ఆత్మదేశికకృపౕ–ఆత్మ=తనయొక్క, దేశిక=గురుస్వామియొక్క, కృపౕ=దయచేతను, నిష్ఠ=నిర్వికల్పసమాధి, సంపూర్ణమై=అంతటను నిండినదై, తత్సాంగత్యంబెడలేక–తత్=ఆ నిష్ఠయందుఁదోఁచిన యథార్థవస్తుదర్శనముయొక్క, సాంగత్యంబు=చేరిక, ఎడలేక=ఎడఁబాయక, ఏకముగౕ= ఒక్కటిగానే, తత్సంవిత్సుఖార్థంబులు–తత్=ఆ పరబ్రహ్మమందలి, సంవిత్సుఖార్థంబులు= సచ్చిదానందములు, ఉప్పొంగౕ=వెల్లివిరియఁగా, పుష్పరసంబు మాడ్కిని=సకలపుష్పముల యందలి మకరందము ఒకటిగాఁజేరిన తేనెవలె, తదుద్బోధౕ–తత్=ఆ సచ్చిదానంద స్వరూపమైన, ఉద్బోధౕ=అతిశయించిన మయికముచేతను, ఉత్తుంగస్వచ్ఛపటంబున న్బలెౕ–ఉత్తుంగ=ఉన్నతమైన, స్వచ్ఛ=నిర్మలమైన, పటంబునన్బలెౕ=వస్త్రమునందువలెను, నిజాత్మౕ–నిజ=తనయొక్క, ఆత్మౕ=అంతఃకరణమందు, జగచ్చిత్రము=స్థావరజంగమాత్మక నామరూపప్రపంచమును, తగౕ=లెస్సగాను, తోడ్తోౕ=వెంటనే, కనెౕ=దర్శించెను.

తాత్పర్యము :– షడంగములతోఁగూడిన నాలుగువేదములను నెఱిఁగిన గురుస్వామియొక్క కృపచేతను అంతటనిండిన నిర్వికల్పసమాధికాఁగాను ఆ నిష్ఠయందుఁదోఁచిన యథార్థవస్తు దర్శనముయొక్క చేరికను ఎడఁబాయక ఒక్కటిగాను ఆ పరబ్రహ్మమందలి

సత్తయిన ఆత్మకు చిద్రూపమెటులగుననఁగా–**"స్వారోపితాశేషపదార్థభాసకత్వాదాత్మనస్సాధన మంతరేణయత్, వదంతి వేదాంతవిదో హి తాం స్వయం ప్రకాశమానస్య తు చిత్స్వరూపతామ్"**–అను శ్లోకార్థమురీతిని ఏ పదార్థము సాధనాంతరాపేక్ష లేక తానుగాఁ దోఁచుచు తనయందారోపింపఁబడిన సమస్తవస్తువులను తోఁపింపఁజేయుచున్నదో అదియే చిద్రూపముగావున అంతరబాహ్య ప్రపంచంబులు మనచేత నెఱుఁగఁబడుచున్నవేగాని వానిచేత మనమెఱుఁగఁబడలేదు కాఁబట్టి వానిని దెలిసికొనుచుండెడి మనకు సర్వపదార్థావభాసకత్వము సాధనాంతరాపేక్ష లేకయే సిద్ధించెను. మనము మనస్సుచేతనే గదా తెలిసికొనఁబడుచున్నాము. అది మనకెట్లు కలుగునన మనస్సు జడమని ముందే తెలియఁబఱిచితిని కాఁబట్టి ఆత్మచేతఁ దోఁపింపఁబడెడి ఆ మనస్సు ఆత్మను దోఁపించుట దుర్లభము గనుక ఆత్మ చిద్రూపమై ఉపాధియగు మనస్సును సమస్తవస్తువులను ఎఱుఁగఁజేయుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము. ప్రమిదెలోని నూనెవలనఁ దడుపఁబడిన నూలువత్తియను ఉపధితో నగ్ని తేజస్సుచేరి ఆ వత్తిని చమురును ప్రమిదెను సమీపవస్తువులను దూపించునట్లు ఆత్మమనస్సుతోఁగూడి శరీరేంద్రియాదులను, బాహ్యాంతరములగు సమస్తవస్తువులను దెలియఁజేయుచున్నది. మఱియు ఆత్మయే ఆనందస్వరూపమనుటకు **"నిరుపాధికనిత్యత్వం సుప్తౌ సర్వసుఖాత్పరమ్, సుఖరూపత్వ మిత్యేతదానందత్వం సదాత్మనః"**–అను శ్లోకమురీతిని నిరుపాధికమై శాశ్వతమై నిద్రయందు సమస్తమయిన వారిచేత ననుభవింపఁబడిన నిరతిశయంబగు సుఖస్వరూపము ఆనందరూపము. అనఁగా సర్వదుఃఖనివృత్తకమై గంధపుష్పాదులవలన బుద్ధియందు నుత్కృష్టమై నిత్యమగు సుఖము, ఆనందము నిద్రయందనుభవింపబడిన సుఖము జాగ్రత్స్వప్నములయందువలె పెక్కురూపములుగా ననుభవింపఁబడక ఏకరూపముగా నుండి సమస్తదుఃఖములను బోఁగొట్టుచున్నది గాన దానిని నిరతిశయమగు ఆనందరూపమనం దగును. ఈ సుఖము నిత్యమైనను ఆత్మకార్యములయిన శరీరేంద్రియాది సంపర్కములవలన తిరోధానమగుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము. స్వతస్సిద్ధమైన అగ్నియొక్క ప్రకాశము దానికార్యమైన పొగయొక్క సంపర్కముచేత ఆ యగ్ని ప్రకాశమునకు తిరోధానమువచ్చినట్లు స్వతస్సిద్ధమైన ఆనందరూపమగు ఆత్మకును ఆయాత్మకార్యములయిన శరీరేంద్రియాదుల కూడికచేత స్వప్నజాగ్రత్తలయందు తిరోధానము వచ్చును. కాఁబట్టి ఈ యానందము నిత్యమని, నిరతిశయమని, నిరుపాధికమని, సుఖస్వరూపమని చెప్పఁబడును. ఈ తీరున సచ్చిదానందములు ఆత్మయందే నిరూపింపఁబడినందున ఆ సచ్చిదానందస్వరూపుఁడైన ఆత్మ తానేయని ఐక్యపఱుచుకొనవలయునని భావము.

ఇట్లనుటచేత సద్వ్యతిరిక్తమగు పదార్థము అసత్తు. ఆ యసత్తునకు వస్తుత్వము నిరూపింపఁబడుచున్నదని చెప్పరాదు. కాఁబట్టి లోకమందు సత్తును తోఁపింపఁజేసెడి

పదార్థము ఒకటైనను లేకుండుటవలనను సర్వమును సత్తునందే ఆరోపింపఁబడుటవలనను సమస్తవస్తువులును సదా దానియందే ఉపజీవించుకొని యుండునట్లు కనఁబడుటవలనను సత్తే స్వప్రకాశమయినదనియు, ఆ స్వప్రకాశమయిన సత్తే చిత్తనియు, ఆ చిత్తైన సత్తునకు సమానమగువస్తువు వేఱొకటి లేకపోవుటచేత దానికి వ్యతిరిక్తమగు పదార్థము అసత్తే అనియు చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పుటవలన దానియందు రెండువస్తువులు కలిగియుండవుగాన ఆ సత్తే చిత్తై ఆనందస్వరూపమగును.

మ॥ తనచే నన్యులచే వెలుంగునొ కనత్సద్వస్తు వాభాషఁ జె
ప్ప ననర్హంబె యవాచ్య మన్న సుత! తద్భావంబు లేదన్నఁ జే
యునె వంధ్యాసుతుఁ డెవ్వియైన నవి తా యోజింప లేవన్నఁ దీ
అని నానాదురవస్థ లొందవె కుతర్కం బీవు చాలింపుమా. 146

టీకా :– సుత!=కుమార!, కనత్సద్వస్తువు–కనత్=ప్రకాశమయిన, సద్వస్తువు=(దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదశూన్యమగు) పరబ్రహ్మము, తనచేన్=తనచేతనో, అన్యులచేన్=(లేక) ఇతరుల చేతనో, వెలుంగునో=ప్రకాశించునో, ఆ భాషన్=ఆ వాక్యమును, చెప్పన్=చెప్పుటకు, అనర్హంబె=అర్హముకానిదే, అవాచ్యంబన్నన్=చెప్పుటకు తగనిదనినను, తద్భావంబు లేదన్నన్=ఆ తాత్పర్యములేదనినను, వంధ్యాసుతుఁడు=గొడ్రాలికొడుకు, ఎవ్వియైనన్=ఏ కార్యములనైనను, చేయునె=చేయునా, అవి=ఆ పనులు, తాన్=తాను, యోజింపన్= యోజింపఁగాను, లేవన్నన్=లేవనినను, తీఱని నానాదురవస్థలు–తీఱని=నెఱవేఱని, నానా=బహువిధములైన, దురవస్థలు=దుర్దశలు, ఒందవే=పొందవా, ఈవు=నీవు, కుతర్కంబు=కుయుక్తిని, చాలింపుమా=విడువుము.

తాత్పర్యము :– కుమారా! ప్రకాశమానమయిన దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యమయిన పరబ్రహ్మము తనచేత ప్రకాశించునా లేక అన్యులచే ప్రకాశించునా యనెడి మాటలను జెప్పుటకు తగనిది. అట్లు చెప్పఁగూడదనినను ఆ తాత్పర్యములేదనినను గొడ్రాలికొడుకు ఏ కార్యములనైనంజేయునే? ఆ పనులు యోజింప లేవనువానికి నెడఁబాయని బహువిధములైన దుర్దశలుపొందవా. నీవు కుయుక్తులు విడువుమని తాత్పర్యము.

వంధ్యాసుతుఁడెవ్వియైనఁజేయునే అనుటచే వంధ్యయనఁగా బిడ్డలేని స్త్రీ. అట్టి స్త్రీయొక్క పుత్త్రుడు అద్భుతకార్యములను చేసెనని చెప్పిన నిజమని యెవరు నమ్మెదురని తెలియునది. ఆత్మ సద్రూపమగుటవలన ఆ యాత్మకు సజాతీయంబును, సజాతీయ భేదంబును లేదు. అయితే ఆ సత్తామాత్రమైన యాత్మకు విజాతీయము అసత్తు. అసత్తు ప్రపంచము గనుక సత్తైన ఆత్మకు ఆ మిథ్యయగు ప్రపంచము సద్వితీయత్వమును కలిగింప నేరదు. అదెట్లనఁగా– గొడ్రాలికొడుకు తనతల్లిని ఏ ప్రకారము పుత్త్రవతినిగాఁ జేయఁ

జాలదు. ఐతే ఆ సద్రూపమగు ఆత్మకు సచ్చిదానందములు స్వరూపమయ్యెను గాన శబ్దమాత్రముచేత భేదము కనుపించినను సచ్చిదానందములవలన ప్రత్యక్షముగ భేదము కనఁబడలేదు. ఇందుకు దృష్టాంతము. నిప్పునందుఁ బ్రకాశము, ఉష్ణము, లోహితము అనునవి శబ్దభిన్నములుగా నుండినను వానియందు అర్థభేదములు తోఁచినను అవి యన్నియు ఆ యగ్నియందే కలిగినట్లు సచ్చిదానందములు మూఁడును ఆత్మయందే పొందుపఱుపఁబడియున్నందున వానికి ఎంతమాత్రము భేదము చెప్పఁగూడదు. సత్తే స్వయముగాఁ దోఁచుచున్నది గానఁ జిత్తయ్యెను. ఆ చిత్తైనసత్తునందు రెండు వస్తువులు లేనందున నిదియే యానందమయ్యెను. కాఁబట్టి సచ్చిదానందంబులకు భేదములేదు. లేనివస్తువును ఉన్నట్లు స్థాపింపఁగూడదు గనుక సత్తు ఉన్నదని పల్కుటకు బాధకము లేదు. అయితే ఆ తోఁచెడి సత్తు తానే తోఁచుచున్నదా లేక మఱియొక దానివలన తోఁపింపఁబడుచున్నదా యని యడిగిన తానే తోఁచుచున్నదనియే సాధింపవలయును గాన ఆ సత్తే చిద్రూపమై ప్రకాశించుచున్నదని భావము.

అవ :– సచ్చిదానందపదములయందు అర్థము ఒక్కటియే అనుదానికి అనుభవమును జెప్పుచున్నారు.

మ॥ శ్రుతియుక్తు ల్గనినట్టు లాత్మసుఖము న్సొంపొంద నాలింపు మా
తత సుప్తిం గల మోద మాస్ఫురణచేఁ దద్ జ్ఞాన మామోదమౌ
సుత! వెవ్వేఱవి గావు కల్పమున నా సుప్తి న్మహాధ్వాంతము
ల్మతి సద్రూపుఁడ వౌటఁగాంచెదవు బ్రహ్మజ్ఞాని వైయుండుమా. 147

టీకా :– సుత!=కుమారా!, శ్రుతియుక్తుల్–శ్రుతి=వేదము, యుక్తి=తర్కశాస్త్రము, కనినట్టులు=ఒకటిగా పొందిన ప్రకారము, ఆత్మసుఖము=ఆత్మానుభవము, సొంపొందన్= అభివృద్ధి పొందునట్టుగాను, ఆలింపుము=వినుము, ఆతత=అతిశయమయిన, సుప్తిన్= నిద్రయందు, కల=కలిగిన, మోదము=ఆనందము, ఆ స్ఫురణచేన్=ఆ జ్ఞప్తిచే, తద్జ్ఞానము= ఆ వివేకము, ఆమోదమౌన్=ఆ సుఖమేయౌను, అవి=ఆ యానందజ్ఞానములు, వెవ్వేఱు= భిన్నంబులు, కావు=కావు, కల్పమునన్=సకలము లయమయ్యెడి బ్రహ్మక్షయకల్పమందు, సుప్తిన్=నిద్రయందును, మహాధ్వాంతములు=ఆ గొప్పకొద్దిచీఁకటులు, మతిన్=తెలివి చేతను, సద్రూపుఁడవౌటన్=సచ్చిదానందస్వరూపమగు ఆత్మ నీవేయనెడి నిల్కడయందు నీవు చెడకుండనుండినవాఁడవౌటచేతను, కాంచెదవు=చూచుచున్నావుగదా, బ్రహ్మజ్ఞానివై యుండుమా–బ్రహ్మజ్ఞానివై=నీవు అంతయుఁ దెలిసికొన్నవాఁడవై, ఉండుమా=నివసించి యుండుమా.

తాత్పర్యము :– కుమారా! వేదమును తర్కశాస్త్రమును ఒక్కటిగా పొందినరీతిని

మనోరాజ్యమును, అది=ఆ తెల్వి, పెంపుతోఁ= అతిశయముతోను, జాగ్రత్స్వప్నమౌఁ= జాగ్రత్స్వప్నమనుపేరుగల నాల్గవభూమి యగును.

తాత్పర్యము :– భూమియందు త్రిపరిచ్ఛేదశూన్యమైన పరబ్రహ్మమనెడి పుడమియందు ముందుగా బహిర్వ్యాపారవృత్తిరూపముగాఁ గనఁబడిన వివేకము అనఁగా– ప్రపంచోత్పత్తికి హేతువుగఁ గలిగిన తెలివి బీజజాగ్రమను పేరుగల **మొదటిభూమి** యగును. పిమ్మట ఆ విత్తులోనుండి బైటవచ్చిన అంకురమువలె నేనను అభిమానరూపమై అనఁగా విభక్తము కాఁబట్టి యా తెలివికి పూర్వమందుఁ గలుగని భేదము సూక్ష్మముగఁ గనిపించి ప్రపంచాభిముఖమగుట జాగ్రమను పేరుగల **రెండవభూమి** యగును. పిమ్మట వృక్షాకారముగా ప్రకాశించఁగా ఇది నాది ఇతఁడు నేనను అహంకార మమకారములతోఁ గూడిన తాను అనఁగా లోకవాసనప్రబలుట మహాజాగ్రమను పేరుగల **మూఁడవభూమి** యగును. అంతట నిండిన మనోరాజ్యమును ఆ తెలివి అతిశయముతోఁ బరిపాలించఁ గాను అనఁగా చూచినవి చూడనివి సంకల్పించి నిష్ప్రయోజకముగ మనోరాజ్యమేలుట జాగ్రత్స్వప్నమను పేరుగల **నాలుగవభూమి** అగునని తాత్పర్యము.

అవ :– తక్కిన మూఁడుభూములయొక్క లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

మ॥ నిద్రాహారరతి న్మనః ప్రభుతఁ దా నెమ్మి న్దగు న్స్వప్న మా
క్షుద్రస్వప్నమునందు జాగ్రమగు నా సుజ్ఞప్తి గన్మూయని
ర్నిద్ర న్పిమ్మట శూన్యమైన నదియౌ నీరంధ్రగాఢాంధత
న్నిద్రాధాత్రి యచిద్ధరిత్రు లివె చిన్నిష్ఠేలల న్దెల్పెదన్. **152**

టీకా :– నిద్రాహారరతిఁ–నిద్రా=నిద్రించుటయందును, ఆహార=భుజించుటయందును, రతిఁ=ఆసక్తిచేతను, మనఃప్రభుతఁ=మనోరాజ్యమందు, తాఁ=తాను, నెమ్మిఁ= మిక్కుటముగానుండుట, స్వప్నము=స్వప్నమనుపేరుగల ఐదవభూమి, తగుఁ=ఒప్పును, ఆ క్షుద్రస్వప్నమునందుఁ–ఆ=అట్టి, క్షుద్రస్వప్నమునందుఁ=తుచ్ఛమైన స్వప్నావస్థయందు, సుజ్ఞప్తి=మంచిజ్ఞప్తి అనునది, నిర్నిద్రఁ=అల్పనిద్రచేతను, కన్మూయఁ=కన్నులు మూసెనేని, జాగ్రమగుఁ–జాగ్రము=స్వప్నజాగ్రమను పేరుగల ఆఱవభూమి, అగుఁ=అగును, పిమ్మటఁ=వెనుక, నీరంధ్రగాఢాంధతఁ=దట్టమైన అంధకారముచేత, అది=ఆ తెలివియే, శూన్యమైనఁ=ఏమియు లేకపోయినచో, నిద్రాధాత్రి=సుషుప్తి అనుపేరుగల ఏడవభూమి, ఔఁ=అగును. అచిద్ధరిత్రులు=అజ్ఞానభూములు, ఇవె=ఈ చెప్పఁబడినవే, చిన్నిష్ఠేలలఁ– చిన్నిష్ఠా=జ్ఞాననిష్ఠయందుఁగల, ఇలలఁ=భూములనేడింటిని, తెల్పెదఁ=తెలియఁ జెప్పుచున్నాను. (ఇఁకమీఁద వినుమని అధ్యాహారము).

తాత్పర్యము :– నిద్రించుటయందును, భుజించుటయందును, ఆసక్తిచేత మనోరాజ్యమందు

సచ్చిదానందములు ఉప్పొంగఁగా సకలపుష్పములయందలి మకరందము ఒక్కటిగాఁ జేరిన తేనెవలె ఆ సచ్చిదానందస్వరూపము అతిశయించినను ఉన్నతముగా నిర్మలమైన వస్త్రమునందువలెను తనయొక్క అంతఃకరణమందు స్థావరజంగమాత్మక నామరూప ప్రపంచమును లెస్సగాను వెంటనే శిష్యుఁడు కనెను అని తాత్పర్యము. జగచ్చిత్ర ముత్తుంగస్వచ్ఛపటంబునఁ అనుటవలన తుల్యమగు వస్త్రమందుఁ జిత్రము లారోపింపఁ బడిన తెఱఁగునఁ బరమాత్మగానుండు తనస్వరూపమందుఁ బ్రపంచమనెడి చిత్రమారోపింపఁబడినదని భావము. వస్త్రము రజకునిచే తెల్లగాఁ జలువచేయఁబడినప్పుడు స్వచ్ఛమైన పటమనఁబడును. దానికి గంజిపెట్టి యెండవేసినయెడల దృఢపడును. కావున అది దృఢపటమనఁబడును. ఆ పటమునకు చిత్రములు వ్రాయుటకై అక్కడక్కడ గుఱుతులు గీయఁబడినయెడల **లాంఛనపట**మనఁబడును. దానియందు చిత్రములు తీర్చి రంగువేసి ముగిసిన **రంజితపట**మనఁబడును. ఈ తీరుననే పరమాత్మకుఁగూడ నాలుగు అవస్థలున్నవి. అవి యెవ్వియనఁగా నిరుపాధికముగ నుండునపుడు **చిత్త**నఁబడును. మాయతోఁగలసిన సమయమున **అంతర్యామి**యనఁబడును. సమష్టి సూక్ష్మభూత సూక్ష్మదేహములతోఁజేరిన కాలమందు **హిరణ్యగర్భు**ఁడనఁబడును. సమష్టి స్థూలభూత స్థూలదేహములతోఁ గూడినయెడల **విరాట్పురుషు**ఁడనఁబడును. ఇట్లు పరమాత్మను చిత్రపటముతో సరిపోల్పఁగా దానియందు ఁగూడియుండు చిత్రభేదములు బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతము ఉత్తమమధ్యమాధమములుగాఁ గనుపించు ప్రాణులును, పర్వతము, గోపురము లోనుగాఁగల జడములును, శుద్ధచైతన్యస్వరూపియగు పరమాత్మయందు మాయయను రంగువలనఁ దోఁపింపఁబడిన చిత్రములగును. కాఁబట్టి ఆభాసపటమందలి రంగు అధిష్ఠానపటమునందుఁ బోల్పఁబడినట్లు సంసారమును చిదాభాసునియందు మోహమనెడి అజ్ఞానముచేతను తాదాత్మ్యసంబంధముచేతను ఆరోపింపఁబడును. కనుక తన అంతఃకరణమందుఁ గనఁబడు నామరూప ప్రపంచము అనేక విధములుగాఁ దోఁచినను నీటియందు ప్రతిబింబించిన ప్రతిబింబమును జలగతంబులయిన శైత్యచలనాది వికారంబులు స్పృశింపలేని చందమున అంతఃకరణముయొక్క ధర్మములును, వికారములును దానియందు ప్రతిబింబించిన జీవుని స్పృశింపఁజాలవు. మఱియు పృథివియొక్కయు దాని కార్యములయొక్కయు వికారంబులు దాని కాధారభూతమగు ఆకాశమును ఎట్లు స్పృజింపఁజాలవో ఆ తీరుననే అనాత్మయైన అజ్ఞానంబును దానికార్యములగు శరీరేంద్రియాది ధర్మములును ఆ యజ్ఞానమునకును దానిపనులకును ఆధారభూతంబగు ప్రత్యగాత్మకు నంటఁజాలవని తెలిసికొనవలయును. ఇట్లు జీవునకు ప్రపంచమునకు పరమాత్మకుఁగల తారతమ్యములను గురుసన్నిధియందు అనేక యుక్త్యనుభవములచేత విచారించి వివేకమును జెందినవాఁడు జీవజగత్తులను కల్పనలుగా

భావించి శేషించిన పరమాత్మయే తానని చూచునని ఎఱుఁగఁదగ్గది. ఇట్టి చూపునందు నిలుచుటయే **నిర్వికల్పసమాధి**యగును.

అవ :– తురియాతీతమే తుల్యముగా ప్రకాశించెడి యనుభవమందు ముందుచెప్పిన జ్ఞానభూములను దేటగాఁ దెలుపుఁడని శిష్యుఁడడుగుచున్నాడు.

మ॥ మన మాపూర్ణముఁ జెందఁ దేశిక! క్రియా మాత్రం బె యీచింత గా
వున వేఱున్నదె యాత్మతత్త్వ మెదచే నూహించుట ల్వాక్కు చే
విని భాషించుట లింతె కాక మన కా విజ్ఞానవాదంబు చే
య నశక్యం బికఁ దొల్తఁ జెప్పిన మనీషానంతల న్దెల్పుమా. 149

టీకా :– దేశిక=గురుస్వామి, మనము=మనస్సనునది, ఆపూర్ణముఁజెందౝ–ఆ= ప్రసిద్ధమైన, పూర్ణముౝ=పరబ్రహ్మమును, చెందౝ=పొందినను, ఈ చింతౝ=ఈ భారమును, క్రియామాత్రంబె=లీలామాత్రమే, కావునౝ=కనుక, వేఱున్నదే=మఱియొకటున్నదా, ఆత్మతత్త్వముౝ=పరబ్రహ్మస్వరూపమును, ఎదచేౝ=మనస్సుచేతను, ఊహించుటలు= ఆలోచించుటలు, వాక్కుచేౝ=నోటిచేతను, విని భాషించుటలు=ఒకరు చెప్పఁగా విని మాట్లాడుటలు, ఇంతే=ఇంతమాత్రమే, కాక=కాని, మనకుౝ=మనకు, ఆ విజ్ఞానవాదంబు =ఆ బ్రహ్మజ్ఞానసంభాషణము, చేయౝ=చేయుటకు, అశక్యంబు=శక్యముగాదు, ఇఁకౝ= ఇఁకమీఁద, తొల్తౝ=ముందు, చెప్పిన=వాక్రుచ్చిన, మనీషానంతలౝ=విజ్ఞానభూములను, తెల్పుమా=తెలియఁజెప్పుమా.

తాత్పర్యము :– గురుస్వామీ! మనస్సనునది ఆ ప్రసిద్ధమైన పరబ్రహ్మమును పొందినను ఈ విచారము లీలామాత్రమే గనుక మఱియొకటున్నదా? పరబ్రహ్మస్వరూపము మనస్సుచేత ఆలోచించుటలు విని నోటితో మాటలాడుటలు ఇంతమాత్రమేగాక మనకు ఆ పరబ్రహ్మజ్ఞాన సంభాషణముచేయుట శక్యముగాదు కావున ఇఁకమీఁద ముందు వాక్రుచ్చిన విజ్ఞాన భూములను తెలియఁజెప్పుమా యని తాత్పర్యము.

అవ :– స్వానుభవమందుఁ జెప్పునట్టి మనోలయమార్గమైన జ్ఞానభూములను జెప్పుటకు ఆరంభమున ఉత్పత్తికిఁ గారణమయిన అజ్ఞానభూముల నేడింటిని ముందుగాఁ జెప్పుచున్నారు.

మ॥ విను మజ్ఞానధరిత్రుల న్దొలుత నుర్విౝ బీజజాగ్రంబు స
జ్జన! జాగ్రం బతిజాగరంబు దగఁ దత్స్వప్నంబు స్వప్నంబు త
జ్జని జాగ్రంబు సుషుప్తినాఁబరఁగునో జన్వానిచిహ్నంబులౝ
దనర న్దెల్పెద జ్ఞానభూమికలఁ బుత్రా! తత్స్వభావాఖ్యలన్. 150

టీకా :– సజ్జన=సత్పురుషుఁడవైన శిష్యుఁడా, ఉర్విౝ=భూమియందు, తొలుతౝ= జ్ఞానభూమికలను జెప్పుటకు ముందుగాను, అజ్ఞానధరిత్రులౝ=అజ్ఞానభూముల నేడింటిని, వినుము=ఆలకింపుము, బీజజాగ్రంబు=బీజజాగ్రము, జాగ్రంబు=జాగ్రము, అతిజాగరంబు= మహాజాగ్రము, తగౝ=ఒప్పిదమైన, తత్స్వప్నంబు–తత్=ఆ మహాజాగ్రమందలి, స్వప్నంబు= స్వప్నము, (అనఁగా జాగ్రత్స్వప్నము) స్వప్నంబు=స్వప్నము, తజ్జనిజాగ్రంబు–తత్=ఆ స్వప్నమందు, జని=పుట్టిన, జాగ్రంబు=జాగ్రదవస్థయు, (అనఁగా స్వప్నజాగ్రము) సుషుప్తి= సుషుప్తియు, అనాౝ=అనునట్లుగాను, పరఁగుౝ=ఒప్పును, ఓజౝ=క్రమముగాను, వానిచిహ్నంబులౝ–వాని=ఆ యజ్ఞానభూములేడింటియొక్క, చిహ్నంబులౝ=గుఱుతులను, పుత్రా=కుమారా, తనరౝ=లెస్సగాను, జ్ఞానభూమికలౝ=జ్ఞానభూములను, తత్స్వభావాఖ్యలౝ–తత్=ఆ జ్ఞానభూమికలయొక్క, స్వభావ=సహజసిద్ధములయిన, ఆఖ్యలౝ=పేళ్లను, తెల్పెదౝ=తెలియఁజెప్పెదను.

తాత్పర్యము :– సత్పురుషుఁడవైన శిష్యుఁడా! భూమియందు ముందుగా అజ్ఞానభూముల నేడింటిని చెప్పెదను ఆకర్ణింపుము. బీజజాగ్రము, జాగ్రము, మహాజాగ్రము, జాగ్రత్స్వప్నము, స్వప్నము, స్వప్నజాగ్రము, సుషుప్తి అనునట్లుగాను క్రమముగా అజ్ఞాన భూములేడును ఒప్పును. వాని లక్షణములను సహజసిద్ధములైన జ్ఞానభూములయొక్క నామములను తెలియఁజెప్పెదను వినుమని తాత్పర్యము.

అవ :– ఆ యజ్ఞానభూములలో మొదటి నాలుగు భూమికలయొక్క లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

మ॥ తొలుత న్దోఁచిన బీజజాగ్రమగు సద్రూపావని న్దెల్వి యా
వల జాగ్రం బగు మొల్కరీతి నది గర్వంబై మహీజాకృతి
న్వెలయ న్నాదిది నే ననం బిదప నుర్వి న్దా మహాజాగ్ర మౌఁ
గలయన్మానస రాజ్యమేల నది జాగ్రత్స్వప్నమౌఁ బెంపుతోన్. 151

టీకా :– ఉర్విౝ=భూమియందు, సద్రూపావనిౝ–సద్రూప=త్రిపరిచ్ఛేదశూన్యమైన పరబ్రహ్మ మనెడి, అవనిౝ=భూమియందు, తొలుతౝ=ముందుగాను, తోఁచిన తెల్వి=(బహిర్వ్యాపార రూపముగా) కనఁబడిన వివేకము, బీజజాగ్రము=బీజజాగ్రమను పేరుగల మొదటిభూమి, అగుౝ=అగును, ఆవలౝ=పిమ్మట, మొల్కరీతిౝ=ఆ విత్తులోనుండి బైటవచ్చిన అంకురమువలె, గర్వంబై=నేనను నభిమానరూపమై, (జాగ్రమను పేరుగల రెండవభూమి యగును) పిదపౝ=పిమ్మట, మహీజాకృతిౝ=వృక్షాకారముగా, వెలయౝ=ప్రకాశింపఁ గాను, నాదిది=ఇది నాది, ఇతఁడు నేనను, తాౝ=తాను, మహాజాగ్రము=మహాజాగ్రమను పేరుగల మూఁడవభూమి యగును, కలయౝ=(అంతట) వ్యాపించిన, మానసరాజ్యముౝ=

లోకము=జగము, తోఁచుటఁ=కలుగుటచేతను, జాగరంబగుఁ=జాగ్రదవస్థయగును, చతుర్థధరఁ=సత్త్వాపత్తియను నాల్గవభూమిని, జగంబు=నామరూపాత్మకమైన ప్రపంచము, కల్పితమౌటఁ=తోఁచినమాత్రమైనదౌటచేతను, కలవలెఁ=స్వప్నమువలె, ఔఁ=అవును, పంచమస్థలము=అసంసక్తియను అయిదవభూమి, సుషుప్తిమాడ్కిఁ=(నామరూపాత్మకమైన జగమేమియుఁ దోఁచనందున) నిద్రావస్థవలె, అగుఁ=అగును, షష్ఠసుధారుణి= పదార్థాభావనయను పేరుగలదియగును, తుదిఁ=కడపటను, వెలసెడు సప్తమావనిని= ప్రకాశించెడు ఏడవభూమిని, వేదము=శ్రుతి, అతీతమంచుఁ=తుర్యాతీతమని, ఒగిఁ=క్రమముగా, పల్కుఁ=వాక్రుచ్చును.

తాత్పర్యము :– జ్ఞానభూములలో మొదటివైన శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసీయను మూఁడుభూములయందుండువారికి జగద్వ్యాపారముండుటవలన జాగ్రదవస్థ సామ్యమగును. సత్త్వాపత్తియను నాల్గవభూమిని పొందినవారికి ప్రపంచముతోఁచినను అది మాయాకల్పితమని తలఁచుటవలన స్వప్నమువలెనుండును. అసంసక్తియను ఐదవభూమియందుండు వారికి జగము ఏమియుఁదోఁచనందున సుషుప్తివలె ఒప్పుననుట, పదార్థాభావనయను ఆఱవభూమియందు నివసించువారికి జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తుల మూఁటిని అతిక్రమించిన నాలవదియగు తుర్యమను పేరుగలది యగును. వీరికన్నిటికి పైన వెలుఁగుచుండెడి తుర్యమను పేరుగల ఏడవభూమిని తుర్యాతీతమని వేదము వచించునని తాత్పర్యము.

అవ :– ఈ ఏడుభూములకును తుర్యాతీతమను దానికిని అనుభవములను జెప్పుచున్నారు.

ఉ॥ తుర్యము నాయతీత మనఁ దోఁచు మతిభ్రమ మంచు దాని వి
ద్వర్యులు ముక్తిభిన్నముగఁ బల్కుదు రాత్మవిదేహసంజ్ఞల
న్గార్యము నందునొండెయగుఁ గానఁబ్రబోధ సుషుప్తిషష్ఠమం
చార్యజనస్తుతా! కడమ యైదిటినే వినిపించెద న్దగన్. 157

టీకా :– ఆర్యజనస్తుతా–ఆర్యజన=పండితజనులచేతను, స్తుతా=కొనియాడఁబడిన శిష్యుఁడా, తుర్యముఁ=జ్ఞానభూములలో నేడవభూమియగు తుర్యమును, ఆయతీతము=ఆ తుర్యాతీతము, అనఁ=అనినను, విద్వర్యులు=వేదాంతజ్ఞానమందు శ్రేష్ఠులగు బ్రహ్మవేత్తలు, మతిభ్రమము=బుద్ధిభ్రమము, తోఁచుఁ=కలుగును, అంచుఁ=అని, దానిఁ=ఆ ఏడవ భూమిని, ఆత్మవిదేహసంజ్ఞలఁ–ఆత్మ=జీవన్ముక్తియని, విదేహ=విదేహముక్తియని, సంజ్ఞలఁ=గుఱుతులచేతను, ముక్తిఁ=మోక్షమును, భిన్నముగఁ=వేర్వేఱుగాను, పలుకుదురు= వచింతురు, కార్యమునందుఁ=ఆ మోక్షకార్యమందు, ఒండెయగుఁ= ఒకటియే యగును, కానఁ=కాఁబట్టి, షష్ఠమంచుఁ=దానికి క్రిందదైన ఆఱవభూమి, ప్రబోధసుషుప్తి–

తాను మిక్కుటముగా నుండుట. అనఁగా – ఆ జాగ్రత్తయందు కల్పితస్వరూపములఁ జూచుట స్వప్నమనుపేరుఁగల **ఐదవభూమి**గా నొప్పును. అట్టి తుచ్ఛమైన స్వప్నావస్థయందు మంచిజ్ఞప్తి అనునది అల్పనిద్రచేతను కన్నులు మూసెనేని (అనఁగా మఱచినదాని తలఁచుట) స్వప్నజాగ్రమను పేరుగల **ఆఱవభూమి** అగును. వెనుక దట్టమయిన అంధకారముచేత ఆ తెలివియే ఏమియు లేకపోయినను (అనఁగా ఆత్మ ప్రతిబింబముగాఁ గనఁబడుచున్న జగద్విషయమునందు శూన్యభావముఁజెందినచో) సుషుప్తియను పేరుగల **ఏడవభూమి** అగును. ఈ చెప్పఁబడినవే అజ్ఞానభూములు. ఇఁక జ్ఞాననిష్ఠయందుఁగల భూములనేడింటిని తెలియఁజెప్పుచున్నాను వినుమని తాత్పర్యము.

ఈ చెప్పఁబడినవానిలో మొదటి ఆఱు అవస్థలయందును గల దుఃఖసమూహమును మనస్సునందు వదలి ఇఁక రాఁబోవు దుఃఖమును చూడఁబడునది సుషుప్తి యనఁబడును. ఇదియే ఏడవ అజ్ఞానభూమి. ఈ అజ్ఞానభూములగు ఏడవస్థలయందును సకల జంతువులు తమోలీనంబై యుండును. అవి నానారూపంబుల యసంఖ్యములై వర్తించుచుండును. కాఁబట్టి ఇఁకమీఁద జ్ఞానభూములనేడింటిని బోధపడునట్లు చెప్పెద నాకర్ణింపుము. వానిని తెలిసికొనినవాఁడు దుఃఖసాగరమందు మునుఁగక నిత్యసుఖానంద మనుభవించునని భావము.

అవ :– జ్ఞానభూముల నేడింటిని చెప్పుచున్నారు.

మ॥ అమలాద్యోర్వి శుభేచ్ఛ నాలవది సత్త్వాపత్తి తుర్యంబు స
ప్తమమౌ సత్తనుమానసి త్రితయ మాప్తంబౌ నసంసక్తి పం
చమ మాత్మార్థవిచారణ ద్వితయమౌ సత్పుత్ర! యిద్ధాత్రిలో
నమితంబై తగు షష్ఠభూమిక పదార్థాభావనాభిఖ్యచేన్. 153

టీకా :– సత్పుత్ర=శ్రేష్ఠమైన కుమారా, ఇద్ధాత్రిలోఁ=ఈ భూమియందు, శుభేచ్ఛ= శుభేచ్ఛయనునది, అమలాద్యోర్వి–అమల=నిర్మలమైన, అద్య=మొదటిదైన, ఉర్వి= భూమి, సత్త్వాపత్తి=సత్త్వాపత్తియను పేరుగలది, నాలవది=నాలుగభూమి, తుర్యంబు=తుర్యమను పేరుగలది, సప్తమమౌఁ–సప్తమము=ఏడవభూమి, ఔఁ=అవును, సత్తనుమానసి–సత్= శ్రేష్ఠమైన, తనుమానసి=తనుమానసి అనునది, త్రితయము=మూఁడవభూమి(అగును), అసంసక్తి=అసంసక్తి అనునది, పంచమము=ఐదవభూమి, ఆప్తంబౌఁ= ఉపకారమైనది యగును, ఆత్మార్థవిచారణ–ఆత్మ=ప్రత్యగాత్మయొక్క, అర్థవిచారణ=తాత్పర్య విచారణ మనునది, ద్వితయమౌఁ=రెండవభూమియగును, పదార్థాభావనాభిఖ్యచేఁ– పదార్థాభావన= పదార్థాభావనయను, అభిఖ్యచేఁ=పేరుచేతను, షష్ఠభూమిక=ఆఱవభూమి, అమితంబై= మిక్కుటమై, తగుఁ=ఒప్పును.

తాత్పర్యము :- శ్రేష్ఠమైన కుమారా! ఈ భూమియందు శుభేచ్ఛ, ఆత్మార్థవిచారణ, తనుమానసి, సత్త్వాపత్తి, అసంసక్తి, పదార్థాభావన, తుర్యము అను నీయేడును జ్ఞానభూములని తాత్పర్యము.

అవ :- వానిలో మొదటి నాలుగుభూముల లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

మ॥ ఖలసంసర్గము మాని పేర్చిన వివేకం బాశుభేచ్ఛాఖ్య యా
వల సత్సంగతి నౌవిచారణ లసద్వ్యాసంగము న్జేయు నీ
యిలచే నౌఁ దనుమానసీపృథివి పూర్వేచ్ఛ ల్విసర్జింపఁ గే
వలతద్భూముల వాడుక న్దెలివి సత్త్వాపత్తియౌఁ గల్గినన్. 154

టీకా :- ఖలసంసర్గము౯-ఖల=దుర్జనులయొక్క, సంసర్గము౯=సహవాసమును, మాని=వదలి, పేర్చినవివేకంబు-పేర్చిన=అతిశయించిన, వివేకంబు=వివేకమనునదీ, ఆశుభేచ్ఛాఖ్య-ఆ=ప్రసిద్ధమైన, శుభేచ్ఛా=శుభేచ్ఛయనుపేరుగల, ఖ్య=మొదటిభూమి అగును, ఆవల౯=అటుపిమ్మట, సత్సంగతి౯=సత్పురుషులసహవాసముచేత, అవ్విచారణ=విచారణయనుపేరుగల రెండవభూమి,(అగును) లసద్వ్యాసంగమున్జేయునీయిలచే౯-లసత్=ప్రకాశించుచుండెడి, వ్యాసంగము౯=వేదాంతశ్రవణమును, చేయు=చేయుచుండెడి, ఈ ఇలచే౯=ఈ భూమిచేతను, తనుమానసీపృథివి=తనుమానసియను మూఁడవభూమి, ఔ౯=అగును, కేవల=ముఖ్యములైన, తద్భూముల౯=శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసియను మూఁడు భూములయందలి, వాడుక౯=అభ్యాసముచేత, పూర్వేచ్ఛలు=ముందటి అజ్ఞానకార్యములయందలి అభిలాషలు, విసర్జింప౯=విడిచినచో, తెలివి=ఆ తెలివియైనది, కల్గిన౯=ఒప్పినను, సత్త్వాపత్తియౌ౯-సత్త్వాపత్తి=సత్త్వాపత్తియను నాల్గవభూమి, ఔ౯=అగును.

తాత్పర్యము :- దుర్జనులయొక్క సహవాసమువదలి అతిశయించిన వివేకమనునది అప్రసిద్ధమైన శుభేచ్ఛయను పేరుగల మొదటిభూమి యగును. అటుపిమ్మట సత్పురుషుల సహవాసముచేత విచారణయను పేరుగల రెండవభూమి యగును. ప్రకాశమానముగ వేదాంతశ్రవణము చేయుచుండెడి ఈ భూమిచేతను తనుమానసియను మూఁడవభూమి అగును. ముఖ్యములైన శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానసి యను మూఁడుభూములయందలి అభ్యాసముచేత ముందటి అజ్ఞానకార్యములయందలి అభిలాషలు విడిచిన తెలివియైనది ఒప్పినచో సత్త్వాపత్తియను నాల్గవభూమి యగునని తాత్పర్యము.

అవ :- కడపటి మూఁడు భూముల లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

మ॥ ఋతమందుండి తొలంగ నెంతయు నసద్వృత్తం బసంసక్తియౌ
హతమొంద౯ ద్రిపుటిత్రయం బగుపదార్థాభావనాఖ్య సం

ద్వితతాద్వైతముదంబునం దగు లసద్విద్య స్తురీయంబు సం
తత మౌనంబున నున్నదాని తదతీతంబంచుఁ బల్కు౯ శ్రుతుల్. 155

టీకా :- ఋతమందు౯=సత్యమందు (ఋతమనఁగా **ఋతగ్ం సత్యం పరంబ్రహ్మ** అని శ్రుతి.), ఉండి=నివసించి, ఎంతయు౯=మిక్కిలి, అసద్వృత్తంబు=నామరూపాత్మకమైన మాయాకార్యమును, తొలంగ౯=విడిచినను, అసంసక్తియౌ౯=అసంసక్తియను పేరుగల ఐదవభూమియగును, సద్వితతాద్వైతముదంబున౯-సత్=ప్రశస్తమైన, వితత=విస్తారమైన, అద్వైతముదంబున౯-అద్వైత=వస్త్వంతరరహిత బ్రహ్మాభిన్నప్రత్యగ్వస్తు దర్శనముచేత కలిగిన, ముదంబున౯=ఆనందమందు, త్రిపుటిత్రయంబు=(అంతరమధ్యబాహ్యములను త్రివిధ భేదములచేతఁ దోఁచుచుండెడి జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాది) సర్వత్రిపుటివృత్తులు, హతమొంద౯=నశించినచో, పదార్థాభావనాఖ్య=పదార్థాభావనయను పేరుగల ఆఱవభూమి, అగు౯=అగును, లసద్విద్య౯-లసత్=ప్రకాశమానమైన, విద్య౯=బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, సంతతమౌనంబున౯-సంతత=ఎడతెగని, మౌనంబున౯=మౌననిష్ఠయందు, ఉన్న౯=ఉండెనేని, తుర్యంబు=ఏడవభూమియైనతుర్యము, తగు౯=ఒప్పును, దాని౯=ఆ యేడవభూమినే, తదతీతంబు=తుర్యాతీతము, అంచు౯=అని, శ్రుతులు=వేదములు, పల్కు౯=సంభాషించును (నీవు వినుమని అధ్యాహారము).

తాత్పర్యము :- సత్యమందు నివసించి మిక్కిలి నామరూపాత్మకమైన మాయాకార్యమును విడిచినను అసంసక్తియను పేరుగల ఐదవభూమియగును. మిక్కిలిప్రశస్తమైన బ్రహ్మాభిన్న ప్రత్యగ్వస్తుదర్శనముచేతగలిగిన ఆనందమందు అంతరమధ్యబాహ్యములను త్రివిధభేదముల చేతఁ దోఁచుచుండెడి జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయాది సర్వత్రిపుటివృత్తులు నశించినను పదార్థాభావన యను పేరుగల ఆఱవభూమియగును. దానినే తుర్యాతీతమని వేదములు సంభాషించునని తాత్పర్యము. ఈ సప్తభూమికా వివరణ సంగ్రహము 134వ పద్యముయొక్క విశేషార్థములో విశదీకరింపఁబడియున్నది.

అవ :- ఈ తుర్యభూమి తుర్యాతీతముగాఁ దోఁచినను సప్తభూమికలను ఐదు అవస్థలుగా భాగించిన విధమున దాని లక్షణమును జెప్పుచున్నారు.

చ॥ తొలుతటిచిత్త్రికాశ్యవులఁ దోఁచుట లోకము జాగరం బగు౯
గలవలె నౌఁ జతుర్థధరఁ గల్పితమౌట జగంబు పంచమ
స్థలము సుషుప్తిమాడ్కినగు షష్ఠసుధారుణి తుర్యమౌఁ దుది
న్వెలసెడు సప్తమావనిని వేదముపల్కు నతీతమంచొగిన్. 156

టీకా :- తొలుతటిచిత్త్రికాశ్యవుల౯-తొలుతటి=మొదటివైన, చిత్=జ్ఞానభూములలో, త్రికాశ్యవుల౯=శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసియను మూఁడు భూములయందును,

పొందినవానివలెనగును, ఆరయ౯=పరిశోధించిచూడఁగా, అది=ఆ భూమి, అంద౯= పొందుటకు, దుర్లభము=దుస్తరము (అగుననుట)

తాత్పర్యము :- మొదటి శుభేచ్ఛ విచారణ, తనుమానసి, యనెడు మూఁడుభూములను పొందిన ఆరురుక్షులలో నెవఁడైన నాలుగవభూమిని యెక్కుటలోఁగా మృతిపొందినయెడల ఆ పురుషుఁడు ఒకరి యధీనమునకు లోఁబడక తనంతటతానుగానే ఉర్ధ్వలోకములైన స్వర్గవైకుంఠకైలాసాదుల నతిక్రమించి ఆపదవులయందుండెడి బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదులను దర్శించి వారిచేత సన్మానింపఁబడినవాఁడై తిరుగా మర్త్యలోకమందు భాగ్యము ఆచారము మొదలగు నడవళ్లుగలవారి యిండ్లయందుఁ బుట్టి పై భూములను సాధించి ముక్తుఁ డగును గాని ఇచ్ఛారూపమైన జన్మవారధిలోఁబడఁడనుట. మొదటిభూమియైన శుభేచ్ఛ దొరకుననునది దుర్లభము. ఆ మొదటిభూమి స్వాధీనమయ్యేనేని కైవల్యము స్వాధీన మగునని తాత్పర్యము. "తొల్తటిభూమిచెందిన సర్వమున్జాలుగనబ్బినట్టులు" -అనుటచే జ్ఞానభూమిక లేడింటిలో మొదటిభూమికయందు చేరినవాఁడు సమాళముగ తక్కిన భూమికలను ఎక్కుటకు తగినవాఁడవునని భావము. అనఁగా-పూర్వజన్మసుకృతము వలనఁగలిగినవాసన యున్ననేగాని బ్రహ్మవిచారమునకు మొదటిమెట్టగు శుభేచ్ఛయను భూమిని పొందఁడు. అట్లు పొందినవాఁడు మేడపై నెక్కుటకుఁగాను మొదటిపడికట్టుపై కాలు పెట్టినవాఁడు క్రమముగా నన్నిటినిదాఁటి పైనఁజేరినట్లు వరుసగా కడమభూముల నన్నిటిని దాఁటి కడపటి భూమినిఁజేరుట సాధ్యమేయని తెలియఁదగ్గది.

అవ :- అభ్యాసభూములగు మొదటి మూఁడు భూములలో దేనినైనను పొందిన వాఁ డెట్టివాఁడైనను ముక్తిని జెందునని తెలియఁజెప్పుచున్నారు.

మ॥ సుత! చిద్భూముల నొంటి రెంటిఁదగ మ్లేచ్ఛుండైన సాధించి సం
తతమోక్షేచ్ఛ విముక్తిజెందు గురుపాదం బాన యీ యర్థ మూ
ర్జితమౌ దీని నబద్ధమన్నఁ జెడు దుశ్శీలుండు మధ్యస్థమై
శ్రుతి యీరీతి వచించునిష్ఠఁ గనవే శుద్ధాత్మ శంక ల్డెగన్॥ 160

టీకా :- సుత=కుమారా, చిద్భూముల౯=విజ్ఞానభూము లేడింటియందును, ఒంటి౯= ఒకటినిగాని, రెంటి౯=రెండుభూములనుగాని (అనఁగా శుభేచ్ఛ, విచారణ, యను భూములలో దేనినైనను) మ్లేచ్ఛుండైన౯=(నీచవృత్తిగల) తుఱకవాఁడైనను, తగ౯=లెస్సగాను, సాధించి=వశపఱచుకొని, సంతతమోక్షేచ్ఛ౯-సంతత=ఎడతెగని, మోక్ష=విదేహకైవల్య మందలి, ఇచ్ఛ౯=ఆశచేతను, విముక్తి౯=మోక్షమును, చెందును=పొందును, గురు పాదంబాన=ఇందులకు గురుపాదమే సాక్షి, ఈ యర్థము=ఈ తాత్పర్యము, ఊర్జితమౌను= నిశ్చయమే అవును, దీని౯=ఈ భావమును, అబద్ధము=అసత్యము, అన్నను=అనినచో,

ప్రబోధ=విజ్ఞానముతోచేరిన, సుషుప్తి=నిద్రావస్థ(అగును) కడమయైదిటిని= తక్కిన అయిదు భూములను, ఏ౯=నేను, తగ౯=లెస్సగాను, వినిపించెద౯= తెలియఁజేయుచున్నాను.

తాత్పర్యము :- పండితులచేత కొనియాడఁబడిన శిష్యుఁడా! ఏడవభూమిని తుర్యమని తుర్యాతీతమని చెప్పినచో గ్రహించువారికి భ్రమదోఁచునని దానిని తుర్యమందు జీవన్ముక్తియని తుర్యాతీతమందు విదేహముక్తియని మోక్షమును రెండువిధములగు సంజ్ఞలచేత చెప్పుదురుగాని కార్యమందు ఒక్కటేయగును. కనుక దానికి క్రిందిదైన ఆఱవభూమి తెలివితోఁగూడిన నిద్రావస్థయగును. తక్కిన అయిదుభూములను క్రమముగా తెలియఁజేయుచున్నాను వినుమని తాత్పర్యము.

అవ :- జ్ఞానభూమినిపొందిన జీవన్ముక్తుల నామములను జెప్పుచున్నాను.

చ॥ మొదటిత్రిచిద్ధరాశ్రితులు మువ్వురు ముక్తులుగారు వాదుక౯
వదలక యుందు రాత్మవరవర్యవరిష్ఠులు మువ్వు రౌదు రా
తుది సుత్రిధాత్రులందును జతుర్థధరిత్రిని దద్విదుండగు౯
సదమలసప్తచిద్ధరల సర్వముఁ దెల్పెదఁ దన్మహత్త్వముల్. 158

టీకా :- మొదటిత్రిచిద్ధరాశ్రితులు, మొదటి=(శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి, సత్త్వాపత్తి, అసంసక్తి, పదార్థాభావన, తురీయములనెడి భూములేడింటిలో) తొలుతటివైన, త్రి=మూఁ డగు, చిత్=జ్ఞానసంబంధములైన, ధరా=భూములను, ఆశ్రితులు=ఆశ్రయించిన ఆరు రుక్షులు, మువ్వురు=ముగ్గురును, ముక్తులుగారు=జీవన్ముక్తులుగారు, వాదుక౯= అభ్యాసమును, వదలకయుందురు=విడువకయుందురు, ఆత్మవరవర్యవరిష్ఠులు- ఆత్మవర=బ్రహ్మవిద్వరుఁడు, వర్య=బ్రహ్మవిద్వర్యుఁడు, వరిష్ఠులు=బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుఁడను, మువ్వురు=ముగ్గురు, తుదిసుత్రిధాత్రులందు౯-తుది=కడపటి, సు=శ్లాఘ్యములగు, త్రి=మూఁడైన, ధాత్రులందు౯=జ్ఞానభూములందు, ఔదురు=ఉన్నవారగుదురు, చతుర్థధరిత్రిని=క్రిందటి మూఁడుభూములకును, పై మూఁడుభూములకును, నడుమ నుండెడు నాలుగవదియగు సత్త్వాపత్తియను పేరుగల భూమియందు ఉండు వాఁడు, తద్విదుండగు౯=ఆ బ్రహ్మవిదుఁడగును, సదమలసప్తచిద్ధరల౯-సదమల= అతినిర్మలములైన, సప్త=ఏడైన, చిద్ధరల౯=జ్ఞానభూములను, సర్వము౯=అన్నిటిని, తన్మహత్త్వములు=వారిని పొందినవారి మహిమలను, తెల్పెద౯=తెలియఁజెప్పెదను (వినుమని అధ్యాహారము).

తాత్పర్యము :- జ్ఞానభూములేడింటిలో మొదటి మూఁడుభూములను ఆశ్రయించిన ఆరురుక్షులు ముగ్గురును ముముక్షులేగాని జీవన్ముక్తులుగారు. కడపటి శ్లాఘ్యములయిన మూఁడుభూములను పొందినవారు ముక్తులగుదురు. క్రింది మూఁడుభూములకును పై

మూఁడుభూములకును నడుమనుండెడు నాల్గవదియగు సత్త్వాపత్తియను పేరుగల భూమియందుండువాఁడు బ్రహ్మవిదుఁడగును. అతినిర్మలములయిన ఆ జ్ఞానభూములనన్నిటిని పొందినవారిమహిమలు తెలియఁజెప్పెదను వినుమని తాత్పర్యము. ఆరురుక్షులు ఆరురోహులు ఆరూఢులని జ్ఞానులు మూఁడువిధములుగా నుందురు. **ఆరురుక్షు**లనఁగా– జ్ఞానమను పర్వతమును ఎక్కఁదలఁచినవారు, **ఆరురోహు**లనఁగా– ఆ జ్ఞానపర్వతమును ఎక్కుచుండెడివారు. **ఆరూఢు**లనఁగా–దానిని ఎక్కినవారు. **ఆత్మవరుఁ**డనఁగా– బహిర్వ్యాపారములయందు అంతర్ముఖుఁడై నిద్రించువానివలెనుండి ప్రపంచమును మిథ్యగాను సాక్షిగాను భావించి సమస్తకార్యములును అహంకారమే చేసికొనుచున్నదను నిశ్చయముగలవాఁడై ఎల్లప్పుడు ఏకాంతనిష్ఠయం దుండువాఁడు. ఇతఁడే ఐదవభూమికకు వచ్చినవాఁడు. వర్యుఁడనఁగా–వెలుపలఁగనిపించెడు జగమంతయు దుఃఖమని భావించి సంశయములను వదలి సకలవ్యవహారముల యందును సంబంధము లేదను నిశ్చయముతో సర్వధా నిదిధ్యాసపరుఁడై యుండువాఁడు. ఇతఁడు ఆఱవభూమిని ఎక్కినవాఁడు. **వరిష్ఠుఁ**డనఁగా ముందుజెప్పిన భూములను సాధించుటచేత నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠయందు నిలుకడకలవాఁడై యుండి అంతర్బహిర్వ్యాపారముల రెంటిని మఱచి స్వరూపమాత్రముగ నిలచిన చిత్తము గలవాఁడై యుండువాఁడు. ఇతఁడే కడపటిభూమిక నెక్కినవాఁడు. **విదుఁ**డనఁగా– మొదటిమూఁడు భూమికల సాధకముల వలన నాల్గవభూమిక నెక్కినవాఁడు. ఇతఁడు కాలత్రయబాధ్యబాధకములు తనకు లేవనియు, తాను అసంగుఁడననియు, వేదవిహితములగు యాగయోగాది సర్వకర్మములును క్రియలును తాను జేయుచుండినను చేయువాఁడు తానుగాదనియు అహంకారాదులు వానివాని కార్యములయందవియవి వర్తింపుచున్నవనియు తెలిసికొని తాను సర్వసాక్షియని నిశ్చయించుకొనియుండును.

అహంకారత్రయముయొక్క వివరణము

అహంకారము మూఁడు తెఱఁగులుగా నున్నది. వానిలో రెండు విధములు శ్రేష్ఠాహంకారములనియు మఱియొకటి త్యాజ్యము అనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈ మూఁడింటను గోచరంబగు నీ జగమంతయును పరమాత్మయును నేనేయనియు నాకంటె వేఱుగా నుండునట్టి పదార్థము అణుప్రమాణమైనను లేదనియు తలంచెడి తెలివియేది కలదో అదియే మిక్కిలి ఉత్కృష్టమైన మొదటి అహంకారమని వచింపఁబడును. ఇది కేవలము మోక్షమునకే గాని బంధమునకుఁగాదు గనుక జీవన్ముక్తిని జెందిన వానియందుఁ బొందియుండును. ఈ కనఁబడుచుండెడి సర్వప్రపంచమునకు వ్యతిరిక్తుండు నేననియు వాలాగ్రమునందు పొడగన్న అతిసూక్ష్మమైన తనువు నేననియు భావించెడి తెలివియైనది రెండవ అహంకారమనఁబడును. ఇది మిక్కిలి మంగళకరమగుటచేతను బంధనివృత్తికరమగుటచేతను జీవన్ముక్తునియందే కలిగియుండును. కరచరణాదులతోఁ గూడిన దేహమే నేనని యెంచెడి తెలివియేది కలదో అదియే మూఁడవ యహంకారము. ఇది మిగుల తుచ్ఛమైనదియు లౌకికమైనదియు బంధమగు సంసారవృక్షమునకు మూలమైనది అగుటవలన దానిని విసర్జింపవలయును. ఇట్టి దేహపరిమితిగల తుచ్ఛాహంకారమును వదలిపెట్టిన యెడల ముక్తిప్రదమగు. తక్కిన రెండు అహంకారములను మనుజుండు పొందును. కాఁబట్టి దుఃఖహేతువగు తృతీయాహంకారమును విడిచిపెట్టి మోక్షకారణములగు కడమరెండు అహంకారములను పొందవలయును. మఱియు నీకడపటి రెండు అహంకారములను గూడ త్యజించినవాఁడెవఁడో అతఁడే తుర్యాతీతమనెడి కడపటిభూమిక నెక్కి తీరిన వాఁడని భావము. వాలాగ్రమునందు అనఁగా– **"నీవారశూకవత్తన్వీ పీతాభాస్వత్యణూపమా"**–అను శ్రుతి ప్రమాణముననుసరించి, **వాలాగ్ర**మనఁగా–నివ్వరిముల్లుయొక్క కొన కాఁబట్టి ఆ నివ్వరిముల్లుయొక్క అగ్రమువలె అతిసూక్ష్మమైన వస్తువు అహంశబ్దవాచ్యుఁడైన పరబ్రహ్మమునకు సామ్యముగఁ జెప్పఁబడినది.

అవ :– జ్ఞానభూములేడింటిలో మొదటఁజెప్పిన మూఁడుభూములయందు అభ్యాసమువలన కలిగెడి ప్రయోజనమును వానిలో మొదటిభూమికయొక్క అతిశయమును జెప్పుచున్నారు.

ఉ॥ నాలవభూమి కేఁగుతఱి నాశము నొందిన వాఁడు స్వేచ్ఛగా
మేలగులోకము ల్గడచి మెప్పులఁ జెంది జనించి మళ్లి శ్రీ
శీలురయిండ్ల ముక్తుఁడగుఁ జెందినఁ దొల్తటి భూమి సర్వముం
జాలుగ నబ్బినట్టు లది సజ్జన! దుర్లభ మంద నారయన్. 159

టీకా :– సజ్జన!=మంచిశిష్యుఁడా!, నాలవభూమికేగుతఱిన్–నాలవభూమికిన్=శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానసియనెడు మూఁడుభూములను అతిక్రమించి (సత్త్వాపత్తియను పేరుగల) నాలుగవభూమినిగుఱించి, ఏఁగుతఱిన్=పోయెడి సమయమందు, నాశమునొందినన్=ఒకఁడు మృతినొందినను, వాఁడు=ఆ పురుషుఁడు, స్వేచ్ఛగాన్=ఒకరి అధీనములోఁజిక్కక తనంతటతానుగానే, యేలగు లోకముల్=ఊర్ధ్వలోకములైన స్వర్గవైకుంఠ కైలాసాదులను, కడచి=అతిక్రమించి, మెప్పులన్=అచ్చటచ్చటనుండువారలచేతను, అనఁగా (బ్రహ్మవిష్ణు–రుద్రాదులచేతను) సన్మానములను, చెంది=పొంది, శ్రీశీలురయిండ్లన్=సంపదలతోఁ గూడిన ఆచారాది మంచిస్వభావములుగల గృహములయందు, మళ్లిన్= మరల, జనించి=మర్త్యలోకములోపుట్టి, ముక్తుఁడగున్=(తక్కిన భూములను సాధించి) జీవవిదేహముక్తులను పొందినవాఁడగును, తొల్తటిభూమిన్=మొదటిభూమియైన శుభేచ్ఛను, చెందినన్=పొందినను, సర్వమున్=సకలమును, చాలుగను=క్రమముగాను, అబ్బినట్టులగున్=

ఈషణసమాజము–ఈషణ=దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణములయొక్క సమాజము= సముదాయము, పాయఁ=విడిచినచో, తీవ్రుఁడు=తీవ్రుఁడనుపేరుగల సన్న్యాసి, అగుఁ= అగును, క్రియాళి–క్రియ=(కర్మకాండమందుఁ జెప్పఁబడిన) కార్యములయొక్క, ఆళి= సమూహము, పెంపొందఁ=వృద్ధిపొందఁగాను, కల్లయని=అబద్ధమని, తొలంగఁ= విడిచినచో, తీవ్రతరుండు=మిక్కిలి తీవ్రతరుఁడను పేరుగల సన్న్యాసిగా, నెమ్మదిఁ=మంచి మనస్సుచేత, ఒప్పుఁ=ఒప్పినవాఁడగును.

తాత్పర్యము :– పెద్దలచేతఁ బూజింపఁదగిన శిష్యుఁడా! మందవిరాగముగలవాఁడని తీవ్ర విరాగము గలవాఁడని మిక్కిలి తీవ్రవిరాగము గలవాఁడని అనునట్లుగాను సన్న్యాసులు మూఁడువిధములనుందురు. ఆ ముగ్గురియందు మందసన్న్యాసి సమస్తగృహరూపమైన కుటుంబమందలి యుపద్రవములకు నోర్వలేకుండుటచేత సన్న్యసించును. దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణములయొక్క సముదాయము విడిచినచో తీవ్రుఁడనుపేరుగల సన్న్యాసియగును. కర్మకాండమందుఁ జెప్పఁబడిన కార్యములయొక్క సమూహము వృద్ధిపొందఁగాను అబద్ధమని విడిచినచో తీవ్రతరుఁడను పేరుగల సన్న్యాసియగునని తాత్పర్యము.

అవ :– మందవిరాగముగలవానియొక్క ప్రయోజనమును తీవ్రవిరాగ సన్న్యాసమునందలి ద్వివిధ భేదములను జెప్పుచున్నారు.

చ॥ ద్వివిధములౌఁ గుటీచకము తీవ్రమునందు బహూదకం బనం
గవినుత శక్తిలేమిఁ దిరుగ న్గన నందుఁ గుటీచకం బగుఁ
భువిఁ జరియింప శక్తుఁడయి పుణ్యనదీపురులం గనుంగొనం
బ్రవిమల నిర్ణయోక్తుల స్వభావముగ్రాల బహూదకం బగున్. 164

టీకా :– తీవ్రమునందుఁ=తీవ్రమనుపేరుగల సన్న్యాసమందు, కుటీచకము=కుటీచకమను పేరుగల సన్న్యాసమనియు, బహూదకంబు=బహూదకసన్న్యాస మనియు, అనఁ=అనునట్లు గాను, ద్వివిధములౌఁ=రెండు విధములగును, అందుఁ=ఆ రెంటియందు, కవిసుత= విద్వాంసులచేత స్తోత్రము చేయఁబడిన శిష్యుఁడా, తిరుగఁ=(సన్న్యాసులకు నిర్ణయించిన విశ్వేశ్వరస్మృతియందు చెప్పిన చొప్పున) భూసంచారము చేయుటకు, కనఁ=విచారింపఁ గా, శక్తిలేమిఁ=(వృద్ధాప్యమందు) సామర్థ్యము లేకుండుటచేతను, కుటీచకంబు= కుటీచకమను పేరుగల సన్న్యాసము, అగుఁ=అగును, పుణ్య=పుణ్యస్వరూపమైన, నదీ=(గంగ, గోదావరి, కృష్ణ, కావేర్యాది) నదులను, పురులఁ=(అయోధ్య, కాశి, కాంచి, మొదలయిన) పుణ్యపట్టణములను, కనుంగొనఁ=బాగుగా దర్శించుటకు, భువిఁ=భూమి యందు, చరియింపశక్తుఁడయి=సంచరించుటకు బలగము గలవాఁడై, ప్రవిమల

దుశ్శీలుఁడు=(ఇట్లను) దుష్టస్వభావముగలవాఁడు, చెడుఁ=నశించును, మధ్యస్థమై=సమస్త ప్రాణులయందు సమభావముగలదియై, శ్రుతి=వేదము, వచించుఁ=(ఇట్లని) పల్కును, నిష్ఠఁ=సహజసమాధియందు, శుద్ధాత్మఁ–శుద్ధ=పరిశుద్ధమైన, ఆత్మఁ=ప్రత్యగ్బ్రహ్మ స్వరూపమును, శంకల్దెగఁ–శంకలు=సందేహములు, తెగఁ=తెగునట్టుగాను, కనవే= చూడవా!.

తాత్పర్యము :– కుమారా! జ్ఞానభూములేడింటిలోపలను మొదటి శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి యనెడు వానిలో ఒకటిరెండు భూములలోనైనను (వేదగర్హిత నీచకార్యములలో ప్రవర్తించెడి) తుఱకవాఁడుకూడ ఎడతెగని మోక్షేచ్ఛచేతను అభ్యాసముచేసి జీవ విదేహముక్తులను పొందును. ఇందులకు గురుపాదమే సాక్షి. ఈ తాత్పర్యము నిశ్చయమౌను. ఈ భావము అసత్యమని వాదించెడు దురాచారుఁడు జన్మసముద్రమందుఁ బడి నశించును. సమస్తప్రాణులయందును సమభావముగలదియై వేదము వక్కాణించుచుండును. సహజసమాధియందు పరిశుద్ధమైన బ్రహ్మాభిన్న ప్రత్యగ్వస్తువును సందేహము వీడునట్లుగాను చూచితివిగదా యని తాత్పర్యము.

"మ్లేచ్ఛుండైనఁ"–అనుటచేత తుఱకలు మొదలగువారు వర్ణాశ్రమధర్మములయందు బ్రాహ్మణాదులకు వ్యతిరిక్తముగ నీచకార్యములయందే ప్రవర్తించువారగుటవలన వారికి బ్రహ్మవిచారణ కలుగుట కష్టము. అట్టివారుకూడ తత్త్వవిచారాపేక్షచేత ఈ భూముల తట్టు తిరిగి మొదటి మూఁడు భూములలో దేనినైనను పొందిరేని ముక్తి సాధింతురని భావము. ఇట్లనుటచేత **కైవల్యమునకు జ్ఞానమే ప్రధానము గాని వర్ణాశ్రమాచారాది ధర్మములు గావని స్ఫురించుచున్నది.** ఇందులకు వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, పరాశర, వ్యాస, దుర్వాస ఆదులును అప్పరు, సుందరుఁడు, మాణిక్యవాసుఁడు, ఆళ్వారాదులు, వేమన, పట్టణత్తుపిళ్ల, అవయారు మొదలగువారే నిదర్శకులు.

అవ :– ముక్తిని పొందుటకు వర్ణాశ్రమభేదములు అక్కఱలేదనియుండఁగా ఈ భూమికలయొక్క కడపటిదైన తుర్యాతీతము సన్న్యాసులకేగాని ఇతరులకు లభింపదని చెప్పుటవలన కలిగెడి సందేహమును బోఁగొట్టవలయునని శిష్యుఁడడుగుచున్నాఁడు.

ఉ॥ యోచింప న్యవతండులాకృతిగ నాయుల్లంబు గావించి తీ
వాచార వ్రతనిష్ఠల న్వెలయు సన్న్యాసు ల్గదా వారికిఁ
నీచుల్ మ్లేచ్ఛులు వీరి కిచ్చు ననఁగా నిర్వాణ మాచిద్ధరల్
నాచిత్తంబు చలించెఁ దెల్పఁదగు విన్నాణంబుగా దేశికా! 161

టీకా :– దేశికా=గురుస్వామీ, యోచింపఁ=ఆలోచించిచూడఁగాను, నాయుల్లంబుఁ=నా మనస్సును, యవతండులాకృతిగఁ–యవ=వడ్లగింజను, తండులాకృతిగఁ= బియ్యపు

గింజవలె, ఈవు=నీవు, కావించితివి=(జన్మములను కల్పించి నన్ను వానిలో మునుఁగునటులు చేయుచుండెడి నా మనస్సును వానినుండి తొలఁగునటులు) చేసితివి. ఆచారవ్రతనిష్ఠలౝ–ఆచార=(విశ్వేశ్వరస్మృతి ప్రకారము దండ, కమండలు, కాషాయ, కౌపీన, కటిసూత్రముల ధరించెడు) ఆచారములచేతను, వ్రత=(చాంద్రాయణాది) వ్రతములచేతను, నిష్ఠలౝ=(వైరాగ్యాది తపో) నిష్ఠలచేతను, వెలయుసన్న్యాసుల్గదా–వెలయు= ప్రకాశించుచుండెడి, సన్న్యాసులు కదా=యతులుకదా, వారికిౝ=అట్టివారికిని, మ్లేచ్ఛులు= (అపసవ్యమార్గముగా ప్రవర్తించెడి) తుఱకలు, నీచులు=నీచకులస్థులు, వీరికిౝ= ఇట్టివారికిని, ఆచిద్ధరలు–ఆ=ప్రసిద్ధమైన, చిద్ధరలు=జ్ఞానభూమికలు, నిర్వాణముౝ= జీవన్ముక్తిని, ఇచ్చుననఁగాౝ=వేదవేత్తలు ఇచ్చునని చెప్పఁగాను, నాచిత్తంబు=నా అంతఃకరణము, చలించెౝ=(సందేహమువలన) చలించెను, విన్నాణంబుగాౝ=(ఆ సందేహము నివారణమౌనట్లు) చక్కఁగా, తెల్పన్దగుౝ=తెలియఁజెప్పవలయును.

తాత్పర్యము :– గురుస్వామీ! ఆలోచించిచూడఁగా నా మనస్సును వడ్లగింజను దంచిన బియ్యపు గింజవలె చేసితిరి. ఆచారవ్రతనిష్ఠలచేత ప్రకాశించుచుండెడి సన్న్యాసులైన వారికిని, హీనకృత్యములు చేయు నీచులైన మ్లేచ్ఛులకును, జ్ఞానభూములే జీవన్ముక్తిని ఇచ్చునని వేదవిదులైన పెద్దలు చెప్పఁగా నా మనస్సు సందేహముచేత చలించెను. ఆ చాంచల్యము నివారణమౌనట్లుగాను తెలియఁజెప్పవలయునని తాత్పర్యము. **"యవతండులాకృతిగన్"** అనఁగా వడ్లను ఎండఁబెట్టి రోటిలో వేసిదంచి చెరుగఁగా పై పొట్టురాలిపోయి బియ్యము నిలిచినట్లు శిష్యునియొక్క మనస్సు అనెడి వడ్లగింజను మాయావరణమను పొట్టునుండి వేదాంతోపదేశము అనెడి దంచుటవలన విడఁదీసి జ్ఞానమను బియ్యమువలె ప్రకాశింపఁజేసెనని భావము. ఇట్లనుటచే వడ్లనుదంచి పొట్టును రాలఁగొట్టుటవలన దానియందు మొలకలెత్తెడి శక్తి అణఁగిపోయినట్లు మాయాసంబంధమగు పంచకోశాత్మకమైన శరీరత్రయ అవస్థాత్రయములయందు శిష్యుని మనస్సును వాసనలతోఁగూడి చలింపనీయక విజ్ఞానస్వరూపునిగాఁ జేసెనని యభిప్రాయము.

అవ :– చతుర్విధసన్న్యాసులయొక్క నామములను వారి లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

చ॥ తెలిపెద సందియం బుడుగ ద్విద్వయభేదముల న్విరాగమౌఁ
దలఁపఁ గుటీచకం బన వదాన్య! బహూదక మందు హంస మ
ట్లలఘుతరార్థ మౌ పరమహంస మనాఁగ విరాగమే ధరౝ
ఫలమగుఁగాక వేషము శుభప్రద మౌనొ తలంచి చూడఁగన్. 162

టీకా :– వదాన్య=పండితులలోపల శ్రేష్ఠుఁడవైన కుమారా, సందియంబు=నీ మనస్సులో

జనించిన సందియము, ఉడుగౝ=నివారణమౌనట్టుగాను, తెలిపెదౝ=తెలియఁజేయుచున్నాను, విరాగము=(త్రివిధబంధములను విడిచిన సన్న్యాసమనెడి) వైరాగ్యము, తలఁపౝ=యోజించిచూడఁగాను, కుటీచకంబు=కుటీతకమను సన్న్యాసము, బహూదకము=బహూదకమను సన్న్యాసము, హంసము=హంససన్న్యాసము, అట్లు=ఆ ప్రకారము, అలఘుతరార్థము–అలఘుతర=మిక్కుటమైన, అర్థము=ప్రయోజనము, ఔ=అగునట్టి, పరమహంసము=పరమహంససన్న్యాసము, అనాఁగౝ=అనునట్లుగాను, ద్విద్వయభేదములౝ=రెండురెండుగానైన, నాలుగువిధములుగాను, ఔౝ=అవును, అందుౝ=ఆ నాల్గువిధములగు సన్న్యాసములందు, విరాగమే=వైరాగ్యమే, ఫలము=ప్రయోజనము, అగుఁగాక=అగునుగాక, వేషము=(పైన వేసికొనిన కాషాయదండాది)వేషములచేత, శుభప్రదము=మోక్షశుభమును ఇచ్చునది, తలంచిచూడఁగౝ=యోజించి చూడఁగాను, ఔనో=అగునా (అనఁగా కానేరదనుట).

తాత్పర్యము :– పండితులలోపల శ్రేష్ఠుఁడవైన కుమారా! నీ మనస్సులో జనించిన సందియము నివారణమౌనట్టుగాను తెలియఁజేయుచున్నాను. త్రివిధబంధమును విడిచిన సన్న్యాసమనెడి వైరాగ్యము యోజించిచూడఁగాను కుటీచకమను సన్న్యాసము, బహూదకమను సన్న్యాసము, హంససన్న్యాసము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనట్టి పరమహంససన్న్యాసము అనునట్లు నాలుగువిధములుగా నగును. అట్టి సన్న్యాసములందు వైరాగ్యమే ప్రయోజనమవునుగాని పైన ధరించిన కాషాయదండాది వేషములచేత మోక్షమును ఇచ్చునది కాదని తాత్పర్యము.

అవ :– సన్న్యాసులకు గారణములైన త్రివిధ వైరాగ్యములను వాని లక్షణములను జెప్పుచున్నారు.

ఉ॥ మందుఁడు తీవ్రుఁ డార్యజనమాన్య! సుతీవ్రతరుం డనంగఁ గ
ర్మందులు ముప్వు రం దఖిల మందిర బాధల కోర్వ లేమి నౌ
మందుఁడు తీవ్రుఁ డీషణ సమాజముఁ బాయనగు న్గియాళి పెం
పొందఁ దొలంగఁ గల్లయని యొప్పు సుతీవ్రతరుండు నెమ్మదిన్. 163

టీకా :– ఆర్యజనమాన్య=పెద్దలచేత పూజింపఁదగినశిష్యుఁడా, మందుఁడు=మందవిరాగముగలవాఁడని, తీవ్రుఁడు=తీవ్రవిరాగముగలవాఁడని, సుతీవ్రతరుండు=మిక్కిలి తీవ్రవిరాగముగలవాఁడని, అనంగౝ=అనునట్లుగాను, కర్మందులు=సన్న్యాసులు, ముప్వురు=ముగ్గురు, అందుౝ=ఆ ముగ్గురియందును, మందుఁడు=మందసన్న్యాసి, అఖిలమందిరబాధలకుౝ–అఖిల=సమస్తమైన, మందిర=గృహరూపమైన కుటుంబమందలి, బాధలకుౝ=ఉపద్రవములకు, ఓర్వలేమిౝ=ఓర్వలేకుండుటచేత, ఔౝ=(సన్న్యాసి) అవును,

–ప్రత్యక్ష=ప్రత్యక్షప్రమాణము, ఆగమంబులు=ఆగమ ప్రమాణములు, వెసన్=మిక్కిలి, శంసింపన్=చెప్పుచుండఁగా, కనియందుము=చూచియుందుము, మనస్సందేహము–మనః=మనస్సునందు, సందేహము=సంశయము, ఇంకేల=ఇఁకనెందుకు, ఆ హంసార్థంబున్=ఆ హంసతత్త్వార్థమును, శ్రుతిప్రయుక్త్యనుభవాయత్తుండవై–శ్రుతి=వేదముయొక్కయు, ప్రయుక్తి=జ్ఞానశాస్త్రముయొక్కయు, అనుభవ=అనుభవము చేతను, ఆయత్తుండవై=కూడినవాఁడవై, పొందుమా=చెందుమా!

తాత్పర్యము :– కుమారా! పుడమియందు బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులు బంధమైన స్థిరగృహస్థ ధర్మములలో నుండినవారైనను, కొందఱు అట్టి గృహస్థాశ్రమమునువిడిచి సన్న్యాసులై యుండియును, బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందుచుందురు. ఈ ప్రకారము న్యాయశాస్త్రమందును, ఉపనిషత్ప్రమాణమందును, లోకమందును ప్రత్యక్షముగాఁజూచియుండియు నీమనస్సులో ఇఁక సందేహమేల? ఆ హంసతత్త్వార్థమును శ్రుతియుక్త్యనుభవములచేత తెలిసికొనినవాఁడవై యుండుమని తాత్పర్యము.

అవ :– పైనఁజెప్పినవిధముగానే ముందుపలికిన సర్వార్థములు అణఁగియుండిన వేదముయొక్క ఫలితార్థము ప్రజ్ఞానస్వరూపమేయని చెప్పుచున్నారు.

మ॥ పుట్టుట నిక్కమేని మృతిఁబొందుట పిమ్మట నిక్కమై తగున్
పుట్టువు లేకయున్నఁబరిపూర్ణమ యే నగుదుంజుమీ ధరన్
పుట్టువు నేనుగానియెడఁ బొల్చు యథార్థము నేనుగాను సూ
వుట్టుటగిట్టుట ల్గనని బోధమయాత్ముఁడ నై వెలుంగుదున్. 168

టీకా :– ధరన్=భూమియందు, పుట్టుటనిక్కమేని–పుట్టుట=జన్మించుట, నిక్కమేని=యథార్థమయ్యెనేని, పిమ్మటన్=పుట్టినతర్వాతను, మృతిఁబొందుట=చచ్చుట, నిక్కమై=యథార్థమై, తగున్=ఒప్పును, పుట్టువులేకయున్నన్=లోకమందు పుట్టుటయనునది లేకయుండెనేని, పరిపూర్ణమ=అంతట నిండియుండెడి పరబ్రహ్మమే, ఏన్=నేను, అగుదుంజుమీ=అగుదును కదా, పుట్టువునేను గానియెడన్=పుట్టుట నేను గాకుండినయెడల, పొల్చు యథార్థము=ప్రకాశించుచుండెడి యథార్థవస్తువు, నేనుగానుసూ=నేను గానుగదా, పుట్టుట గిట్టుటలు=జనించుటయు మృతిఁబొందుటయు, కనని=కలుగకుండెడి, బోధమయాత్ముఁడన్=ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపుఁడను, అయి వెలుంగుదున్=కలవాఁడనై ప్రకాశించుదును.

తాత్పర్యము :– భూమియందు పుట్టుట నిక్కమైనను గిట్టుట నిజమే యవును. లోకమందు పుట్టుటలేకయున్నను పరిపూర్ణమైనవస్తువు నేనే యవుదును. పుట్టుట నేనుగాకుండిన యెడల ప్రకాశించెడి వస్తువు నేనుగాను గనుక జనించుటయు మరణించుటయు కలుగకుండెడి ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపుఁడనై ప్రకాశించుదునని తాత్పర్యము.

నిర్ణయోక్తులన్–ప్రవిమల=నిర్మలు లయినపెద్దలచేత, నిర్ణయ=నిర్ణయింపఁబడిన, ఉక్తులన్=వాక్కులచేతను, స్వభావము= నైజము, క్రాలన్=ప్రకాశింపఁగాను, బహూదకంబు=బహూదకమను సన్న్యాసము, అగున్=అగును.

తాత్పర్యము :– విద్వాంసలచేత స్తుతింపఁబడిన శిష్యుఁడా! తీవ్రతరమను పేరుగల సన్న్యాసమందు కుటీచక సన్న్యాసమని బహూదక సన్న్యాసమని రెండు విధములగును. ఆ రెంటిలో సన్న్యాసులకు నిర్ణయించిన విశ్వేశ్వరస్మృతి యందుఁ జెప్పిన చొప్పున భూసంచారము చేయుటకు సామర్థ్యము లేకుండుటచేతను గ్రామమందుఁగాని నదీ తీరమందునుగాని మఠముగట్టుకొని ఉదరపోషణముగా భోజనముచేసికొనుచు కాషాయదండక మండల్వాది వేషములు వేసికొని యుండుటచేత కుటీచక సన్న్యాసమగును. గంగ, గోదావరి, కృష్ణ, కావేరి మొదలగు పుణ్యతీర్థములయందు స్నానము చేసికొనుచు అయోధ్య, కాశి, కాంచి మొదలగు పుణ్యపట్టణముల దర్శించుటకు భూమియందు నడుచుటకు శక్తుడై పెద్దలచేత నిర్ణయింపఁబడిన వాక్కులచొప్పున ప్రకాశింపఁగాను బహూదకసన్న్యాసమని తాత్పర్యము.

అనఁగా– వార్ధకమందు తనునందఱును పూజింపవలయునను తలంపుచేత తన యావదాస్తిని దారపుత్త్రాదులకు నొప్పగించి విధి ప్రకారము సన్న్యసించి నివాసయోగ్యమగు నొక పెద్ద అగ్రహారమందుఁజేరి అందొక మఠమును ఏర్పఱచుకొని దినదిన మొక్కొక్క యింటిలో భిక్షనుగైకొనుచు సుఖముగా నుండుట కుటీచకమనఁబడును. ఇందువలన భుక్తిసుఖమే గాని ముక్తి లేదు. బహూదకమనఁగా–భుజించినచోట నిద్రింపక నిద్రించినచోట భుజింపక గ్రామమున నొకదినమును పట్టణమున మూఁడురాత్రులును పుణ్యనదీక్షేత్రాదులందు ఐదు లేక ఆఱుదినములకు ఎక్కువగాకుండ నివసించుచు అచ్చటచ్చటనుండెడి గృహస్థుల ఇండ్లయందు భుజించుచు సంచారముచేయుట ఇందువలన తీర్థయాత్రాదుల ఫలమేగాని ముక్తిలేదని భావము.

అవ :– తీవ్రతర విరాగ సన్న్యాసుల భేదములను ప్రయోజనములను జెప్పుచున్నారు.

ఉ॥ హంసుఁ డనన్ యతు ల్పరమహంసుఁడు తీవ్రతరంబునందు వి
ద్వాంసులు సెప్ప నొప్పుదురు వారిజసంభవుతో విముక్తుఁ డౌ
హంసుఁడు జ్ఞానభూమికల యందుఁ దదన్యుఁడు రెండు మూఁడు స
ర్వంసహల న్మెలంగు వినువాఁడు ద్విధాఖ్యల నొప్పుఁ దెల్పెదన్. 165

టీకా :– తీవ్రతరంబునందున్=తీవ్రతరమనుపేరుగల వైరాగ్యమందు, యతులు=సన్న్యాసులు, హంసుఁడు=హంసుఁడనుపేరుగల సన్న్యాసి, పరమహంసుఁడు= పరమహంస సన్న్యాసి, అనన్=అనునట్లుగాను, విద్వాంసులు=బ్రహ్మవిదులైన పండితులు, చెప్పన్=

పలుకునట్లుగాను, ఒప్పుదురు=ప్రకాశింతురు, ఆ హంసుఁడు=ఆ హంససన్న్యాసి, వారిజసంభవుతోఁ=(అర్చిరాది మార్గముచేత సూర్యలోకమునుబొంది తద్వారా బ్రహ్మ లోకము చేరి) బ్రహ్మతోఁగూడ, విముక్తుఁడౌఁ=ముక్తుఁడౌను, తదన్యుఁడు-తత్=ఆ హంసుని కంటె, అన్యుఁడు=వేఱైన పరమహంసుఁడు, జ్ఞానభూమికలయందుఁ-జ్ఞాన=జ్ఞాన సంబంధములైన, భూమికలయందుఁ=శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానసి, సత్త్వాపత్తి, అసంసక్తి, పదార్థాభావన, తురీయములనెడి భూములలో, రెండు మూఁడు సర్వంసహలఁ= మొదటివైన ఒకటి, రెండు, మూఁడు భూములయందు, మెలంగుఁ=సంచరించెడువాఁ డగును, వాఁడు=ఆ పరమహంసుఁడు. ద్విధాఖ్యలఁ=రెండు విధములైన పేళ్లచేత, ఒప్పుఁ= ప్రకాశించును, తెల్పెదఁ=వానిని తెలియఁజేసెదను, వినుము=(వానివృత్తాంతము) ఆలకింపుము.

తాత్పర్యము :- మందము, తీవ్రము, తీవ్రతరములను, త్రివిధవైరాగ్యములలో తీవ్రతరమను వైరాగ్యమందు సన్న్యాసులు హంసుఁడు, పరమహంసుఁడు అనునట్లుగాను బ్రహ్మవేత్తలైన పండితులచేత చెప్పబడుదురు. ఆ హంససన్న్యాసి అర్చిరాది మార్గములచేత సూర్యలోకమును బొంది తద్వారా బ్రహ్మలోకముఁజేరి అచ్చట బ్రహ్మవిచారణఁజేసి **"బ్రహ్మణా సహముచ్యంతే"** -అను ప్రమాణమురీతిని బ్రహ్మతోఁగూడ ముక్తుఁడగును. ఆ హంసునికంటె వేఱైన పరమహంససన్న్యాసి జ్ఞానభూములేడింటిలో మొదటి రెండు, మూఁడుభూములలోనే యుండినపక్షమందు ముక్తికి అర్హుఁడగును. ఆ పరమహంససన్న్యాసి ద్వివిధములైన నామములచేత ప్రకాశించును. వానివృత్తాంతము తెలియఁజెప్పెదను వినుమని తాత్పర్యము.

"తదన్యుఁడు రెండుమూఁడు సర్వంసహలన్మెలంగు"-అనఁగా- ఆ హంసయను యతికంటె వేఱైన పరమహంసయతికి వివేకవృత్తిని గుఱించి జ్ఞానభూమికలలో క్రింది మూఁడుభూములను గాని లేక రెండుభూములనుగాని ఎక్కుట. అట్టివాఁడు పై విముక్తి భూములను సాధించుటలోఁగా మృతి చెందినటులయిన స్వర్గలోకాదులనుజేరి అచ్చటచ్చట బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదులచేఁ బూజితుఁడై మరల మర్త్యలోకమున నుత్తమగృహమునఁబుట్టి పై భూములను సాధించి ముక్తిఁ జెందును.

అవ :- పరమహంస సన్న్యాసుల అభ్యాసానుభవములయందుఁగల భేదముల రెంటిని జెప్పుచున్నారు.

మ॥ ధర జిజ్ఞాసియు జ్ఞాని నా వెలయుఁ బుత్త్రా! ముక్తుఁడై జ్ఞాని త
ద్వరజిజ్ఞాసి ముముక్షువై పఱగు చిద్ధాత్రీత్రయంబందు సు
స్థిరుఁడై యాతఁడు ద్విప్రకారములుగాఁ జెన్నొందుఁ దద్భేదముల్
వరుస న్దెల్పెద జ్ఞానమే వినుము నిర్వాణాప్తికి న్ముఖ్యమౌ. **166**

టీకా :- పుత్త్రా=కుమారా, ధరఁ=పుడమియందు, జిజ్ఞాసియుఁ=(ఆ పరమహంస సన్న్యాసులలో ఏర్పడిన బ్రహ్మజ్ఞానమును తుదముట్ట తెలియవలయును) ఇచ్ఛగలవాఁ డును, జ్ఞాని=(బ్రహ్మవిద్, బ్రహ్మవిద్వర, బ్రహ్మవిద్వరీయ, బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠులను పేళ్లుగల బ్రహ్మజ్ఞాన సంపూర్ణులలో నొకఁడగు) వివేకియు, అనఁ=అనునట్లుగాను, వెలయుఁ= ప్రకాశించును, జ్ఞాని=ఆ బ్రహ్మజ్ఞాని, ముక్తుఁడౌఁ=ఇపుడే ముక్తుఁడగును, తద్వరజిజ్ఞాసి- తత్=ముందుచెప్పఁబడిన, వర=శ్రేష్ఠుఁడైన, జిజ్ఞాసి=జ్ఞానప్రయత్నముగలవాఁడు, ముముక్షువై=మోక్షేచ్ఛగలవాఁడై, చిద్ధాత్రీత్రయంబందుఁ=జ్ఞానభూములలో ఒకటిరెండు మూఁడుభూములయందు, సుస్థిరుఁడై=దృఢబుద్ధిగలవాఁడై, వెలయుఁ=ప్రకాశించును, అతఁడు=ఆ ముముక్షువు, ద్విప్రకారములుగాఁ=రెండువిధములుగాను, చెన్నొందుఁ= ఒప్పును, తద్భేదములు=ఆ భేదములు, వరుసఁ=క్రమముగాను, తెల్పెదఁ=తెలియఁ జెప్పెదను, వినుము=ఆలకింపుము, నిర్వాణాప్తికిఁ=మోక్షప్రాప్తికి, జ్ఞానమే=వివేకవృత్తియే, ముఖ్యమౌఁ=మేలైనదగును.

తాత్పర్యము :- కుమారా! పుడమియందు బ్రహ్మజ్ఞానమును తెలియవలయునను ఇచ్ఛగలవాఁడును, తెలిసి పూర్ణుఁడైనవాఁడును అనునట్లుగాను ఆ పరమహంసుఁడు రెండు భేదములుగా నుండును. అటులుదెలిసి పూర్ణుఁడైన జ్ఞాని ఈ జన్మమునందే ముక్తుఁడై ప్రారబ్ధావసానమందు విదేహముక్తుఁడగును. ముందు చెప్పఁబడిన జిజ్ఞాసి జ్ఞానప్రయత్నమువలన జ్ఞానభూమికలలో మొదటి రెండు మూఁడుభూములలోఁ జేరిన వాఁడై ఆ జన్మమందుఁగాని ఇతర జన్మమందుఁగాని ఏడుభూములను సాధింపఁగల వాఁడగును. ఆ ముముక్షువు రెండు విధములుగా నొప్పును. వానిని నేను వరుసగా తెలిపెదను వినుము. మోక్షమునకు జ్ఞానమే ముఖ్యముగాని వర్ణాశ్రమాచారవేషములు ప్రయోజనముగావని తాత్పర్యము.

అవ :- ఆ జిజ్ఞాసి యనువాఁడు రెండువిధములుగా నొప్పునని చెప్పుచున్నారు.

మ॥ సంసారస్థితులై ద్విజాదు లిల సన్న్యాసులై కొందఱీ
హంసజ్ఞానము నొందుచుందురని ప్రత్యక్షాగమంబు ల్వెస
న్శంసింపం గనియుందు మాత్మజ మనస్సందేహ మింకేల యా
హంసార్థంబు శ్రుతిప్రయుక్త్యనుభవాయత్తుండవై పొందుమా. **167**

టీకా :- ఇలఁ=పుడమియందు, ఆత్మజ=కుమారా, ద్విజాదులు=బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్య శూద్రులు, సంసారస్థితులై=గృహస్థాశ్రమమందుండినవారై, కొందఱు=తక్కినమఱికొందఱు, సన్న్యాసులై=సంసారత్యాగముగలవారై, ఈ హంసజ్ఞానముఁ=పరతత్త్వమగు హంస జ్ఞానమును, ఒందుచుందురు=పొందుచుందరు, అని=ఈ ప్రకారమని, ప్రత్యక్షాగమంబులు

అగు=అగునట్టి, జ్ఞప్తియే=జ్ఞానమే, ఏన్=నేను, అదియై=ఆ జ్ఞప్తిస్వరూపమై, వెలుంగుదున్= ప్రకాశించుదును.

తాత్పర్యము :– మనస్సంకల్పముచేతను ఈ కనఁబడెడి నామరూపప్రపంచమంతయును దోఁచెనుగదా? ఆ ప్రకారము తలఁచెడి సమయమందు ఆ సకలము అజ్ఞానమునందేకదా? ఆ సర్వమును దాఁటి తాను కనుటకు తలంచుటకు నొకటియులేక పైన వేఱుపాటులేక ప్రకాశించుచున్న ఆ తెలివియే బాగుగా పరిశీలించి తెలిసికొనఁగాను సంపూర్ణముగా అగునట్టి ఆ జ్ఞాపకమే నేనై ప్రకాశించుదునని తాత్పర్యము. **"తదంతరప్రతిపత్తౌ రంహతి సంపరిష్వక్తః ప్రశ్న నిరూపణాభ్యామ్".**

అనఁగా:– నిద్ర లేచినతర్వాత శరీరముమీఁద కలిగెడి జ్ఞప్తికి అహమని పేరు. నిద్రించుతఱి యుండిన చైతన్యమే ఆ ప్రజ్ఞానస్వరూపమైన నేననెడి అహంశబ్దము కాఁబట్టి నిద్రయును, మెలకువయును, స్వప్నములఁగనుటయును ఆయాత్మకే కలిగియున్నందున మనస్సంకల్పముచేఁదోఁచెడి సర్వమును దాఁటిన ప్రజ్ఞానస్వరూపమైన ఆ జ్ఞప్తియే తానై ప్రకాశించునని భావము. 169వ పద్యము మొదలుకొని171 వఱకుఁ గల పద్యములయొక్క అర్థము ఋగ్యజుస్సామాథర్వణములనెడి నాలుగు వేదములయొక్క నాలుగు మహావాక్యములయిన **ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, తత్త్వమసి, అయమాత్మా బ్రహ్మ, అహం బ్రహ్మాస్మి** అను వానియొక్క ఫలితార్థములేయని గ్రహించునది.

అవ :– అఖండబ్రహ్మజ్ఞాన మెట్లుండిన కలుగునని శిష్యుఁడడిగెడి ప్రశ్నకు ముందుచెప్పిన కల్పితములనన్నిటిని వృత్తిలోనణఁచి వానినుండి తొలఁగుటకు స్వానుభవమును చెప్పుచున్నారు.

మ॥ ఆ విధమైన పూర్ణసుఖ మబ్బునొ నే నెటులున్న నన్నఁ దా
జీవమతిన్ త్ర్యవస్థల విశేషముగా నటియించుచున్న త
ద్భావముఁ బాసి పూర్ణమయి భాసిలుచుండిన గల్గుఁ బుత్త్ర! స
త్కేవలమైన మోదమదె కీలు గనుంగొను మాత్మ నెంతయున్. 172

టీకా :– ఆ విధమైన=ఆ ప్రకారమైన, పూర్ణసుఖము=అఖండ బ్రహ్మజ్ఞానసుఖము, నేనెటులున్నన్=నే నెవ్విధముగా నుండిన, అబ్బునొ=లభించునో, అన్నన్=ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడడుగఁగా, పుత్త్ర=కుమారా, తాన్=తాను, జీవమతిన్=జీవజ్ఞానముచేత, త్ర్యవస్థలన్–త్రి=మూఁడైన, అవస్థలన్=జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులయందు, విశేషముగాన్= బహుప్రకారములు గాను, నటించుచున్న తద్భావమున్–నటించుచున్న=సంచరించుచున్న, తద్భావమున్=ఆ మనోవృత్తి వ్యాపారమును, పాసి=విడిచి, పూర్ణమై=అంతటనిండినవాఁడవై, భాసిలుచుండినన్=ప్రకాశించుచుంటివేని, కల్గున్=ప్రాప్తించును, సత్కేవలమైన

అవ :– కూటస్థుఁడే ఆ పరబ్రహ్మమని చెప్పుచున్నారు.

మ॥ ఏ ననుబ్రహ్మ మే ననిన నేనెటు లాసుఖ మన్దనౌనన్
గానఁగదా మతి న్సుమతి కార్యమనన్మృతి నొందు సుప్తిఁ దద్
జ్ఞానము చావకుండినను జానగు నే పరిపూర్ణవస్తువై
మానుగ వెల్గుచుందు ననుమానములేక తదీయశేముషిన్. 169

టీకా :– ఏననుబ్రహ్మమున్–ఏను=నేను. అను=అనునట్టి, బ్రహ్మమున్=బ్రహ్మమును, ఏననినన్=నేనే అనినను, ఆ సుఖమున్=ఆ బ్రహ్మజ్ఞానసుఖమును, అందన్=పొందుటకు, ఏను=నేను, ఎటులు=ఏ ప్రకారము, ఔన్=అగును, అనన్=(ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడు) అనఁగాను, కానఁగదా=చూడలేదుగదా, మతిన్=వెండియు, అది=అది, సుమతికార్య మనన్–సుమతి=బుద్ధియొక్క, కార్యము=కార్యము, అనన్=అనినను, సుప్తిన్=నిద్రయందె, మృతినొందున్=చచ్చును, తద్ జ్ఞానము=ఆ బుద్ధికార్యము, చావకున్నన్=నశింపకుండెనేని, జానగు=ఒప్పినవాఁడనగు, ఏన్=నేను, పరిపూర్ణవస్తువై= అఖండాకారమైన పరబ్రహ్మమై, మానుగన్=లెస్సగాను, అనుమానములేక=సందేహములేక, తదీయశేముషిన్=ఆ విజ్ఞానము చేతను, వెల్గుచుందున్=ప్రకాశించుచుందును.

తాత్పర్యము :– నేను అనునట్టి బ్రహ్మము నేననినను ఆ బ్రహ్మజ్ఞానసుఖమును పొందుటకు నేనెటులు తగినవాఁడనౌదును. ఆ సుఖమును నేను చూడలేదుగదా! సుఖము బుద్ధియొక్క కార్యమనినను నిద్రయందు వచ్చును. ఆ బుద్ధికార్యము నిద్రయందు చావకుండెనేని నేనే ఆ పూర్ణవస్తువై సందేహములేక ఆ విజ్ఞానముచేత ప్రకాశించుచుందునని తాత్పర్యము.

అవ :– విద్యానందమందు ఐకమత్యమును జెప్పుచున్నారు.

మ॥ పరిపూర్ణాత్ముఁడ నెట్టు లే నగుదుఁ దద్భాగ్యంబు నేఁ గాన నీ
వరయ న్దెల్పు మనం బ్రబోధఘన నిద్రావస్థ యందుండు చి
త్పరమానందమె పూర్ణ మందొకయెడన్ ప్రాప్తించు మోదవ్యథ
ల్థిరము ల్గాక చెడన్నిదానమదెయై చెన్నొందె చింతించుమా. 170

టీకా :– పరిపూర్ణాత్ముఁడన్–పరిపూర్ణ=సర్వవ్యాపకమైన, ఆత్ముఁడన్=పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడను, ఏను=నేను, ఎట్టులు=ఏ ప్రకారము, అగుదున్=అగుదును, తద్భాగ్యంబు–తత్=ఆ పరబ్రహ్మముయొక్క, భాగ్యంబు=షడ్గుణైశ్వర్యసంపదను, ఏన్=నేను, కానన్=(చూచినవాఁడను) కాను, ఈవు=(నా గురుస్వామివైన) నీవు, అరయన్(నేను) తెలిసికొనులాగున, తెల్పుము=తెలియఁజెప్పుము, అనన్=ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడడుగఁగా, ప్రబోధఘన నిద్రావస్థయందున్=మహత్తరమైన విజ్ఞానదశతోఁగూడి జగత్తును మఱచిన నిర్వికల్ప సమాధియందు, ఉందు చిత్పరమానందమే–ఉండు=నివసించియుండెడి, చిత్=జ్ఞాన

సంబంధమైన, పరమ=నిరతిశయమైన, ఆనందమే=సంతోషమే, పూర్ణము=అఖండ పరిపూర్ణము, (అగును) అందుఁ=ఆ పూర్ణమందు, ఒకయెడఁ=ఒకదేశమందు, ప్రాప్తించు=కలుగుచుండెడి, మోదవ్యథల్=(మనఃకల్పితము లయిన స్వప్నజాగరముల యందుఁదోఁచుచుండెడి) సుఖదుఃఖములు, స్థిరముల్గాక=(అవాంతరము లగుటవలన) నిత్యములుగాక, చెడఁ=నశింపఁగాను, అదె=ఆ జ్ఞానానందమె, నిదానమై=ఆదికారణమై, చెన్నొందుఁ=ప్రకాశించును, చింతించుమా=(ఓ శిష్యుఁడా నీవు తెలివియందు) యోజింపుము.

తాత్పర్యము :– సర్వవ్యాపకమైన అఖండ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడను నే నే ప్రకారము అగుదును. ఆపరబ్రహ్మముయొక్క షడ్గుణైశ్వర్యాదిసంపదలను నాయందుండునవిగాఁజూచినవాఁడను కాను. నా గురుస్వామివైన నీవు నేను తెలిసికొను లాగున తెలియఁజెప్పుమని శిష్యుఁడడుగఁగా, మిక్కిలి అతిశయమగు విజ్ఞానదశతోఁ గూడి ప్రపంచమును మఱచిన నిర్వికల్పనిష్ఠయందు నివసించియుండెడి జ్ఞానసంబంధమైన నిరతిశయానందమే అఖండపరిపూర్ణమగును. ఆ పరిపూర్ణమందు ఏకదేశమందు ఒప్పుచుండెడి ఖేదమోదములు నిత్యములుగాక నశింపఁగాను ఆ జ్ఞానానందమే ప్రకాశించును. అదియే ఆది కారణము. ఓయి శిష్యుఁడా! నీవు తెలివియందు యోజింపుమని ఆచార్యుఁడు వచించెనని తాత్పర్యము.

"పరిపూర్ణాత్ముఁడ నెట్టులేనగుదు"–అనుటచేత లోకమందు కర్మఠులు, ద్వైతులు, వైష్ణవవిశిష్టాద్వైతులు, శైవవిశిష్టాద్వైతులు మొదలయినవారును, మఱియు మహమ్మదీయ క్రైస్తవాది మతావలంబులును, ద్వైతవాదులై యుండఁగా నేనుమాత్రమెట్లు అద్వైతినని చెప్పుచొప్పుదును. క్షణభంగుఁడనైన నేను నిత్యత్వమును షడ్గుణైశ్వర్యమాహాత్మ్యమును ఎట్లు పొందుదును. ఇదియునుగాక, **"పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే"**–అను మొదలైన శ్రుత్యర్థములచొప్పున ఈజగత్తులో బ్రహ్మములేని స్థలములేక అంతట ఆ పరబ్రహ్మమే వ్యాపించియున్నదని పలుకుచుండఁగా అంతటను వ్యాపింపక యెక్కడనో ఒక్క మూల నివసించియుండెడివాఁడనగు నేను సర్వవ్యాపకమైన ఆ పరబ్రహ్మవస్తువు నెట్లగుదును అని భావము. (ప్రబోధఘన నిద్రావస్థయందుండు చిత్పరమానందము) అనుటచే **"పాతాళమేతస్య హి పాదమూలం"**–అను శ్లోకము మొదలుకొని **"సత్యం తు శీర్షాణి సహస్రశీర్షః"** అను వానివలనఁగల తాత్పర్యమే శరీరమునకు ప్రపంచమని సిద్ధాంతము. కనుక ఆ చతుర్దశభువనాత్మకమగు ప్రపంచము నీశరీరము మొదలుకొని పాదాంతమువఱకుఁగల అవయవముల సముదాయమంతయు అని తెలియుము. అట్టి నీ శరీరములో నెచ్చోటనైనను ఒకముల్లు గుచ్చుకొనిన యెడల ఆ నొప్పి నీకే కలిగినట్లు సంతోషము కలిగినను దుఃఖము సంభవించినను **"అహమేవ సకలో వికలోఽస్మి"**–అను ప్రమాణము రీతిని అణుమాత్రమైనను నీవులేని ప్రపంచము లేనందున పైచెప్పిన **"పూర్ణ

మదః పూర్ణమిదమ్"** మొదలగువాని అర్థము నీకే పొందుపడియున్నది. కాఁబట్టి నీవే సకలమును వికలమును సుఖియు దుఃఖియు అగుచున్నావు. అట్లు నీవేయని తెలిసితివేని నిర్వికల్పసమాధియందు విజ్ఞానదశతోఁ గూడియుండునప్పుడు కలిగెడి యానందము అదియేయని తెలియునది. మనఃకల్పితములైన జాగ్రత్స్వప్నములయందుఁ దోఁచెడి సుఖదుఃఖములు, సముద్రమందు అలలకు ఆవల నిశ్చలముగా నుండిన నీరు ఇవతల తరంగములుగా పైకెగసి అనేక బిందువులుగా నేర్పడి మఱల ఆ నీరే అయిన చందమున గాఢనిద్రయందు శూన్యమగును. కాన ఆ చొప్పుననే అవాంతరములగు ఆ సుఖ దుఃఖములు నశించిన పిదప నిలిచిన యానందమే జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తుల మూఁడింటను **"సుఖమహమస్వాప్సం నకించిద వేదిషమ్", "ముక్తోఽపి తావద్బిభృయా త్స్వదేహమారబ్ధ మశ్నన్ అభిమానశూన్యః, యథానుభూతం ప్రతియాతనిద్రః"**–అనునట్లు ప్రారబ్ధమును అనుభవింపక తీరదని ముందు చెప్పఁబడిన చొప్పున నెట్టివానికిని సుఖదుఃఖములు రాకమానవు. అందువలన పై మూఁడవస్థలయందును అహంశబ్దవాచ్యుఁడవైన నీవేయుందువు గనుక **"శ్లో॥ కాల ఆత్మాగమో లోక స్స్వభావో ధర్మ ఏవ చ, ఇతి మాం బహుధా ప్రాహుః గుణవ్యతికరేసతి। సత్త్వం రజస్తమ ఇతిత్రివృదేకమాదౌ సూత్రం మహానహమితి ప్రవదంతి జీవమ్, జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తి బ్రహ్మైవభాతి సదసచ్చతయోః పరం యత్॥"**–అను ప్రమాణము రీతిని అంతట నిండిన త్రిగుణాతీతుఁడవైన ఆ పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడవు నీవేయని తెలియుమని భావము.

అవ :– విద్యానందము ఏకమైన స్వానుభూతి ఏప్రకార మగుననుదానికి సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

మ॥ మానసకల్పన న్గద సమస్తము దోఁచెఁ దలంచు వేళఁ దద్
జ్ఞానమునందె కాదె యది తత్సకలంబు నతిక్రమించి తాఁ
గానఁ దలంపలేక తుద ఖండము గాక వెలుంగుచున్న యా
జ్ఞానమెఱుంగఁ బూర్ణమగు జ్ఞప్తియె యే నదియై వెలుంగుదున్. 171

టీకా :– మానసకల్పనఁ–మానస=మనస్సుయొక్క, కల్పనఁ=సంకల్పముచేతను, సమస్తముఁ=(ఈ కనబఁడెడి నామరూప ప్రపంచము) సర్వమును, తోఁచెఁ=తోఁచెను, కద=కదా, తలంచువేళఁ=(ఆ ప్రకారము) తలంచెడి సమయమందు, తద్ జ్ఞానమునందె=ఆ జ్ఞానమునందె, అది=ఆ సకలము, కాదె=కాదా, తత్సకలంబుఁ=ఆ సర్వమును, అతిక్రమించి=దాఁటి, తాఁ=తాను, కానఁ=కనుటకు, తలంపలేకఁ=తలంచుటకు మఱియొకటిలేక, తుదఁ=పైన, ఖండముగాక=భిన్నముగాక, వెలుంగుచున్న= ప్రకాశించుచున్న, ఆ జ్ఞానమే=ఆ వివేకమే, ఎఱుంగఁ=(పరిశోధించి) తెలిసికొనఁగాను, పూర్ణము=అఖండము,

అయితే ఆ బోధకు స్వరూపకార్యములగు వైరాగ్యోపరతులు రెండును **"బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయ న్నాస్త్యకృతః కృతేన తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్, శాంతోదాంత ఉపరతస్తితిక్షుస్సమాహితో భూత్వాత్మన్యేవాత్మానం పశ్యేత్"** అనెడి శ్రుతులరీతిని దానికి సహాయకరములై యుండును. "చిత్రయోగంబులఁ" అనఁగా: ఉపరతికి కారణమగు ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార ధ్యానధారణసమాధులను దానికి స్వరూపమగు సకల ప్రపంచ వ్యవహారవృత్తి నిరోధలక్షణమగు మంత్రలయహఠయోగములను సాధకములుచేయుట వీనిలక్షణములు. ప్రథమభాగమునఁ జక్కఁగ వక్కాణింపఁబడియున్నవి. **"జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః జ్ఞాత్వా శివం శాంతిమత్యంతమేతి. యదా చర్మవదాకాశం వేష్ట యిష్యంతి మానవాః, తదా దేవమవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి"** అనెడు ప్రమాణ వాక్యములచేత పరబ్రహ్మజ్ఞానమువలననే సర్వబంధములు బొత్తిగా నాశనమౌననియు మఱియే విధముగాఁ గాదనియు భావము. అయితే యోగాదులు బోధకు సహాయమగుట వలన ముందుచెప్పిన సప్తభూమికా వివరణముచొప్పున **"ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకానుషిత్వా శాశ్వతీస్సమాః, శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే"** అనెడి మొదలైన గీతావాక్యముల ప్రకారము స్వర్గలోక ఫలమును జెంది శ్రేష్ఠమైన జన్మమెత్తి బ్రహ్మజ్ఞానమును పొంది ముక్తుఁడగునని తెలియునది.

అవ :– అవిద్యను నాశనముచేయు నుపాయమును జెప్పుచున్నారు.

మ॥ కారణకాయ మెప్పగిదిఁ గాల్చువిధం బన నిశ్చయోక్తులఁ
సారవిచార! పల్కు శ్రుతి స్వాంతమున న్దలఁప న్దదర్థ మిం
పార దృఢంబు గల్గుఁ దనయందలి సర్వ మసత్యమంచు నా
ధీరునియం దవిద్య తన తేజముఁ జూపునె నిల్చి యెంతయున్. 175

టీకా :– కారణకాయముఁ=కారణశరీరమును, ఎప్పగిదిఁ=ఎవ్విధముగాను, కాల్చు విధంబు=నశింపఁజేయువిధము, అనఁ=ఈ ప్రకారమని శిష్యుఁడడుగఁగా, సారవిచార– సార=స్థిరమైన, విచార=ఆలోచనగల శిష్యుఁడా, శ్రుతి=వేదము, నిశ్చయోక్తులఁ= నిర్ణయములైన వాక్కులను, పల్కుఁ=వచించును, స్వాంతమునఁ= మనస్సునందు, తదర్థము=ఆ యర్థమును, తలఁపఁ=తలఁచఁగాను, ఇంపారఁ–ఇంపు= సొంపు, ఆరఁ= అభివృద్ధికాఁగాను, దృఢంబు=దార్ఢ్యము, కలుగుఁ=కలుగును, తనయందలి= తనయందుండెడి (ప్రకృతిసంబంధమగు) సర్వము=సమస్తము, అసత్యమంచుఁ=అబద్ధమని చెప్పునట్టి, ఆ ధీరునియందుఁ=అట్టి పండితునియందు, అవిద్య=అజ్ఞానమైనది, తనతేజముఁ=తనయొక్క అతిశయమును, నిల్చి=నివసించి, ఎంతయుఁ=ఏమాత్రమైనను, చూపునె=చూపునా!.

మోదము– సత్=శ్రేష్ఠమైన, కేవలమైనమోదము=బ్రహ్మసుఖము, అదె=అదే, ఆత్మఁ=నీ అంతఃకరణమందు, కీలు=గుట్టును, కనుంగొనుము=నీవు తెలిసికొనుము.

తాత్పర్యము :– ఆ ప్రకారమైన అఖండబ్రహ్మజ్ఞానసుఖమునే నెవ్విధముగా నుండిన ప్రాప్తమౌనని శిష్యుఁడడుగఁగాను, ఆచార్యుఁడు కుమారా! జీవజ్ఞానముచేత మూఁడైన జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులయందు బహుప్రకారములుగాను సంచరించుచున్నట్టి ఆ మనోవృత్తి వ్యాపారమును విడిచి అంతట నిండినవాఁడవై ప్రకాశించుచుంటివేని లభించును. శ్రేష్ఠమైన బ్రహ్మసుఖము అదియే. నీ అంతఁకరణమందు ఈ గుట్టును నీవు తెలిసికొనుమని చెప్పెనని తాత్పర్యము.

అనఁగా: జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులయందుఁగలిగెడి మనోవృత్తివ్యాపారములు ఒకదానియందుండునని మఱియొకదానియందు కనఁబడక శూన్యములగును. కనుక వానినన్నిటిని వదలి వానికి త్రికాలములయందును బాధకత్వములేక సచ్చిదానందమందు అనుసంధానము కలిగియుండునని భావము. **"కేవలమైన మోదమదే"** అని యనుటచేత తన దేహమనెడి ప్రపంచముయొక్క లోపలను, వెలుపలను పరిపూర్ణముగ నిండియున్న చైతన్యమే ప్రపంచమనెడి శరీరాభిమానియగు అహం ప్రత్యయార్థముగనుక వామన పురాణమందు **"అచ్యుతోఽహమనంతోఽహం గోవిందోఽహమహంహరిః, ఆనందోఽహమశేషోఽహమజోఽహమమృతోఽస్మ్యహమ్, నిత్యోఽహం నిర్వికల్పోఽహం నిరాకారోఽహమవ్యయః, సచ్చిదానందరూపోఽహం పరిపూర్ణోఽస్మ్యహం సదా, బ్రహ్మైవాహం న సంసారీ ముక్తోఽహమితి భావయేత్"** అని చెప్పినట్లు సమస్తమును అహంశబ్దార్థమైన నీవేయని స్ఫురించుటచేతను **"సర్వాణ్యేతాని ప్రజ్ఞానస్య నామధేయాని", "మత్తః పరతరం నాన్యత్కించిదస్తి ధనంజయ" పురుషాన్న పరం కించిత్"** అనెడి ప్రమాణములరీతిని భూతభవిష్యద్వర్తమానములనే జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులయందు తప్పకయుండు చైతన్యమే ప్రజ్ఞానస్వరూపమైన బ్రహ్మముకాఁబట్టి అట్టిగుట్టును తెలిసితివేని అంతయు తత్స్వరూపమై ఆ పరిపూర్ణసుఖమును పొందియుందువని భావము.

అవ :– మనోవృత్తిని వదలుటకు త్రివిధోపాయములను జెప్పఁదొడంగి వాని అనుభవములను దెలుపుచున్నారు.

ఉ॥ వాసన నైనవృత్తుల నివారణ మెట్లొనరింప నౌ నన
న్దీసుముఖేంద్రియాదులు విధేయములై తనుఁ గాంచి కొల్వఁ దా
భాసురసప్తచిద్ధరలఁ బాలనసల్ప విరాట్స్వరూపుఁడై
భాసిలునే సుతా! యవి విభావసుఁ దొప్పఁ దమిస్రమట్లగున్. 173

టీకా :– వాసనఁ=(జన్మాంతర సుకృత దుష్కృతరూప ప్రారబ్ధ కర్మానుగుణ్యముచేఁ దోఁ

చెడి) సంకల్పముచేతను, ఐనవృత్తులఙ్–ఐన=ఐనటువంటి, వృత్తులఙ్=వ్యాపారములను, నివారణము=విడుచుట, ఎట్లొనరింపఙ్=ఎవ్విధముగాఁజేయును, ఔఙ్=అవును, అనఙ్= ఈ ప్రకారము శిష్యుఁడడుగఁగాను, ధీసుముఖేంద్రియాదులు–ధీ=బుద్ధియే, సుముఖ= మొదలుగాఁగల, ఇంద్రియాదులు–ఇంద్రియ=జ్ఞానకర్మేంద్రియములు పదియును, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములును, ఆదులు=ప్రాణాది పంచవాయువులు మొదలయినవియును, విధేయములై=తనకు లోఁబడినవై, తనుఙ్=తన్నును, కాంచి= దర్శించి, కొల్వఙ్=సేవించఁ గాను, తాఙ్=తాను, భాసుర=ప్రకాశమానములగు, సప్త=ఏడైన, చిద్ధరలఙ్= జ్ఞాన భూములను, విరాట్స్వరూపుఁడై=రాజరాజై, పాలనసల్పఙ్=పరిపాలన చేయుచుండఁగాను, అవి=ఆ వాసనారూపవృత్తులు, సుతా=కుమారా, భాసిలునే=ప్రకాశించునా, (అనఁగా ప్రకాశించవనుట). విభావసుఁడు=సూర్యుఁడు, ఒప్పఙ్=ఉదయించఁగాను, తమిస్రమట్లు= చీఁకటివలె, అగుఙ్=అగును.

తాత్పర్యము :– జన్మాంతర సుకృతదుష్కృత రూపప్రారబ్ధ కర్మానుగుణ్యముచేఁ దోఁచెడి సంకల్పముచేత నైనటువంటి వ్యాపారములను విడుచుట యెవ్విధముగాఁ జేయనౌనని శిష్యుఁడడుగఁగా బుద్ధి మొదలుగాఁగల జ్ఞానకర్మేంద్రియములు పదియును, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములును, ప్రాణాదిపంచవాయువులు మొదలైనవియును, తనకు లోఁబడినవై తన్ను దర్శించి కొల్వఁగాను, తాను ప్రకాశమానములగు ఏడు జ్ఞానభూములను రాజరాజై పాలనము చేయుచుండఁగా ఆ వాసనావృత్తులు ప్రకాశించునా? సూర్యుఁడుదయించఁ గా చీఁకటి యే ప్రకారము తొలఁగునో ఆ ప్రకారము నశించునని తాత్పర్యము.

విరాట్స్వరూపుఁడై అనుటచేత, **"విశేషేణ రాజత ఇతి విరాట్"** అనఁగా మిక్కుటముగ ప్రపంచమునందు ప్రకాశించుటయని వ్యుత్పత్త్యర్థము. ఈ బ్రహ్మాండమందుండు స్థావరములు, క్రిములు, జలచరములు, పక్షులు, పశువులు, నరులు అనెడి ఆఱింటిలో మిక్కుటముగ పదునాలుగు ఇంద్రియములచేత నెమ్మదిగ ఆయాకాలములలో కావలసిన విషయములను అనుభవించుటయు, అనిష్టములైనవానిని వదలుటయు, **"తా ఏనమబ్రువఙ్ ఆయతనం నః ప్రజానీహితాభ్యోశ్వమానయత్, తా అబ్రువఙ్ నవైనోయమలమితి తాభ్యః పురుషమానయత్, తా అబ్రువఙ్ సుకృతంబతేతి ఆపఏవ తాసాం మే పౌరుషీ ప్రియేతి"** అనెడి శ్రుత్యర్థముచొప్పున మనుష్యదేహములకే విరాట్ అని సంజ్ఞ అయినందున ఆ పరబ్రహ్మలక్షణమగు జగత్కారణత్వము ఆ మానుషశరీరమునకే అర్థమగుచున్నది. కనుక బ్రహ్మస్వరూపుఁడైనాఁడని భావము. అట్టివాఁడు చిన్మాత్రముగానుండు తన యందె మాయవలన కల్పితములైన జగచ్చిత్రమును క్రమముగా జ్ఞానభూమికల నేడింటిని సాధించినవాఁడగుటవలన ఉపేక్షించును గనుక వానియందు వాసనావృత్తులు (సూర్యప్రకాశమందు చీఁకటి నశించినట్లు) నాశనమౌనని తెలియునది.

అవ :– పై త్రివిధోపాయములలో సాధకములైన రెండుమార్గములఁ జెప్పుచున్నారు.

ఉ॥ వృత్తులు చిత్రయోగముల విస్ఫురదంగమునందు వాయువుల్
తిత్తులఁ బోలి యూఁదు నవి తిన్నఁగ డింద నడంగువాని కై
చిత్తము పూనకున్న సుత! చెన్నుగ సచ్ఛ్రవణంబుఁ జేయ సం
విత్తు జనించుఁ దచ్ఛిఖి నవిద్య యడంగ నడంగు నందునన్. 174

టీకా :– వృత్తులు=(అంతఃకరణమందుఁ దోఁచెడి సకలజగద్వ్యాపార) వృత్తులు, చిత్రయోగములఙ్–చిత్ర=విచిత్రములైన, యోగములఙ్=మంత్రలయహఠయోగముల చేతను, విస్ఫురదంగమునందుఙ్–విస్ఫురత్=ప్రకాశించుచుండెడి, అంగమునందుఙ్= స్థూలశరీర మందు, వాయువులు=(నాసికాద్వారములగుండా సంచరించుచుండెడి) ఉచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాస వాయువులు, తిత్తులఁబోలి=కమ్మరివాని కొలిమితిత్తులవలె, ఊఁదుఙ్= ఊఁదుచుండును, అవి=ఆ వాయువులు, తిన్నఁగఙ్=మెల్లఁగాను, డిందినఙ్= యోగాభ్యాసముచే నశించినను, అడంగుఙ్=(ఆ వృత్తులు) అణఁగిపోవును, దానికై=ఆ లయహఠయోగముచేత అణఁచుటకై, చిత్తము=అంతఃకరణము, పూనకున్నఙ్= ప్రయత్నించయుండినను, చెన్నుగఙ్= ఒప్పునట్లుగాను, సచ్ఛ్రవణంబుఁజేయఙ్=(వేదాంత శాస్త్రములను ఆచార్య సన్నిధి యందు దీర్ఘకాలము బాగుగా) వినినను, సంవిత్తు= బ్రహ్మజ్ఞానము, జనించుఙ్=పుట్టును, తచ్ఛిఖిఙ్= అజ్ఞానాగ్నియందు, అవిద్య=అ జ్ఞానము, అడంగఙ్=నశించఁగాను, అందునఙ్=ఆ యవిద్యనశించుటచేత, (ఆవృత్తులు) అడంగుఙ్=నాశమగును.

తాత్పర్యము :– అంతఃకరణమందుఁ దోఁచెడి సకలజగద్వ్యాపారవృత్తులు విచిత్రములైన మంత్రలయహఠయోగములచేత ప్రకాశించుచుండెడి స్థూలశరీరమునందు నాసికా ద్వారములగుండా ఉచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసవాయువులు కమ్మరివానికొలిమితిత్తులవలె ఊఁదు చుండును. ఆ వాయువులు మెల్లఁగా నశించినచో ఆ వృత్తులు అణఁగిపోవును. ఆ లయహఠయోగములచేత అణఁచుటకై అంతఃకరణము ప్రయత్నించకుండినను వేదాంత శాస్త్రములను ఆచార్యసన్నిధియందు దీర్ఘకాలము చక్కఁగా శ్రవణముఁజేయఁగా బ్రహ్మజ్ఞానముదయించును. ఆ జ్ఞానాగ్నియందు అజ్ఞానము నశించఁగానే ఆ వృత్తులును చెడునని తాత్పర్యము.

అనఁగా: **"ఆత్మావారే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః"**–అనెడి శ్రుతి ప్రకారము బోధకు కారణమగు అద్వైతశాస్త్రార్థశ్రవణమనననిదిధ్యాసములు సద్గురుసన్నిధి యందు చక్కఁగా జరిపినయెడల **"తమేవం విదిత్వాతి మృత్యుమేతి, నాన్యఃపంథా విద్యతేఽ యనాయ"** అనెడి శ్రుత్యర్థములచొప్పున ఆ బోధయే బ్రహ్మజ్ఞానమునకు హేతువగుచున్నది.

డనైతినిగదా! ఔరౌరా! నాయొక్క సహజానందమును ఏమని చెప్పుదునని శిష్యుఁడు తనమనస్సునందెంచుకొనెనని తాత్పర్యము.

"బహుకాలంబుగన్" అనుటవలన, పూర్వజన్మపుణ్యపాప కర్మసంచితమువలన సురాసురయక్షకిన్నరోరగాదులుగాను, బ్రహ్మ, క్షత్రియ,వైశ్య, శూద్రాదులుగాను, కందమూలాదులుగాను, చెట్లు చేమలు మొదలయినవిగాను, పశుపక్ష్యాదులుగాను, పర్వతములు, నదులు మొదలగునవిగాను సంఖ్యకునెక్కుడైన అనేక జన్మములెత్తుచు పైకిపోవుచు క్రిందికిఁవ్రాలుచు మాయామయంబగు ప్రపంచంబునందు భ్రమపడి శరీరమే నేనని తలంచుకొని దరిగానకయుండిన నేను సద్గురు కరుణాకటాక్షముచేత **"బ్రహ్మైవాహ మస్మి"** యనెడి జ్ఞానమును పొందినందుకు నాస్వభావానందమునుగూర్చి యేమని కొనియాడుదునని శిష్యుఁడు పరిపరివిధముల నాశ్చర్యముఁజెందెనని భావము.

మ॥ శివసంప్రీతిగ నేమిచేసితినొ యే శ్రీ చెందెనో నన్ను మా
నవరూపంబునఁ జిత్సభాపతి చిదానందాఖ్యుఁడై వచ్చి యీ
యవని న్ముక్తునిఁ జేసెఁ దత్కరుణ విద్యానందనాథుండనై
భవము న్బాసితి లాస్యమాడెదను నాపై చేలము న్వీచుచున్. 180

టీకా :- శివసంప్రీతిగన్-శివ=(సకలకాంతులకు మీఱినస్వయంప్రకాశముగల) పరబ్రహ్మమునకు, సంప్రీతిగన్=సంతోషము గలుగునట్టుగాను, ఏమిచేసితినో= (పూర్వజన్మముల యందు) ఏమి నోములు నోఁచినవాఁడనైతినో, ఏ శ్రీ చెందెనో=ఎట్టి సంపద నాకు లభించెనో, నన్నున్=నన్నును, మానవరూపంబునన్=మానుషాకారము నందు, చిత్సభాపతి-చిత్సభా=దేవ, రాజ, నటన, చిత్, కనక అనెడు పేళ్ళచే నొప్పిన పంచసభలలో మేలైన చిత్సభకు, పతి=నాయకుఁడైన నటేశుఁడు, చిదానందాఖ్యుఁడై=చిదానందుఁడను పేరుగల ఆచార్యుఁడై, వచ్చి=ఏతెంచి, ఈ యవనిన్=ఈ భూమియందే, ముక్తునిఁజేసెన్=జీవన్ముక్తునిగాఁ జేసినవాఁడాయెను, తత్కరుణన్=ఆ యాచార్యునికృప చేతను, విద్యానందనాథుండనై=విద్యానందనాథుఁడను పేరుగలవాఁడనై, భవము న్బాసితిన్=ఇఁకమీఁద రాఁబోవు జన్మమును పోఁగొట్టుకొనినవాఁడనైతిని, నాపై చేలమున్వీచుచున్=నామీఁద నుండెడి ఉత్తరీయమును మీఁదకి నెగురవేయుచు, లాస్యమాడెదను=తాండవమాడెదను.

తాత్పర్యము :- స్వయంప్రకాశముగల పరబ్రహ్మమునకు సంతోషముగలుగునట్లుగాను పూర్వజన్మమందు ఏయేవ్రతములుచేసితినో! నన్ను మానవరూపమున ఐదుసభలలో మేలైన చిత్సభకు నాయకుఁడైన నటనసభాపతి చిదానందనాథుఁడను పేరుగల ఆచార్యుఁడై ఏతెంచి ఈభూమియందే జీవన్ముక్తునిగాఁజేసినవాఁడాయెను. ఆ యాచార్యునికృపచేతను

తాత్పర్యము :- కారణశరీరమును నాశనముచేయుట యే ప్రకారమని శిష్యుఁడడుగఁగా స్థిరమైన విచారముగల శిష్యుఁడా! వేదమైనది నిశ్చయమును జెప్పును. ఆ ప్రకారము చెప్పుటచేతను ఆ వేదమందలి మహావాక్యార్థమును మనస్సులోఁజింతించి పరిపూర్ణుఁడవైన నీయందు ఆరోపింపఁబడిన జగమే తోఁచుననెడి నిశ్చయము కలిగినయెడల అవిద్య ఎచ్చోటనుండునని తాత్పర్యము. అనఁగా బుద్ధిమొదలయిన ఇంద్రియములకు సర్వసాక్షి యగు ప్రజ్ఞానమే బ్రహ్మమనియు, నేనుడివెడిశబ్దార్థమే బ్రహ్మమనియు, ఈ యాత్మయే బ్రహ్మమనియు, ఆ బ్రహ్మమే నీవైతివనియు అనెడి మహావాక్యములయొక్క లక్ష్యార్థమును గ్రహించినవాఁడవైతివేని అవిద్యాకార్యములు నీకుఁదోఁచవని భావము. **"యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని హ్యాత్మైవాభూద్విజానతః తత్ర కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః"** అను ఈశావాస్యోపనిషదర్థము చొప్పున ఏ యుపదేశకాలమందు వ్యవసాయము స్వరూపముగాఁగల ధీమంతునికి అవ్యక్తము మొదలు స్థావరాంతమువఱకుఁగల చరాచరములగు సకల భూతములయందును ఆ పరమాత్మయే యున్నాఁడను అనుసంధానము కలుగునో అట్టి సమయమున (అనఁగా:ఆత్మ బ్రహ్మైక్యజ్ఞానముగలవానికి) మోహశోకములు ఎట్లు కలుగునని భావము. అట్లనుటచే కారణశరీరమునకు బీజమగు అజ్ఞానమును నశింపఁ జేసినయెడల దానివలనఁబుట్టిన మోహము దుఃఖము మొదలైనవి యెంతమాత్రమును కలుగవని తెలియునది.

అవ :- సర్వము బ్రహ్మమయమను జ్ఞానముదయించుట కనుభవమును చెప్పుచున్నారు.

మ॥ వ్యవహారంబుల వెంటనంటి తిరుగ న్స్వాంతంబు సత్సంగతి
న్నివసింప న్దగ దంటిగా నినువినా నిక్కంబు వేఱొండు లే
దవలోకించిన దృశ్యపంక్తి కలయ ట్లారోపితంబంచుఁ బ్రా
భవమొప్ప న్గను మాత్మఁ గన్గొనెడి తద్భావంబు దానౌఁ జుమీ. 177

టీకా :- స్వాంతంబు=అంతఃకరణము, వ్యవహారంబుల వెంటనంటి తిరుగన్= లోకవ్యవహారంబుల యందుఁగూడి సంచరించఁగా, సత్సంగతిన్=(దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేద శూన్యమయిన) పరబ్రహ్మములో చేరుమార్గమందు, నివసింపన్దగదు=ఉండుటకు వీలులేదు, అంటిగా=అంటివిగదా, నినువినా=(తటస్థ లక్షణములోఁ జేరిన నేనను స్వరూప లక్షణముతోఁ గూడిన తానైన)నాకంటె, నిక్కంబు=సత్యమైనది, వేఱొండులేదు= మఱియొక్కటిలేదు, అవలోకించిన=ఈ చూచిన, దృశ్యపంక్తి=ఇంద్రియగోచరప్రపంచము, కలయట్లు=స్వప్నమువలె, ఆరోపితంబంచున్= కల్పితమని, ప్రాభవమొప్పన్= అతిశయమగు మహిమ ప్రకాశించంగాను, కనుము=తెలిసికొమ్ము, ఆత్మన్=మనస్సునందు, కనెడి= తెలిసికొనెడి, తద్భావంబు=ఆ బ్రహ్మభావము, తానౌఁజుమీ=నేననెడి తాను అగును సుమా!

తాత్పర్యము :– మనస్సైనది జగద్వ్యవహారమందు ప్రవేశించి సంచరించుచుండఁగా సద్రూపమైన పరబ్రహ్మమందుఁ గలియుటకు తగదని చెప్పితివేని తటస్థరూపలక్షణముతోఁ గూడిన నేనైన నన్నుఁదక్క సత్యమైనది వేఱొకటిలేదు. ఈ దృశ్యసమూహముకలలోఁదోఁచిన వన్నియు నిజముగానట్లు కల్పితమని తెలిసికొనుము. ఆ విధముగా నెఱిఁగిన చిద్రూపము తానే యని తాత్పర్యము. ఏదేది ప్రపంచమునందుఁ గానఁబడుచున్నదో ఆ స్వరూపమున్ను దానిని చూచే స్వరూపమున్ను శశవిషాణములవంటివి. గనుక **"ఇదం ప్రపంచం నాస్త్యేవ నోత్పన్నం నో స్థితం జగత్", "మాయాకార్యాదికం నాస్తి మాయానాస్తి భయం నహి", "వంధ్యాకుమారవచనే భీతిశ్చేదస్త్విదం జగత్"** అను మొదలయిన మహావాక్యరత్నావళియందలి వాక్యార్థములచొప్పున ప్రపంచమేలేదనియు, పుట్టలేదనియు, జగత్తుఉండలేదనియు, మాయాకార్యము మొదలయినదిలేదనియు, మాయలేదనియు, భయములేదనియు, గొడ్రాలిపుత్త్రుని మాటలయందు భయముకలిగెనేని ఈ కనఁబడెడి ప్రపంచము నిజమనియు అర్థమగుటచేత సర్వమును ఆరోపితమని భావించి బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును పొందినవాఁడు ద్వైతభావమునువదలి బ్రహ్మత్వమును పొందునని భావము.

అవ :– అఖండమైన పరబ్రహ్మము తానేయనిస్థిరపఱచుచున్నారు.

మ॥ చేతనపూర్ణ మేనను విశేషమతి న్దృఢమొందియున్నఁ ద
ర్వాత నొనర్ప నేక్రియల ద్రాలిన దోషములేమి స్వప్నసం
జాతజగం బసత్యమగు చందమున న్బరిపూర్ణబోధచే
నేతఱి నేన క్రాలు దిల నెందుల నందక నిత్యతోషినై. 178

టీకా :– ఇలన్=పుడమియందు, చేతనపూర్ణము=అఖండమైన పరబ్రహ్మము, ఏనను విశేషమతిన్=నేననెడి అతిశయజ్ఞానముచేత, దృఢమున్=దార్ఢ్యమును, ఒందియున్నన్=పొందియుండినను, తర్వాతన్=పిమ్మట, ఏక్రియలన్=ఏ పనులను, ఒనర్పన్=చేయుటకు, ద్రాలినన్=ప్రవేశించినను, దోషములేమి=అందువలన తప్పిదములేమి, స్వప్నసంజాత జగంబు–స్వప్న=కలయందు, సంజాత=తోఁచుచుండెడి, జగంబు=నామరూపాత్మకమగు లోకము, అసత్యమగు చందమునన్=అబద్ధమగునట్టులు, అగున్=అగును, పరిపూర్ణ బోధచేన్=సర్వపరిపూర్ణజ్ఞానముచేతను, ఏతఱిన్=ఏ సమయములయందు, నేన=నేనే, ఎందులన్=ఏ తగులములయందును, అందక=చెందక, నిత్యతోషినై=శాశ్వతమైన ఆనందముగలవాఁడనై, క్రాలుదున్=ప్రకాశించుదును.

తాత్పర్యము :– పుడమియందు అఖండమైన పరబ్రహ్మము నేనే యనెడు విశేషజ్ఞానమువలన మనస్సు దృఢపడినయెడల పిమ్మట నేపనులనైనను జేయఁబూనిన నందువలన ఏమి దోషము? కలయందుఁదోఁచిన నామరూపాత్మకమగు ప్రపంచము జాగ్రత్తయందు కల్లయైనట్టు నేనే యేసమయములయందును ఏవిధములగు తగులములయందును చెందక నిత్యానందముగలవాఁడనై ప్రకాశింపుదునని తాత్పర్యము. ఏక్రియలనొనర్ప ద్రాలినదోషము లేమి అనుటచేత **"అహం బ్రహ్మాస్మి"** యను మహావాక్యార్థము మనస్సునందుఁజక్కఁగ నాటిన వానికి **"సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ"** అనునట్లు బ్రహ్మేతరములగు పదార్థములు లేవు. గనుక అట్టి బ్రహ్మనిష్ఠయనెడి జాగ్రత్తయందుండువానికి స్వప్నతుల్యమగు నామరూపాత్మక వ్యవహారములు (కలలోఁదోఁచిన కార్యములు మెలకువలోఁగనఁబడని చందమున) చెందవని భావము.

అవ :– గురుకటాక్షముచేతఁబొందిన సహజానందమును శిష్యుఁడు దిగువవచ్చెడి రెండుపద్యములచేతఁ గొనియాడుచున్నాఁడు.

మ॥ బహుకాలంబుగ దేహ మేనను వృథాభావంబుచే నొంద ని
మ్మహి హీనుండ మహాగ్రజుండ ననుజన్మంబు ల్సదాచార్యస
న్మహితప్రేమ మరీచికాంబువుల సామ్యంబై పరబ్రహ్మమే
నహహా యైతిఁ గృతార్థుఁడ న్గద మదీయానంద మేమం దొగిన్. 179

టీకా :– ఇమ్మహిన్=ఈ పుడమియందు, బహుకాలంబుగన్=(సృష్టిమొదలుకొని యేతత్క్షణ పర్యంతమైన) అనేక కాలములుమొదలుకొని, దేహ మేనను వృథాభావంబుచేన్–దేహము=(దేహవిలక్షణుఁడైన ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మము నేనని ఎఱుంగక అవిద్యచేత) శరీరమును, ఏనను=నేననెడు, వృథాభావంబుచేన్=వ్యర్థమైన అభిప్రాయముచేతను, హీనుండన్=నీచుఁడను, మహాగ్రజుండన్=శ్రేష్ఠుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడను, అనుజన్మంబుల్=అనెడి పేళ్లుగల జన్మంబులు, సదాచార్యసన్మహితప్రేమన్–సదాచార్య=అష్టవిధాచార్యులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క, సన్మహిత=ఒప్పిదమైన, ప్రేమన్=విశ్వాసముచేతను, మరీచికాంబువులసామ్యంబై=ఎండమావుల జలములకు సామ్యమై, ఒందన్–పొందఁగాను, పరబ్రహ్మము=సర్వవ్యాపకమగు లక్షణపరబ్రహ్మము, ఐతిని=ఐతిని, అహహా=ఔరౌరా, ఏన్=నేను, కృతార్థుఁడన్గద=ధన్యుఁడనుసుమి, ఒగిన్=క్రమముగాను, మదీయానందమేమందున్–మదీయానందమున్=నాయొక్క సహజానందమును, ఏమందున్=ఏమని చెప్పుదును.

తాత్పర్యము :– ఈ పుడమియందు సృష్టిమొదలు ఏతత్క్షణపర్యంతము నడుమనైన అనేకకాలములుగా అజ్ఞానముచేతనే దేహేంద్రియ విలక్షణుఁడైన పరబ్రహ్మము నేననక శరీరము నేననెడు వ్యర్థాభిప్రాయముచేత నీచుఁడను బ్రాహ్మణుఁడను మొదలైన పేళ్లుగల జన్మములు కారణాచార్యునియొక్క ఒప్పిదమైన విశ్వాసముచేత ఎండమావులజలములవలె సామ్యములై సర్వవ్యాపకమైన పరబ్రహ్మము నేనైతిని ఇది ఏమి ఆశ్చర్యము! నేనెంతధన్యుఁ

బరపూర్ శ్రీశివకామసుందరికృపాపాంగంబున న్దీని నా
దరణీయంబుగ నందె ధన్యమతిఁ దత్పాదాబ్జము ల్గొల్చెదన్. 183

టీకా :– వరవేదాంతములందుఁ–వర=శ్రేష్ఠములైన, వేదాంతములందుఁ= ఉపనిషత్తుల యందు, భాసిలు మహావాక్యార్థ విద్యాముదంబు–భాసిలు=ప్రకాశించుచుండెడి, మహావాక్య= **ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ, అహం బ్రహ్మాస్మి, తత్త్వమసి, అయమాత్మాబ్రహ్మ** అను సాక్షాత్కారా–నుభవోపదేశ సంపూర్ణములనెడి నాలుగు మహావాక్యములయందలి, అర్థ=బ్రహ్మైవాహ మనెడు ముఖ్యాభిప్రాయమువలన కలిగిన, విద్యాముదంబు=విద్యానందము, ఇరవొందఁ=వృద్ధిపొందగాను, భువిఁ=భూమియందు, మానుషాకృతిగఁ= మనుష్యాకారముగాను, చిదంబరపూర్ శ్రీశివకామసుందరి–చిదంబర= చిదంబరక్షేత్రమనెడి, (లేక చిదాకాశమనెడి) పూర్=పట్టణమందుండెడి, శ్రీ=అణిమాద్యష్టైశ్వర్యములుగల, శివ= సూర్యచంద్రాగ్నులకాంతులను మీఱిన కాంతిగలిగి, కామ=యోగులచేత కామింపఁబడెడు పరమశివునియొక్క, సుందరి=(ఆయనయందు అవినాభావనిత్యానపాయనియగు) త్రిపురసుందరీదేవి, తాఁ=తాను, ఏతెంచి=వచ్చి, కృపాపాంగంబునఁ–కృపా=దయతోఁ గూడిన, అపాంగంబునఁ=క్రీగంటిచూపుచేతను, దీనిఁ=ఈ కైవల్యనవనీతమనెడు వేదాంతశాస్త్రమును, ఆదరణీయంబుగఁ=ప్రీతిపూర్వకముగాను, అందెఁ=నాచే కృతిగా తీసికొనినదాయెను, ధన్యమతిఁ–ధన్య=కృతకృత్యముతోఁ గూడిన, మతిఁ=బుద్ధిచేతను, తత్పాదాబ్జములు–తత్=ఆ పరదేవియొక్క, పాదాబ్జముల్=పాదపద్మములను, కొల్చెదన్= సేవించుచున్నాను.

తాత్పర్యము :– శ్రేష్ఠములైన ఉపనిషత్తులయందు ప్రకాశించుచుండెడి నాలుగు మహా వాక్యములయందలి బ్రహ్మైవాహమనెడు ముఖ్యాభిప్రాయమువలన కలిగిన విద్యానందము వృద్ధిపొందఁగా భూమియందు మనుష్యాకారముగా చిదంబరక్షేత్రమనెడి పట్టణమందుండెడి అణిమాద్యష్టైశ్వర్యములుగల సూర్యచంద్రాగ్నులయొక్క కాంతులను మీఱినకాంతికలిగి యోగులచేత కామింపఁబడెడి పరమశివునియొక్క అవినాభావ నిత్యానపాయనియగు త్రిపురసుందరీదేవి తాను వచ్చి దయతోఁగూడిన క్రీగంటిచూపుచేతను ఈ కైవల్యనవనీతమనెడు వేదాంతశాస్త్రమును ప్రీతిపూర్వకముగా నాచేకృతిగాఁ దీసికొనిన దాయెను. కృతకృత్యముతోఁగూడిన బుద్ధిచేతను ఆ పరదేవియొక్క పాదపద్మములను సేవించుచున్నానని తాత్పర్యము.

అవ :– ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రభావము చెప్పఁబడుచున్నది.

మ॥ విహితాచార్య! సదుక్తి నాంతరబహిర్వృత్తిభ్రమాభావమై
మహితాశ్చర్యకరైకలక్ష్యమగు నా మార్గంబున న్జూడ ని

శ్రీబ్రహ్మవిద్యానాథుఁడనుపేరుగలవాఁడనై జన్మములను పోఁగొట్టుకొంటినిగాన నా మీఁదనుండెడి ఉత్తరీయమును మీఁదికి నెగురవేయుచు నర్తనమాడెదనని తాత్పర్యము.

అవ :– గ్రంథకర్త తనతల్లిదండ్రులు తనకుఁబెట్టిన పేరు సార్థకమైనందుకు వారిని స్తుతించుచున్నాఁడు.

మ॥ చటులాద్వైతవివేకజాద్భుతమహాసంతోషమం దేను సం
కటముల్బాసి రమింతునంచెఱిఁగి మున్నా మారి సద్భక్తి "వేం
కటరామా" యని పిల్వ యత్పితరు లాకల్మి న్మదీయాఖ్య యి
ప్పటికి న్సార్థకమొందె వారిమహిమ ల్భావింప శక్తుండనే. 180

టీకా :– చటులాద్వైతవివేకజాద్భుతమహా సంతోషమందుఁ–చటుల=ఆనందకరమగు, అద్వైత=రెండవపదార్థములేని బ్రహ్మసంబంధమైన, వివేక=జ్ఞానముచేతను, జ= పుట్టినటువంటి, అద్భుత=ఆశ్చర్యకరమగు, మహత్=గొప్పయైన, సంతోషమందుఁ= ఆనందమందు, కామారిసద్భక్తిఁ–కామారి=పరమశివునియొక్క, సద్భక్తిఁ=నవ విధాంగములతోఁ గూడిన భక్తిచేతను, ఏను=నేను, సంకటముల్బాసి=వేంకటశబ్దముచేత పాపసంబంధములైన కష్టములను బోఁగొట్టుకొని, రమింతునంచుఁ=(రామశబ్దముచేత) క్రీడింతునని, ఎఱిఁగి=(భవిష్యత్కాలార్థమును) తెలిసి, మున్=పూర్వమందు, మత్పితరులు=నా తల్లిదండ్రులు, వెంకటరామాయని=వేంకటరాముఁడాయని, పిల్వఁ= పిల్వఁగాను, ఆకల్మిఁ=ఆ పిలిచిన సంపదచేతను, మదీయాఖ్య=నా పేరు, ఇప్పటికిఁ=ఈ కాలమునకు, సార్థకము=ధన్యత్వమును, అందెఁ=పొందెను, వారిమహిమల్=అట్టి నా తల్లిదండ్రులయొక్క మహిమలను, భావింపఁ=(ఇటువంటివని) ఊహించుటకు, శక్తుండనే=సమర్థుండనా.

తాత్పర్యము :– ఆనందకరమగు తనకంటె రెండవపదార్థములేని బ్రహ్మసంబంధమైన జ్ఞానముచేత పుట్టినటువంటి ఆశ్చర్యమగు గొప్పదైన ఆనందమందు పరమశివభక్తిచేతను పాపమువలన కలిగిన దుఃఖములను పోఁగొట్టుకొని క్రీడింతునని రాఁబోయెడికాలమును తెలిసి నా తల్లిదండ్రులు "వేంకటరామా" యని పిల్వఁగాను ఆ పిలిచిన భాగ్యముచేత నాపేరు ఈ కాలమునకు సార్థకమొందినది. అట్టి నాతల్లిదండ్రులగు కామాంబ వేంకయ అను వారి మహిమలను నేఁగొనియాడుటకు సమర్థుఁడనా యని తాత్పర్యము. నవవిధాంగములతోఁగూడిన భక్తియనఁగా: **"శ్రవణం, కీర్తనం, శంభో స్మరణం, పాదసేవనం, అర్చనం, వందనం, దాస్యం, సఖ్యమాత్మనివేదనమ్"** అనునట్లు ఆచార్యసన్నిధియందు విధియుక్తముగా తత్త్వవిచారణచేయుట శ్రవణ మనియు, పరమశివస్వరూపధ్యానమును ప్రసిద్ధపఱచుట **కీర్తన** మనియు, ఆ పరమశివుని

మనస్సునభావించుట **స్మరణ** మనియు, ఆయన పంచవింశతి లీలలను స్వరూపములుగా పెద్దలచే నేర్పఱుపఁబడిన దివ్యస్థలముల నుద్దేశించిపోవుటయు, లేక పరబ్రహ్మముయొక్క రక్తశుక్లమిశ్రపాదుకలను నిష్ఠచేసేవించుటే **పాదసేవన** మనియు, ఆ పరమాత్మను సగుణ నిర్గుణరూపములుగా నుపాసించుట **అర్చన** మనియు, ఆయననుగూర్చి నమస్కరించుట **వందన** మనియు, దానునిరీతిగ తన సకలేంద్రియవ్యాపారములు తనవిగావని బ్రహ్మార్పణముచేయుట **దాస్య**మనియు, చతుర్విధానుసంధానముచేత (అనఁగా రాజభృత్యులవలెను, పితృపుత్రులవలెను, గురుశిష్యులవలెను, సతీపతులవలెను) ప్రవర్తించుట **సఖ్య** మనియు, పరమాత్మప్రత్యగాత్మలను ఐక్యపఱచుట **ఆత్మనివేదన** మనియు భావము.

అవ :– గ్రంథకర్త తనకు జీవబ్రహ్మైక్యధ్యానమును తేటగాఁదెలిపిన దేశికేంద్రునకు నమస్కారముఁజేయుచున్నాఁడు.

ఉ॥ ఎవ్వరితో వచింతు నిఁక నీ ముద మాత్మ జనించి పొంగి తా
నివ్వటిలె న్జగత్రయము నిండి తనంతట దాని నాకు ము
న్నవ్వముగా మహోక్తుల సమస్తము దెల్పిన దేశికేంద్రు నే
నివ్వసుధ న్బ్రణామము లనేకముగా నొనరింతు నెమ్మదిన్. 181

టీకా :– ఇవ్వసుధన్=ఈ భూమియందు, ఈ ముదము=ఈ బ్రహ్మానందము, ఆత్మన్=అంతః కరణమందు, జనించి=పుట్టి, పొంగి=పైకి ఉప్పొంగి, జగత్రయమునిండి=మూఁడు లోకములయందు వ్యాపించి, తాన్=తాను, తనంతటన్=వేఱొకరి సహాయములేకయే, నివ్వటిలెన్=వృద్ధిపొందినదాయెను, ఇఁకన్=ఇఁకమీఁద, ఎవ్వరితోన్=ఎవ్వరితో, వచింతున్ =చెప్పుకొందును, దానిన్=ఆ బ్రహ్మానందమును, నాకున్=నాకు, మున్=ముందు, మహోక్తుల సమస్తమున్–మహోక్తులన్=(జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించెడి) వేదాంత మహావాక్యములయందలి, సమస్తమున్=సకలాభిప్రాయములను, మవ్వముగాన్=తేటగాను, తెల్పిన దేశికేంద్రునిన్–తెల్పిన=తెలియఁజెప్పిన, దేశికేంద్రునిన్=గురుస్వామిని, ఏన్=నేను, నెమ్మదిన్=మంచిమనస్సుతోడ, ప్రణామములు=సాష్టాంగనమస్కారములు, అనేకముగాన్= లెక్కలేనివిగాను, ఒనరింతున్=చేసెదను.

తాత్పర్యము :– ఈ భూమియందు ఈ నిరతిశయమైన బ్రహ్మానందము నామనస్సులో నుదయించి పైకిఉప్పొంగి త్రిలోకములయందు నిండి తాను వేఱొకసహాయములేకయే వృద్ధిపొందినదాయెను. ఈ యానందము ఇట్టిదని ఎవ్వరితోఁజెప్పుకొందును. ఆ బ్రహ్మానందమును ముందు జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించెడి వేదాంతమహావాక్యములయందలి సకలాభిప్రాయములను తేటగాఁదెలియఁజేసిన గురుస్వామియొక్క పాదపద్మములకు అనేక

నమస్కారములు చేయుచున్నాఁడనని తాత్పర్యము.

అనఁగా తనయొక్క కృతకృత్యానందమునుజూచి బ్రహ్మమే తానని తెలిసికొనినందుకు మహానందమును జెందినవాఁడై ఇట్టి ఆనందమును అనుభవమునకు వచ్చునటులు చేసిన పరమాచార్యుల పాదపద్మములకు నమస్కారములు చేయుచున్నాఁడననుట.

అవ :– ఈగ్రంథభ్యాసకులు చెందెడి మహాతిశయము వర్ణింపఁబడుచున్నది.

మ॥ సుత! విద్యాముద మెల్లఁ దెల్పితిఁ దగ న్శోధించి తద్భక్తి సం
తతమీశాస్త్రము నభ్యసించి కడుఁ దాత్పర్యంబు చాలించి స
న్మతిచే స్వానుభావాత్ములై వెలయు సన్మాన్యు ల్సదా నిష్ఠ సం
స్థితులై యుండిన మౌనివర్యులగతి న్జెన్నొందరే ధాత్రిలోన్. 182

టీకా :– సుత=కుమారా, విద్యాముదమెల్లన్=(అష్టవిధానందములలో మేలైన తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములవలన కలిగిన) విద్యానందమంతయును, తగన్=లెస్సగాను, శోధించి= పరిశీలించి, తెల్పితిన్=తెలియఁజేసితిని, ఈ శాస్త్రమున్=ఈ కైవల్యనవనీతమనెడి యోగశాస్త్రమును, తద్భక్తిన్–తత్=ఈ శాస్త్రమందు, భక్తిన్=విశ్వాసముచేతను, సంతతము= ఎల్లప్పుడు, అభ్యసించి=వాడుకచేసి, కడున్=మిక్కిలి, తాత్పర్యంబున్=అభిప్రాయమును, ఆలించి=ఆలకించి, సన్మతిచేన్=మంచివివేకముచేతను, స్వానుభవాత్ములై =అపరోక్ష సాక్షాత్కార బ్రహ్మానుభవముగలవారై, వెలయు సన్మాన్యుల్= ఒప్పుచుండెడి పెద్దలు, సదా= ఎల్లప్పుడు, నిష్ఠలన్=(నిర్వికల్ప) సమాధియందు, సంస్థితులై=నివసించినవారై, ఉండిన మౌనివర్యులగతిన్=నిలిచియుండిన మునీశ్వరులవలెనే, ధాత్రిలోన్=భూమియందు, చెన్నొందరే=(వైరాగ్యబోధోపరతులచేత) ఒప్పినవారుగారా, (అనఁగా ఒప్పినవా రగుదు రనుట).

తాత్పర్యము :– కుమారా! విద్యానందమంతయును బాగుగా పరిశీలించి నీకు బోధించితిని. అవిద్యానందస్వరూపమగు ఈ కైవల్యనవనీతమనెడి యోగశాస్త్రమును ఎల్లప్పుడు వాడుకచేసి దాని శ్రేష్ఠాభిప్రాయమును గ్రహించి మంచివివేకముచేత అపరోక్షసాక్షాత్కార బ్రహ్మానందము గలవారై ఒప్పుచుండెడిపెద్దలు ఎల్లప్పుడు సమాధినిష్ఠయందు నివసించి యుండెడి వ్యాసాది మహర్షులవలెనే భూమియందు ప్రకాశింపరా యని తాత్పర్యము. అనఁగా ప్రకాశింపుదు రనుట.

అవ :– శ్రీ శివకామసుందరీ కృపాకటాక్షముచేత నీగ్రంథము సంపూర్ణమైనందుకు ఆమె స్తుతింపఁబడుచున్నది.

మ॥ వరవేదాంతములందుభాసిలుమహావాక్యార్థవిద్యాముదం
బిరవొంద న్భువి మానుషాకృతిగఁ దా నేతెంచి నిష్ఠ న్చిదం

అతిశయులైన, పుణ్యాత్ములయందు=ఆ పుణ్యస్వరూపులయందు, సేవకుఁడు=ఎడతెగక చతుర్విధశుశ్రూషలచేత సేవించువాఁడు, అవిద్యఁ=మిథ్యాభూతమయిన మూలాతూలాత్మిక యగు త్రిగుణస్వరూపప్రకృతిని, పాసి=విడిచి, ముక్తుండగుఁ=విదేహ కైవల్యప్రాప్తుఁడగును.

తాత్పర్యము :– చతుర్వేదములయందలి మహావాక్యములలో శ్రేష్ఠములైన చతుర్విధ మహావాక్యములగు **"ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, తత్త్వమసి, అహం బ్రహ్మాస్మి, అయమాత్మా బ్రహ్మ"** –అనెడి వాక్యములచేత ప్రకాశించెడి విద్యానందము. ఈ యుపదేశించిన తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములవలన కలిగిన ఆనందమగును. ఆ యానందమును నా యాచార్యుఁడైన చిదానందనాథుఁడు తన్నారాధించు శిష్యసమూహమునకుఁ దెలియఁజేయును. అట్టి ఆచార్యునిదర్శించి స్తోత్రముచేయువారు అఖిలసౌఖ్యములను పొందినవారై యుందురు. అట్టి అతిశయులైన పుణ్యస్వరూపులయందు చతుర్విధశుశ్రూషలచే నెడతెగకసేవించు వాఁడు మిథ్యాభూతమయిన మూలాతూలాత్మికయగు త్రిగుణస్వరూపప్రకృతిని విడిచి విదేహకైవల్యమును జెందును.

అవ :– ఈ గ్రంథముయొక్క ఫలశ్రుతి చెప్పఁబడుచున్నది.

మ॥ అవనిఁ దత్త్వవివేకదం బగు ప్రమేయం బొందు జిజ్ఞాస్యమా
నవమోహాంధముఁ బాయ నొప్పగు ప్రమాణం బొందు కైవల్యస
న్నవనీతం బన వానిఁ గూడి త్రిజగన్మాన్యంబుగా భాసిలుఁ
భవబంధంబులు పాయుఁ దీని జదువ న్భాషింప వ్రాయ న్వినన్. 187

టీకా :– అవనిఁ=పుడమియందు, ఒండు=ఒకటి (అనఁగా మొదటిదైన తత్త్వబోధ ప్రకరణము), తత్త్వవివేకదంబగు ప్రమేయంబు–తత్త్వవివేకదంబు=తత్త్వజ్ఞానమును ఇచ్చునదియైన, ప్రమేయంబు=ప్రమేయభాగము, అగుఁ=అగును, ఒండు=మఱియొకటి (అనఁగా రెండవదియైన సందేహనివారణప్రకరణము, జిజ్ఞాస్యమానవమోహాంధముఁ– జిజ్ఞాస్య=తత్త్వజ్ఞానమును దెలిసికొనఁదగిన, మానవ=మనుష్యులయొక్క, మోహ=భ్రమతోఁ గూడిన, అంధముఁ=చీఁకటిని, పాయఁ=వీడుటకు, ప్రమాణంబు=ప్రమాణభాగము, ఒప్పగఁ=ఒప్పినదగును, వానిఁగూడి= ఆ రెండు ప్రకరణములతోఁగూడి, కైవల్య సన్నవనీతంబనఁ–కైవల్య=కైవల్యమనెడి, సత్=శ్రేష్ఠమయిన, నవనీతంబు=నవోద్ధృతము, అనఁ=అనునట్లుగాను, త్రిజగన్మాన్యంబుగాఁ–త్రిజగత్=ముల్లోకములయందును, మాన్యంబుగాఁ=పూజింపఁదగినదిగాను, భాసిలుఁ=ప్రకాశించును, దీనిఁ=ఈ కైవల్యనవనీతమనెడి గ్రంథమును, చదువఁ=పఠించినను, భాషింపఁ=ప్రసంగించినను, వ్రాయఁ=వ్రాసినను, వినఁ=వినినను, భవబంధంబులు=పరంపరగావచ్చిన జన్మబంధములు, పాయుఁ=వీడును.

మ్మహిఁ గూటస్థుఁడ నైతి నేన యని యా మాహాత్మ్యము న్జెందఁ దా
రహి నీ శాస్త్రము దెల్పు చిన్మయము సర్వంబై వెలుంగు న్సుతా! 184

టీకా :– సుతా=కుమారా, విహితాచార్యసదుక్తిఁ–విహితాచార్య=అష్టగురువులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క, సదుక్తిఁ=సత్, ప్రశస్తమైన, ఉక్తిఁ=ఉపదేశమహావాక్యముచేతను, అంతరబహిర్వృత్తిభ్రమాభావమై–అంతర=అంతఃకరణమందును, బహిర్=బ్రహ్మాది పిపీలికాంత సర్వప్రపంచమువఱకును, వృత్తి=తోఁచెడి వృత్తులయొక్క, భ్రమ=భ్రాంతి, అభావమై=శూన్యమై, మహితాశ్చర్యకరైకలక్ష్యమగున్–మహిత=ఒప్పిదములైన, ఆశ్చర్యకర= అద్భుతములైన, ఏక=ముఖ్యములైన లక్షణములచేత, లక్ష్యమగుఁ=లక్షితమగునట్టి, ఆ మార్గంబునఁ=ఆ పరబ్రహ్మామార్గమందు, చూడఁ=విలోకించినను, ఇమ్మహిఁ=ఈ భూమియందు, కూటస్థుఁడఁ=ప్రత్యగాత్ముండను, నేన=నేనే, ఐతిఁ=ఐతిని, అని=అని, ఆ మాహాత్మ్యముఁ=ఆ మహిమను, తాఁ=తాను, చెందఁ=చెందుటకు, రహిఁ=మిక్కిలి, ఈ శాస్త్రము, ఈ కైవల్యనవనీతమనెడు శాస్త్రము, చిన్మయము=జ్ఞానస్వరూపమే, సర్వంబై=అంతయునై, వెలుంగఁ=ప్రకాశించునట్లుగాను, తెల్పుఁ=తెలియఁజేయును.

తాత్పర్యము :– కుమారా! అష్టగురువులలో మేలైన కారణాచార్యునియొక్క ప్రసిద్ధమైన యుపదేశ మహావాక్యముచేత లోపల వెలుపలఁ దోఁచెడి సకలవ్యాపారభ్రమము శూన్యమై అత్యాశ్చర్యకరమైన ముఖ్యలక్షణములచేత లక్షితమగు ఆ పరబ్రహ్మామార్గమందు చూడఁ గాను బ్రహ్మాభిన్నకూటస్థుఁడను నేనే ఐతిని. ఆ మహాత్మ్యమును తాను జెందుటకు ఈ శాస్త్రము సర్వము బ్రహ్మాకారముగాఁ బ్రకాశించునటులు దెల్పునని తాత్పర్యము.

అవ :– ఈ గ్రంథపరిశీలనమువలన సామవేదమందలి ఉపదేశ మహావాక్యమగు తత్త్వమసి యనునది సంపూర్ణమగునని తెలియఁజేయఁబడుచున్నది.

మ॥ వరుస న్దత్త్వమసి త్రిశబ్దముల తత్త్వం శబ్ద తాత్పర్య స
త్పరమైక్యం బసిశబ్దమై వెలయు తద్భావం బఖండంబుగాఁ
బరిశీలించి తదన్యమైన జడముం న్భంగంబు నొందించి సు
స్థిరులై యుందురు దత్సుఖానుభవులై చెన్నొందఁ దామై తగన్. 185

టీకా :– వరుసన్=క్రమముగాను, తత్త్వమసి=సామవేదమందలి ఉపదేశమహావాక్యమగు తత్త్వమసి యనుదానియందలి, త్రిశబ్దమలన్=తత్, త్వం, అసి, యను మూఁడు శబ్దములయందు, తత్=ఆదియనెడి ఈశ్వరసాక్షియగు పరమాత్మయు, త్వంశబ్ద=నీవనెడు జీవశబ్దమునకు విలక్షణమగు ప్రత్యగాత్మయు, తాత్పర్య=ఈ రెండుశబ్దార్థములకు, సత్=శ్రేష్ఠమైన, పరమ=అతిశయమైన, ఐక్యంబు=ఐకమత్యము, అసిశబ్దమై=అసియను

శబ్దమునకు అర్థమై, వెలయుఁ=ప్రకాశించును, తద్భావంబు=ఆ యభిప్రాయమును, అఖండంబుగాఁ=పరిపూర్ణముగాను, పరిశీలించి=పరిశోధించి (తెలిసికొనినవారు) తదన్యమైనజడముఁ–తత్=ఆ పరిశోధించిన అఖండభావముకంటెను, అన్యమయిన జడముఁ=వేఱైన నామరూపములుగాఁ దోఁచెడి, జడముఁ=ఆ జ్ఞానకార్యమగు జగత్తును, భంగంబునొందించి=నాశనమునుజేసి, తత్సుఖానుభవమే=ఆ యానందానుభవమే, చెన్నొందఁ=ప్రకాశించునటులు, తామై=(ఆ బ్రహ్మమే) తామై, తగఁ=లెస్సగా, సుస్థిరులై=చలింపనివారై, ఉందురు=నివసింతురు.

తాత్పర్యము :– క్రమముగా సామవేదమందలి ఉపదేశవాక్యమగు తత్త్వమసియందలి, తత్ త్వం, అసి యను మూఁడు శబ్దములలో తత్పదమైన అదియను ఈశ్వరసాక్షియగు పరమాత్మయు, త్వం పదమైన నీవనెడు జీవశబ్దమునకు విలక్షణమగు ప్రత్యగాత్మయు, ఈ రెండు శబ్దములకు అతిశయమైన ఐకమత్యము **అసి** పదమయిన ఐతివి యనెడు క్రియాపదముచేత ప్రకాశించును. ఆ యభిప్రాయమును సంపూర్ణముగా పరిశోధించినవారు ఆ పరిశోధించిన అఖండభావముకంటె వేఱైన నామరూపములుగాఁదోఁచెడి అజ్ఞ జనకార్యమగుజగత్తును నాశనముచేసి వాక్యార్థనిరసనపూర్వకలక్ష్యార్థములచేత ఆ బ్రహ్మానందమే తామై చాంచల్యములేక ప్రకాశింపుదురని తాత్పర్యము.

ముందుచెప్పిన చతుర్వేద సారార్థకమగు చతుర్విధమహావాక్యములలో మొదటి రెండు వాక్యములచే బ్రహ్మమొదలు పిపీలికాంతమువఱకుఁగల సకలశరీరములయందునుండెడి చైతన్యమే బ్రహ్మమనియు ఆ బ్రహ్మమే నేనైతి ననియు తెలిసినవారు మూఁడవదియైన సామవేదమందలి ఉపదేశవాక్యమగు తత్త్వమసి యనుదానియందు తత్పదము, త్వంపదము, అసిపదము అనెడి మూఁటిలో అదియనెడి తత్పదమును (అనఁగా సృష్టికిమునుపు నామరూపములు లేక ఏకముగా నేచిద్రూపమగు ఆత్మయుండెనో ఆ యాత్మను) నీవు అనెడి త్వంపదమును (అనఁగా వినువానియొక్క శరీరేంద్రియాదులకు అతీతముగానుండు సాక్షిభూతమగు చైతన్యమును) ఐతివియనెడి అసిపదముచేత ఐక్యమునుజేయుచున్న దానిని దెలిసికొని బ్రహ్మతాదాత్మ్యమును బొందుదురు.

ఈ మహావాక్యమునకు దృష్టాంతము. కొంతకాలమునకుమునుపు వంటఁ జేయుచుండిన యొకమనుజునికి అదృష్టవశమున ద్రవ్యముదొరకఁగానే ఆ కొలువు చాలించుకొని వాణిజ్యాదులచేత మిక్కిలి భాగ్యవంతుఁడై పరివారముతోఁగూడి వాహనమెక్కి దారిని బోవుచుండ వానిని గుర్తెఱిఁగిన మఱియొకఁడు వానిని నిదానించిచూచి అతఁడే ఇతఁడని భావించి అతనితోకలసి మాట్లాడి సంతోషించి వెళ్లెను. అట్లు అతఁడే యని నిర్ధారణచేయు సమయమున వంటకు ఉపకరములయిన బిందె, గరిటె, తట్ట మొదలైన

ఉపాధిలక్షణములను ఇతఁడు అని చెప్పునపుడు వాఁడెక్కియుండిన వాహనమును వాఁడు వేసికొనిన ఆభరణాదివేషములగు ఉపాధిలక్షణములను నిరసించి ఈరెండు పదములలో దేహమును మాత్రము భావించుకొని అతఁడేయితఁడు ఇతఁడేఅతఁడు అను నిశ్చయముగలవాఁడై ఆ ఒక్క మనుష్యునినే నిస్సందేహముగఁదెలిసికొనినట్లు తత్పదమయినది ప్రపంచమునకు ముఖ్యకారణమయిన పరబ్రహ్మమును మాయాశబళిత–మయిన ఈశ్వరుని ఆ ఈశ్వరునియొక్క దేహత్రయమును కనఁబఱుచును. త్వంపదమయినది అవిద్యను, అవిద్యాప్రతిబింబుని, ఆ యవిద్యాప్రతిబింబునియొక్క శరీరోపాధియందు అధిష్ఠానకూటస్థుని కనఁబఱుచును. అసిపదమైనది ఆ ఇరువురను ఒక్కండే యని ఐక్యపఱుచును. కాఁబట్టి ఈ రెంటియందును ఉపాధులగు మాయను అవిద్యను వానికార్యములగు సకల ధర్మమునువదలి **"అఖండం సచ్చిదానందం మహావాక్యేన లక్ష్యతే"** అనునట్లు పరిపూర్ణముగానుండు సచ్చిదానందము ఒక్కటియేయని యెఱుఁగుటయే ఈ సామవేదమహావాక్యార్థము. ఈ గుట్టెఱిఁగినవారు ఆ యానందస్వరూపమే తామనునమ్మికయందు పట్టువదలక నిశ్చలచిత్తులై యుందురని భావము.

అవ :– ఈ గ్రంథకర్తయొక్క యాచార్యులను సేవించువారి ఫలములు చెప్పఁబడుచున్నవి.

మ॥ అతులామ్నాయ మహోక్తులన్వెలయు విద్యానందమామోదమౌ
నతభక్తాళికిఁ దాని దెల్పును జిదానందాఖ్యుఁ దస్మద్గురుం
డతని న్గాంచి నుతించువా రఖిల సౌఖ్యప్రాపులై యుందు రా
తతపుణ్యాత్ముల యందు సేవకుఁ దవిద్యం బాసి ముక్తుండగున్. 186

టీకా :– అతులామ్నాయమహోక్తులన్–అతుల=సమానరహితమయిన, ఆమ్నాయ=ఋగాది నాలుగు వేదములయందలి, మహోక్తులఁ=జాతివాక్యములు, గుణవాక్యములు, క్రియావాక్యములు, విధివాక్యములు, నిషేధవాక్యములు, అవాంతరవాక్యములు మొదలగువానియందు ముఖ్యములైన మహావాక్యములలో మేలైన **"ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ"** యను మొదలగు చతుర్విధవాక్యములచేతను, వెలయు=ప్రకాశించుచుండెడి, విద్యానందము=అష్టవిధానందములలో (ఆఱవదియైన) విద్యానందము, ఈ మోదమౌఁ= ఈ ఉపదేశించిన తత్త్వమస్యాది మహావాక్యముల వలన కలిగిన ఆనందమగును, నతభక్తాళికిఁ–నత=తన్నుఁ గూర్చి, భక్త=ఆరాధన నమస్కారములుచేయు శిష్యులయొక్క, ఆళికిఁ=సమూహమునకు, అస్మద్గురుండు=నాయొక్క ఆచార్యుఁడైన, చిదానందాఖ్యుఁడు=చిదానందస్వామి, దానిఁ=ఆ విద్యానందమును, తెల్పుఁ=తెలియఁజేయును, అతనిఁ=అట్టి చిదానందస్వామిని, కాంచి=దర్శించి, నుతించువారు=స్తోత్రముచేయువారు, అఖిల=సమస్తములైన, సౌఖ్య=సుఖములను, ప్రాపులై=పొందినవారై, ఉందురు=లోకమునందుండుదురు, తత=

మూఁడు పాదములను కలిగినదానా, వియన్ముఖా...కారిణీ–వియత్=ఆకాశమే, ముఖ= మొదలుగాఁగల, ప్రభూత=పంచమహాభూతములయొక్కయు, విశ్వ=వాని వికారములయిన యిరువదియైదు తత్త్వములతోఁ గూడిన సర్వప్రపంచము యొక్కయు, జన్మ=పుట్టుకకు, కారిణీ=హేతుభూతురాలవైనదానా, దయాజలాశయా–దయా=కరుణకు సముద్రము వంటిదానా, మహాప్రధానతత్త్వబోధినీ–మహత్=అతిశయమగు, ప్రధానతత్త్వ=మిథ్యా స్వరూపమయిన సకలచరాచర ప్రపంచమును కలుగఁజేసెడి మూలప్రకృతి స్వరూపమును, బోధినీ=(తన్నాశ్రయించిన బ్రహ్మవేత్తలకు) తెలియఁజేయుదానా, నియంత్రిణీ= ప్రపంచకర్తలైన బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఈశ్వర, సదాశివాది దేవతలను నవగ్రహాదులను వారివారికి కలుగఁజేసిన హద్దులను మీఱి నడువక యుండునటులఁ జేయుదానా, నిరంజనీ=తన్నుఁదెలియుటకు సాధనాంతరాపేక్షలేక స్ఫురించుదానా, మనీషిణీ=కేవల విజ్ఞానస్వరూపురాలవైనదానా, మనోన్మనీ=మనోన్మని యను ముఖ్యనామము గలదానా యని ప్రకరణాంతమందు కృతినాయిక సంబోధనపూర్వకముగా స్తుతింపఁబడుచున్నది.

తాత్పర్యము :– వేదములయందలి ధర్మమే స్వరూపముగాఁగలదానవనియు పంచభూత వికారశరీరములేనందున వాతపిత్తశ్లేష్మాది వ్యాధులులేనిదానవనియు, సూర్యచంద్రాగ్ని ప్రకాశములును, వాగ్భవకామరాజశక్తికూటములును (ఈ కూటములును కాదివిద్యా, హాదివిద్యా, సాదివిద్యా యనియును పంచదశాక్షరియందుఁ జెప్పఁబడును.), గాయత్రి యందలి మూఁడుపాదములును, స్వరూపముగాఁగలదానవనియు, ఆకాశము మొదలగు పంచభూతవికారములవలన కలిగిన జగత్తుయొక్క జన్మమునకు హేతుభూతురాలవైన దానవనియు, సముద్రముతో సమానమైన దయగలదానవనియు, అతిశయమైన మిథ్యాభూతమగు సమస్తస్థావర జంగమాత్మక ప్రపంచస్వరూపమైన మూలప్రకృతిని తెలియఁ జేయుదానవనియు, దీపమును గనుటకు దీపమే సాధనమైనట్లు తన్నుఁగనుటకు తానే సాధనముగాఁ దెలియఁజేయుదానవనియు, ప్రజ్ఞానఘనస్వరూపిణియనియు, మనోన్మని యనుపేరుగల దానవనియు, ప్రకరణాంతమందు కృతినాయిక సంబోధన పూర్వకముగా స్తుతింపఁబడుచున్నదని తాత్పర్యము.

"శ్లో॥ శ్రీమద్వాగ్భవకూటైకస్వరూముఖపంకజా, కంఠాధఃకటిపర్యంతమధ్యకూట స్వరూపిణీ, శక్తికూటైకతాపన్నకట్యధోభాగధారిణీ"–అని లలితాసహస్రనామమందు పంచదశాక్షరీ త్రిపురసుందరీ మహామంత్రమందు, కాదివిద్య, వాగ్భవకూటమని, అదిశిరస్సు మొదలు కంఠమువఱకును, హాదివిద్య, కామరాజకూటమని, అది కంఠము మొదలు నడుమువఱకును, సాదివిద్య, శక్తికూటమని, అది నడుము మొదలుకొని పాదములవఱకును, ఈ మూఁడుకూటములయందును హ్రీంకారత్రయ ముండుటవలన

తాత్పర్యము :– భూమియందు ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రథమభాగమున తత్త్వబోధప్రకరణము, బ్రహ్మజ్ఞానమును ఇచ్చునట్టి ప్రమేయభాగమగును. రెండవభాగమయిన సందేహనివారణ ప్రకరణము, తత్త్వజ్ఞానమును తెలిసికొనఁదగిన ప్రమాతలగు మనుష్యులయొక్క భ్రమతోఁ గూడిన అంధకారమును నశింపఁజేయఁదగినట్టి ప్రమాణభాగమగును. ఆ రెండు ప్రకరణములతోఁగూడి కైవల్యమనెడి శ్రేష్ఠమయిన నవనీతమనునట్లుగా ముల్లోకముల యందుఁబూజింపఁదగినదియై ప్రకాశించును. ఇట్టి గ్రంథమును పఠించినను వ్రాసినను వినినను, పరంపరగా వచ్చిన జన్మబంధములు వీడునని తాత్పర్యము. ఇందువలన ప్రమేయ, ప్రమాణములను రెంటిని తెలిసికొనువాఁడు ప్రమాతయని అంతరత్రిపుటి స్పష్టమగుచున్నది.

అవ :– ఈ గ్రంథకర్త తన యాచార్యులవలన కలిగిన ఆనందసంపదను కొనియాడు చున్నాఁడు.

ఉ॥ దాసునిఁజేసి మూర్ధ్నిఁ బదతామరసంబుల నిల్పి విద్య హృ
ద్వాసముగా నొనర్చి శివతత్త్వము నీవని నమ్మఁ బల్కి యు
ల్లాసముఁ జెంద మానుషవిలాసముతోడఁ జిదంబరేశుఁడీ
భాసురదేశికుండయిన భాగ్యమె భాగ్యము పల్క శక్యమే. **188**

టీకా :– దాసునిఁజేసి–దాసునిఁ=(నన్ను తనకు) సేవకునిగాను, చేసి=ఒనర్చి, మూర్ధ్నిఁ=నా శిరస్సునందలి సహస్రారకములయందు, పదతామరసంబులఁ=(తనయొక్క) పాదములనెడి, పద్మములను, నిల్పి=ఉంచి, విద్యఁ=శ్రీచక్రార్థదేవతాస్వరూపమయిన) బ్రహ్మవిద్యను, హృద్వాసముగాఁ–హృత్=అంతఃకరణమందు, వాసముగాఁ=నివాస మగునట్లుగాను, ఒనర్చి=కలుగఁజేసి, శివతత్త్వముఁ=తత్త్వమస్యాది మహావాక్యార్థ–మయిన పరమశివస్వరూపమును, నీవని=నీవేయని, నమ్మబల్కి–నమ్మఁ=సర్వ సందేహములు నివారణమౌనట్లుగాను, పల్కి=ఉపదేశించి, ఉల్లాసముఁజెందఁ– ఉల్లాసముఁ=బ్రహ్మానందమును, చెందఁ=పొందునట్లుగాను, మానుషవిలాసముతోడఁ= మనుష్యాకృతిగాను, చిదంబరేశుఁడు–చిదంబర=చిదంబర క్షేత్రమందుండెడి (లేక) జ్ఞానాకాశమందుండెడి, ఈశుఁడు=(పరబ్రహ్మమయిన) నటేశుఁడు, ఈ=ప్రత్యక్షముగా నవతరించిన చిదానందనాథుఁడను పేరుచేతను, భాసుర=ప్రకాశమానుఁడగు, దేశికుఁ డు=ఆ చార్యుఁడు, అయిన=అయినట్టి, భాగ్యమే=సంపదయే, భాగ్యము=సంపద, పల్క శక్యమే=దానిని ఇట్టిదని చెప్పుటకు శక్యమా, (అనఁగా) శక్యము గాదనుట.

తాత్పర్యము :– నన్ను తనకు సేవకునిగాచేసికొని నాశిరస్సునందలి సహస్రారకమలమందు తనయొక్క పాదములనెడి పద్మములనుంచి శ్రీచక్రార్థదేవతాస్వరూపమయిన బ్రహ్మవిద్యను

అంతఃకరణమందు నివాసమగునట్టుగాను కలుగఁజేసి తత్త్వమస్యాది మహావాక్యార్థమయిన పరమశివస్వరూపమును నీవేయని సర్వసందేహములు నివారణమౌనట్లు ఉపదేశించి బ్రహ్మానందమును పొందునట్లుగాను చిదంబర క్షేత్రమందుండెడి పరబ్రహ్మమయిన నటేశుఁడే ప్రత్యక్షముగ నరరూపముతో నవతరించి చిదానందనాథుఁడను పేరుచేత ప్రకాశమానుఁడగు ఆచార్యుఁడయినట్టి సంపదయే సంపద. అట్టి సంపద యిట్టిదని చెప్పుటకు అశక్యమగునని తాత్పర్యము. **"శ్రీగురోః పాదుకామూర్ధ్ని శ్రీచక్రం హృది సంస్థితమ్, శ్రీవిద్యా యస్య జిహ్వాగ్రే స సాక్షాత్ పరమశ్శివః"** అనఁగా శిరమున గురుపాదములను, హృదయమున శ్రీచక్రమును, వాక్కున బ్రహ్మవిద్యయుఁగలఁవాఁడు సాక్షాత్పరమశివుఁడని భావము. కాఁబట్టి ఇట్టి మహాభాగ్యమునకంటె ఎక్కుడైనది వేఱొండులేదని కొనియాడుచున్నాఁడు.

అవ :– ఈ గ్రంథశ్రవణముయొక్క ఫలమును జెప్పుచున్నారు.

చ॥ సకలనదీజలంబులను స్నానముఁ జేసిన తత్ఫలంబు దే
శికపదశీతలాంబువుల శీకర మొక్కటి చల్లుకొన్న య
ట్లకుటిల మైన యీ పరమమైన ప్రబంధము నాలకించిన౯
వికసను లౌదు రెం దఖిలవిద్యలు నేర్చిన సూరులంబలెన్. **189**

టీకా :– (ఇల౯=పుడమియందు) సకల నదీజలంబుల౯–సకల=సమస్తములయిన, నదీ=(గంగ, గోదావరి, కావేరి మొదలగు) పుణ్యనదులయొక్క, జలంబుల౯=తీర్థములయందు, స్నానముఁజేసిన=అవగాహన మొనరించిన, తత్ఫలంబు=ఎట్టి ప్రయోజనమౌ ఆ ప్రయోజనము, దేశికపదశీతలాంబువుల౯–దేశిక= బ్రహ్మవిదుఁడైన ఆచార్యునియొక్క, పద=పాదప్రక్షాళనము చేయఁబడిన, శీతల=తాపత్రయములను నివారణచేయఁదగిన, అంబువుల౯=చల్లని ఉదకబిందువులలో, ఒకటి=ఒకదానిని, చల్లుకొన్న౯=(తన శిరస్సుమీఁద) ప్రోక్షించుకొనినను (అగును), అట్లు=ఆ ప్రకారముగాను, అకుటిలమైన=నిష్కల్మషమైన, ఈ=కైవల్యనవనీతమనెడి యీ, పరమ=నిరతిశయమైన, ప్రబంధము=శాస్త్రమును, ఆలకించిన౯=(ఆచార్యముఖముగా) శ్రవణముఁ జేసినను, ఎందు౯=ఏ సమయమందును, అఖిలవిద్యల౯=ఎల్లవిద్యలను, నేర్చిన=అభ్యసించిన, సూరులంబలె౯=పండితులవలెను, వికసనులు ఔదురు=(బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానముచేత) ప్రకాశించినవారు కాఁగలరు.

తాత్పర్యము :– శిష్యుఁడా! భూమియందు గంగాగోదావరీకావేర్యాదినదులలో స్నానముఁ జేసిన నేమి ప్రయోజనమో ఆ ప్రయోజనము బ్రహ్మవేత్తయైన ఆచార్యునియొక్క పాదప్రక్షాళనతీర్థములో ఒకబిందువును తనశిరస్సుమీఁదఁజల్లుకొనిననగును. అట్టి

ప్రయోజనమును కలుగఁజేయునట్టి నిష్కల్మషమైన ఈ కైవల్యనవనీత మనెడి యోగ శాస్త్రమును ఆచార్యముఖముగా వినినచో నేసమయములయందును ఎల్లవిద్యలనభ్యసించిన పండితులవలె బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానముచేత ప్రకాశించివారగుదురని తాత్పర్యము.

అనఁగా, **"స్నాతం తేన సమస్తతీర్థనిచయే దత్తం మహీమండలం, విప్రేభ్యః పితృదేవతాస్సురగణాస్సర్వేపి సంతర్పితాః, జప్తా మంత్రసహస్రకోటిరమునా తప్తం చ తీవ్రం తపో, యస్య బ్రహ్మవిచారణే క్షణమపి ప్రాప్నోతి ధైర్యం మనః"**–అను శ్లోకార్థము చొప్పున ఒకక్షణమైనను బ్రహ్మవిచారణయందు మనస్సు నిలిపినవానికి గంగాదిసమస్త పుణ్యతీర్థస్నానఫలమును, విప్రోత్తములకు భూమండలమంతయు దారపోసినఫలమును, పితృదేవతలను త్రిమూర్త్యాదిసర్వదేవతలను తృప్తినొందించిన ఫలమును, గాయత్ర్యాది సహస్రకోటిమంత్రములను జపించుటవలన కలిగిన ఫలమును, కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది వ్రతములవలన కలిగినఫలమును కలుగునని తాత్పర్యము.

కాఁబట్టి తత్త్వజ్ఞానమును ప్రబలింపఁజేసి సకలసందేహములను నివారణచేయునట్టి ఈ కైవల్యనవనీతమును శ్రవణముఁజేయువారికిఁ బైనఁజెప్పినట్టి శ్రేష్ఠమైనఫలము లభించునని భావము.

అవ :– ఇష్టదేవతయగు కృతినాయిక "మంగళాదీని, మంగళమధ్యాని, మంగళాంతాని" యను ప్రమాణమునుబట్టి ప్రకరణాంతమందుఁ గొనియాడఁబడుచున్నది.

పంచచామరము॥ త్రయీమయీ నిరామయా త్రిధామకూటపాదినీ
వియన్ముఖాఖిల ప్రభూత విశ్వజన్మ కారిణీ
దయాజలాశయా మహాప్రధానతత్త్వబోధినీ
నియంత్రణీ నిరంజనీ మనీషిణీ మనోన్మనీ. **190**

టీకా :– త్రయీమయీ–త్రయీ=**"ని.శ్రుతిః స్త్రీ వేద అమ్నాయ స్త్రయీ ధర్మస్తుత ద్విధిః"** ఋగ్యజుస్సామములనెడి మూఁడు వేదములయందలి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాదులకు నిర్ణయింపఁబడిన ధర్మములే స్వరూపముగాఁ గలదానా, నిరామయా=(ఆమయములనఁగా దేహసంబంధములగు వ్యాధులు, అట్టి పంచభూతవికారమైన దేహము లేనిది గనుక) వ్యాధులు లేనిదానా, త్రిధామకూటపాదినీ–త్రిధామ–త్రి=మూఁడువిధములయిన, ధామ=తేజస్సులును (అనఁగా సూర్యచంద్రాగ్నుల కాంతులును లేక బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులకు స్థానములు) కూట, వాగ్భవకూట, కామరాజకూట, శక్తికూటములను పంచదశాక్షరియందలి మూఁడుకూటములును, పాదినీ=(ఆదిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక, అధిదైవికము లనెడి భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోక స్వరూపములయిన వ్యాహృతులతోఁ గూడిన గాయత్రియందలి)

కనుపర్తి వేంకట రామ శ్రీవిద్యానందనాథ కృత

కైవల్యనవనీతము-యోగవేదాంత ప్రబంధము

ప్రాచీన మంత్రదాతలకు-గురువులకు-పితరులకు.
ప్రత్యేకించి అస్మద్ విద్యాగురువులును కనుపర్తి మజరా వినోదరాయునిపాలెం,
ఒంగోలు తాలూకాలో 1957 వరకు జీవించియున్న కీర్తిశేషులైన
శ్రీ కనుపర్తి అప్పయపంతులుగారి పుణ్యస్మృతికి సభక్తికంగా సమర్పణ.

ఈ గ్రంథము
డా॥ నడిపినేని సూర్యనారాయణ,
వారి ధ॥ప॥ కోటేశ్వరమ్మగార్ల ఆర్థికసాహాయ్యముతో
ముద్రింపబడినది.

యీ మూఁడును భ్రూమధ్యములనియు, ఉత్పత్తిస్థితిలయములకు కారణభూతములైన బ్రహ్మగ్రంథి విష్ణుగ్రంథి రుద్రగ్రంథులనియు నెఱుఁగఁదగినది. ఈ పంచదశాక్షరీ మహామంత్రమందు కకారత్రయము హకారద్వయముచేరి శివబీజములు. మొదటికూట మందు ఏ-ఈ-ల, అనియు, రెండవకూటమందు, స-ల యనియు, మూఁడవకూటమందు స-ల యనియుఁ జెప్పఁబడెడి ఈ యేడును శక్తిబీజములు. హ్రీంకారములు మూఁడును ఉభయాక్షరములు. ఈ పంచదశాక్షరి త్రిశతినామముల యందలి యిరువది నామములకు నొక్కొక్కబీజముగాను, హయగ్రీవస్వామి అగస్త్యుల కుపదేశించినట్టుగా లలితోపాఖ్యాన మందున్నదని యెఱుంగునది.

అవ :- ఆదరాద్విరుక్తియను లక్షణముచేత కృతినాయికయగు శివకామసుందరీదేవి మఱియును స్తుతింపఁబడుచున్నది.

మాలిని॥ నిరుపమసుఖమూర్తీ నిత్యసత్యానువర్తీ
సరసగుణమతల్లీ సాధుహృత్కల్పవల్లీ
హరిహరజనయిత్రీ హంసమంత్రార్థదాత్రీ
కరధృతసృణిపాశా క్రమసంవిత్ప్రకాశా. **191**

టీకా :- నిరుపమ=ఉపమింపఁగూడని, సుఖ=బ్రహ్మానందమే, మూర్తీ=స్వరూపముగాఁ గలదానా, నిత్యసత్యానువర్తీ-నిత్య=త్రికాలములయందును నశించని, సత్య=సత్యస్వరూపుఁ డైన పరమాత్మతోడను, అనువర్తీ=వేఱుపాటులేని స్వభావముచేఁ గూడియుండుదానా, సరసగుణమతల్లీ-సరస=శృంగారాది నవరసములతోఁగూడిన, గుణ=శాంతశమద మాద్యనంత కళ్యాణగుణములచేత, మతల్లీ=శ్రేష్ఠురాలవైనదానా, సాధుహృత్కల్పవల్లీ-సాధుహృత్=సద్హృదయులైన పెద్దలకు, కల్పవల్లీ=ఇష్టార్థముల నిచ్చుటయందు కల్పవృక్షపుతీఁగవంటి దానా, హరిహరజనయిత్రీ-హరి=విష్ణువునకు, హర=రుద్రులకును, జనయిత్రీ=తల్లియైనదానా, హంసమంత్రార్థదాత్రీ-హంస=హకార బిందు సకారరూపములైన పురుషపుత్ర స్త్రీ ప్రవాహరూపముగ నొప్పెడి, మంత్ర=రహస్యముల యందలి, అర్థ= తాత్పర్యమును, దాత్రీ=ఇచ్చుదానా, కరధృతసృణిపాశా-కర=నాలుగు హస్తములలోపల ఊర్ధ్వహస్తముల రెంటిచేతను, ధృత=ధరింపఁబడిన, సృణి=అంకుశమును, పాశ= వల్లెత్రాడును గలదానా, క్రమసంవిత్ప్రకాశా-క్రమ=మనోహరమైన, సంవిత్= బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, ప్రకాశా=ప్రకాశించుదానా.

తాత్పర్యము :- ఉపమానరహితమైన బ్రహ్మానందమే స్వరూపముగాఁగలదానవనియు త్రికాలములయందును నశింపని సత్యస్వరూపుఁడైన పరమాత్మతోడను అగ్నియందలి ఉష్ణశక్తి

అగ్నికి వేఱుగానుండనటులఁ గూడియుండుదానవనియు, శృంగారాది నవరసములతో గూడిన శాంతశమదమాది కల్యాణగుణములచేత శ్రేష్ఠురాలవనియు, మంచి హృదయము గలపెద్దలకు అభీష్టములు గలుగఁజేయుటయందు కల్పవృక్షమువంటి దానవనియు, విష్ణువునకును, రుద్రునకును తల్లియైనదానవనియు, హంసమంత్రార్థమును దెలియఁ జేయుదానవనియు నాలుగుహస్తములలోపల ఊర్ధ్వహస్తద్వయముచే ధరింపఁబడిన అంకుశమును వల్లెత్రాడును గలదానవనియు, బ్రహ్మజ్ఞానముచేత ప్రకాశించుదాన వనియు తాత్పర్యము.

-గద్య-

ఇది శ్రీపంచదశాక్షరీవిద్యానవద్యస్వరూపశ్రీశివకామసుందరీ
కృపాకటాక్షవీక్షాసమాసాదిత కవితాకలిత కాశ్యపసగోత్ర పవిత్ర వేంకయ
మంత్రిపుత్ర నిఖిలనిగమాగమాంతప్రబోధ కనుపర్తివేంకటరామశ్రీవిద్యానందనాథ
విరచితంబైన టీకాతాత్పర్యసహిత కైవల్యనవనీతంబను మోక్షశాస్త్రంబునందు
సందేహనివారణంబను ద్వితీయ ప్రకరణము.

సర్వము సంపూర్ణము.

శ్రీః

పితరులనగా నెవరు?

పితృ-(పుం) పాతి-రక్షతి ః పా తృచ్ పితా పితరౌ (ద్వి.వ)-పితరః (బహువచనం)- మాతాపితా-జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ। రఘువంశం-1-1-ఆది పితరులు పార్వతీపరమేశ్వరులు. పూర్వపురుషులు-వంశప్రవర్తకులు పితృవర్గము-ప్రజాపతి పుత్రులు -అగ్నిష్వాత్తులు-మున్నగు దివ్యపురుషులు-Fore Fathers, Ancestors, The manes : పితృయజ్ఞః తర్పణమ్-మనుస్మృతి-3.70. కవ్యం-పితరులకిచ్చు అన్నము- పితరుల సమూహమని అర్థము. జన్మకారకులు-విద్య చెప్పిన గురువులు-వృద్ధులు- ఆపదలో రక్షించినవారు-మంత్రదాతలు-పితృస్థానీయులు.

పితరులు సూక్ష్మశరీరము కలవారు-MANES. వీరికి త్రసరేణు ప్రమాణ శరీరముండును. అనూచానవేద విద్వాంసులు. వేదజ్ఞానమునందించువారు. సంఘమును రక్షించువారు.

సత్య జ్ఞానేన దానేన జనాని పాన్తి రక్షన్తి తే పితరాః జ్ఞేయాః

-పంచమహాయజ్ఞవిధి - స్వామి దయానందసరస్వతి.

శ్లో॥ అజ్ఞో వై భవతి బాలః పితా భవతి మంత్రదః

మనుస్మృతి-20వ అధ్యాయం 153 శ్లోకం.

మంత్రదీక్షను ఇచ్చి మంత్రజ్ఞానమును కలిగించి, మోక్షమార్గబోధకులైన-గురువులే, పితరులు.

శ్లో॥ సభా చ మా సమితిశ్చావతాం ప్రజాపతేః దుహితరౌ సంవిదానే।
యేనా సంగచ్ఛా ఉప మా స శిక్షాచ్చారువదాని పితరః సంగతేషు॥
- అథర్వవేద భాష్యం 7వ కాండ-1వ అనువాక. సూక్త. 13

మంత్ర-1 పుటలు 18,19-ప్రొఫెసరు విశ్వనాథవిద్యాలంకార "సభా-సమితికే సదస్యోం కో సభాపతి, ఉన్కేసమ్మానార్థ్ 'పితర్' కహతాహై, వే సామ్రాజ్యకే రక్షక్ హై అతః పితర్ హై"- సభాపతి. సభ, సమితి సభ్యులను వారి గౌరవము కొరకు - 'పితరులారా' అని సంబోధించును. సభా, సమితిలోని సభ్యులు పితరులు శుకుడు-'పీవరి' యను పితరుల కన్యను వివాహము చేసుకొనెనని పురాణములలో కలదు.

-నడిపినేని సూర్యనారాయణ,
రిటైర్డు ప్రిన్సిపల్,
కందుకూరు.